

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

EESTI PANGAVÄLISE KREDIIDITURU UURING

Tellija: Eesti Krediidiandjate Liit MTÜ

LÕPPARUANNE

Autorid:
rahanduse lektor Mark Kantšukov, PhD (vastutav täitja)
rahanduse kaasprofessor Priit Sander, PhD
rahanduse lektor Maire Nurmet, PhD

Tartu 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PANGAVÄLISTE KREDIIDIPAKKIJATE ROLL KAASAEGSES MAJANDUSES – KIRJANDUSE ÜLEVAADE	5
2. EESTI PANGAVÄLINE KREDIIDITURG – ANALÜÜTILINE ÜLEVAADE.....	13
2.1. Eesti pangaväliste krediidiandjate tegevust puudutav regulatiivne keskkond	13
2.2. Eestis tegutsevad pangavälised krediidiandjad. Eesti tarbijakrediiditurg ja seda iseloomustavad näitajad	16
2.3. Eesti tarbijakrediiditurg rahvusvahelises võrdluses	32
3. UURINGUS OSALENUD PANGAVÄLISTE KREDIIDIANDJATE FINANTSSTATISTILINE ÜLEVAADE	39
4. INTERVJUUDE TULEMUSED	50
5. TARBIJAUURINGU TULEMUSED.....	59
5.1. Tarbijauuringu ja valimi üldiseloomustus	59
5.2. Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute vastused.....	61
5.3. Pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikute vastused.....	76
KOKKUVÕTE.....	83
KASUTATUD ALLIKAD	86
LISA 1. FINANTSSTATISTILINE KÜSIMUSTIK UURINGUS OSALENUD PANGAVÄLISTELE KREDIIDIANDJATELE	92
LISA 2. INTERVJUUKÜSIMUSED UURINGUS OSALENUD PANGAVÄLISTELE KREDIIDIANDJATELE.....	102
LISA 3. TARBIJAUURINGU KÜSIMUSTIK.....	104

SISSEJUHATUS

Ükski kaasaegne majandus ei saa eksisteerida ilma hästi toimiva finantssüsteemita. Finantssüsteemi võib käsitleda majanduse vereringlussüsteemina, kuna tänu finantssüsteemile suunatakse raha säästjatelt nendele eraisikutele ja organisatsioonidele, kes vajavad raha investeringuteks või tarbimiseks. Tõhus raha liikumine tagab ettevõtluse arengu, majanduskasvu ja heaolu kasvu. Kui finantssüsteemi toimimises tekivad tõrked, toob see kaasa majandusaktiivsuse languse, tootlikkuse kahanemise, tööpuuduse kasvu ja teisi sotsiaalmajanduslikke probleeme.

Selle vereringlussüsteemi üheks oluliseks elemendiks on krediit. Kui tavaliselt seostatakse laenupakkumist kommertsbankade tegevusega, siis lisaks pangandusettevõtetele on finantssüsteemi kriitilise tähtsusega turuosalisteks ka pangavälised finantsinstitutsioonid (*Non-Bank Financial Institutions*¹, *NBFI*). Vastavalt Maailmapanga definitsioonile on NBFI finantsinstitutsioon, millel puudub pangaliitsents ning mis ei saa kaasata hoiuseid avalikkuselt. (Nonbank financial institution 2016) Pangaväliste finantsasutuste hulka kuuluvad näiteks kindlustusseltsid, erinevat tüüpi investeerimisfondid, ühisrahasutusplatvormid, liisingut ja faktooringut pakkuvad ettevõtted, hoiu-laenuühistud, pangavälised krediidiandjad, valuutavahetusettevõtted, mitmesugused *fintech*-ettevõtted, pandimajad jms. Paljud pangavälised finantsinstitutsioonid tegutsevad laenukapitali pakkumise või vahendamisega laenuvõtjatele.

Globaalses mõttes on NBFI-d olulised laenukapitali allikad. Vastavalt Finantsstabiilsuse Nõukogu (*Financial Stability Board, FSB*) andmetele, oli pankade poolt hallatavate krediidivarade maht 2022. a lõpu seisuga globaalselt 149,9 triljonit USA dollarit, samas kui muude finantsinstitutsioonide (ehk need NBFI-d, kes pole määratletavad pensionifondide või kindlustusseltsidena) hoitavate krediidivarade maht moodustas 51,5 triljonit USA dollarit. Üleilmselt moodustas pankadele kuuluvate krediidivarade mahu osakaal 65,5% ja pangaväliste finantsvahendajatele kuuluvate krediidivarade mahu osakaal 22,5%. Laenu andmise (*loan provision*) osas, mis on üks krediiditegevuse vorme, kuulus pankadele 2022. a lõpu seisuga laenuvarasid 99,5 triljoni USA dollari väärtuses ja muudele finantsvahendajatele 15,4 triljoni USA dollari väärtuses. (Ehrentraud *et al.* 2024)

Käesolev uuring keskendub pangavälistele krediidiandjatele, täpsemalt tarbijakrediiti pakkuvatele finantsasutustele, mis on tänapäeval üks olulisemaid NBFI-de liike. Uuring on valminud MTÜ Eesti Krediidiandjate Liit tellimusel ning oli läbi viidud Tartu Ülikooli majandusteaduskonna rahanduse ja majandusarvestuse õppetooli teadlaste poolt.

Tarbijakrediidi rolli tänapäeva majanduses on raske üle hinnata. Tarbijakrediit võimaldab inimestel soetada kaupu ja teenuseid, samuti teha investeringuid. Lisaks tavapärastele tarbimislaenudele hõlmab tarbijakrediit paljusid teisi laenutooteid ja -lahendusi, nagu nt krediitkaardid, krediidiliinid, laenu kinnisvara tagatisel jms. Aastate jooksul on tarbijakrediit muutunud järjest kättesaadavamaks, levides ka vähem jõukamate inimesteni, avardades seeläbi ligipääsu nii esmatarbe- kui ka kestvuskauapadele ning vajalikele teenustele. Lisaks sellele, et tarbijakrediit võimaldab parandada elatustaset ja ergutada eratarbimist, mis on oluline osa paljude riikide SKP-st, võib ligipääs krediidile olla oluline sotsiaalse mobiilsuse tegur, kuna tänu sellele saavad paljud eraisikud investeerida enda haridusse või enesetäiendamisesse, samuti alustada oma äri.

¹ Osades allikates kirjutatakse ka *pangavälistest finantsvahendajatest (Non-Bank Financial Intermediaries)* või *pangavälistest finantsettevõtetest (Non-Bank Financial Companies, NBFC)*.

Antud uuringu eesmärk on mitmekülgne: esiteks, varasema teaduskirjanduse ülevaatele tuginedes selgitatakse pangavälise finantsasutuste ja tarbijakrediidipakkujate rolli tänapäeva majanduses, pöörates muuhulgas tähelepanu tarbijakrediidi kättesaadavuse (ja selle puudumise) ning tarbijate heaolu iseloomustavate näitajate vahelistele seostele; teiseks, tuginedes regulatiivse raamistiku ja erinevate finantsnäitajate analüüsile kaardistatakse Eesti pangavälise tarbijakrediidituru hetkeseisu (sh ka rahvusvahelises võrdluses) ja viimaste aastate arengudünaamikat; kolmandaks, tuginedes intervjuudele Eesti krediidiandjate esindajatega selgitatakse Eesti pangavälise tarbijakrediidituruga seotud probleeme ja väljakutseid; neljandaks, uuringu raames analüüsitakse Eesti elanikkonna pangavälise laenutoodete kasutamisega seonduvaid aspekte, sh tarbijate finantskäitumuslike harjumusi, hoiakuid ja arvamusi.

Uuring koosneb viiest peatükist:

- **Esimeses peatükis** antakse ülevaade varasemate teadusuuringute tulemustest. Selles pööratakse tähelepanu pangavälise laenuandjate rollile majanduses, keskendudes järgmistele aspektidele: finantskaasatus, tarbija heaolu ja valikuvõimalused, mõju konkurentsile finantssektoris, pangavälise krediidiandjate tegevusega seotud väljakutsed ning nende tegevuse reguleerimine.
- **Teises peatükis** esitatakse ülevaade Eesti pangavälisest krediiditurust. Selle peatüki esimene osa käsitleb Eesti pangavälise krediidiandjate tegevust puudutavat regulatiivset keskkonda, teine osa keskendub Eestis tegutsevatele krediidiandjatele, nende poolt pakutavatele toodetele ning pangavälise krediiditurgu iseloomustavatele põhinäitajatele.
- Uuringu **kolmas peatükk** annab finantsstatistilise ülevaate uuringusse kaasatud krediidiandjatest. Finantsstatistiline ülevaade keskendub mitmetele aspektidele: klientide arvu muutus, laenutoodete portfelli kasv, laenutoodete intressimäära ja krediidi kulukuse määra dünaamika jmt. See ülevaade võimaldab selgitada Eesti pangavälise krediidituru viimaste aastate arenguid konkreetsete turuosaliste andmete näitel.
- **Neljandas peatükis** on esitatud krediidiandjate esindajatega läbiviidud intervjuude tulemused. Intervjuude käigus küsiti mitmeid küsimusi, mille eesmärgiks oli selgitada turuosaliste nägemust Eesti pangavälise krediidituru hetkeseisu, tulevikuväljavaadete ja peamiste probleemide ja väljakutsete kohta. Intervjuudes esitatud seisukohad võimaldavad mõista pangavälisel krediiditurul toimuvat läbi turuosaliste prisma.
- Uuringu viimases, **viimas peatükis** esitatakse 2024. a suvel turu-uuringute ettevõtte Norstat poolt läbiviidud tarbijaküsitluse tulemusi. Tarbijaküsitlus hõlmas mitmeid pangaväliseid laenutoodeteid ja laenupakkujaid puudutavaid aspekte ning küsitluse tulemused täiendavad pangavälise krediidituru uuringut n-ö tarbijapõhise vaatega käsitletavale nähtusele.

Seega on käesolev uuring mitmetahuline, hõlmates nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset analüüsi. Antud töö pakub sügavamat sissevaadet pangavälise krediidituru toimimisse ning aitab mõista selle eripära. Uuringu tulemused pakuvad huvi eeskätt krediidiandjatele ja -vahendajatele, kuid ka teistele finantspraktikutele ja -huvilistele ning laiemalt avalikkusele.

Sissejuhatuse lõpetuseks võib lisada, et varasemalt on koostatud ka teisi Eesti krediidituru teemalisi uuringuid. Viimaste aastate samateemalistest uurimustest võiks mainida FinanceEstonia MTÜ tellitud ja KPMG Baltics OÜ poolt koostatud uuringu „Eesti tarbijakrediidituru olemus rahvusvahelises võrdluses“ (2016) ning Rahandusministeeriumi tellitud ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendus-uuringute keskuse RAKE poolt koostatud töö „Krediidituru uuring“ (2021). Käesolev töö erineb nendest uurimustest oma uurimishaarde, struktuuri ja väljatoodud rõhuasetuste poolest.

1. PANGAVÄLISTE KREDIIDIPAKKIJATE ROLL KAASAEGSES MAJANDUSES – KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Enne Eesti pangavälise krediituri ülevaate esitamist on asjakohane anda kokkuvõtlik ülevaade varasematest akadeemilistest uurimustest, mis käsitlevad nii pangavälise tarbijakrediidi pakujate rolli ja tähtsust kaasaegses majanduses kui ka väljakutseid, mida pangavälise tarbijafinantseerimise valdkonna areng seab. Kuigi varasemad asjakohased uurimused käsitlevad välisriike ning enamasti seni avaldatud (ja enimsiteeritud) teadustöid on USA kesksed, võimaldavad nende tulemused mõista ka Eesti pangavälise krediidiandjate rolli ja tegevusega seonduvaid probleeme.

Pangavälised tarbijakrediidi pakujad (*non-bank consumer lenders*), mille hulka kuuluvad *fintech*-ettevõtted, pangavälised krediidiandjad, liisingettevõtted ja paljud teised finantsettevõtted, on tarbijafinantseerimise maastikul olulised tegijad. Sageli on need asutused esirinnas uuenduslike tehnoloogiliste kanalite kasutuselevõttu laenu väljastamisel, täites rahuldamata vajadusi krediidi kättesaadavuse, laenupakkumise kiiruse ja finantskaasatuse osas. Nende olulisus tuleneb võimekusest pakkuda krediiti alateenindatud tarbijarühmadele ja stimuleerida majandustegevust, samas kui nende tähtsus väljendub nende ümberkujundavas mõjus laenupraktikatele ja konkurentsile finantssektoris. Varasemad teadusuuringud on käsitlenud mitmeid pangavälise laenuandjate tegevusega seonduvaid aspekte, nagu nt finantskaasatus, mõju finantssektorile, mõju tarbija finantsolukorrale ja heaolule (arvestades muuhulgas ka pangavälise tarbijakrediidipakkujate tegevuse keelustamise või piiramise mõju), pangavälise finantsasutuste tegevuse seos riigi finantsstabiilsusega ja valdkonna regulatsiooni-dega seotud probleemid.

Pangavälised krediidipakkujad ja finantskaasatus. Pangavälise krediidiandjate turuolulisuse üks võtmeaspekte on seotud nende rolliga finantskaasatuse suurendamisel. Finantskaasatus viitab eraisikute ja ettevõtete finantsteenuste kättesaadavusele ja võrdsetele võimalustele nendele juurdepääsuks. Traditsioonilised pangad tuginevad sageli rangetele krediteerimise kriteeriumidele, välistades laenu pakkumise madala krediidiskoori või piiratud krediidi ajalooga laenu taotlejatele. Pangavälised finantseerimisasutused võivad oma krediteerimisotsustes tugineda aga alternatiivsetele andmeallikatele ja täiustatud analüütikale, et laiendada laenuvõimalusi kõrgema krediidiriskiga gruppidele. Jagtiani ja Lemieux' (2019) uuring käsitleb seda aspekti USAs tegutseva laenu vahendamise platvormi LendingClub'i andmete analüüsi kaudu: uuringus selgitati, et *fintech*-laenuandjad kasutavad masinõppe meetodeid kõrge riskitasemega laenu taotlejate krediidi võimekuse tulemuslikumaks hindamiseks, mis omakorda suurendab nende laenu taotlejate juurdepääsu laenu finantseerimisele, võimaldades saada odavamat krediiti. Teisisõnu, tuginedes alternatiivsetele andmetele saavad pangavälised laenuandjad väljastada krediiti tarbijatele, kes ei saaks laenu pangast. Krediidi kättesaadavus on eriti aktuaalne arenevatel turgudel ja madala sissetulekuga kogukondades, kus traditsioonilised pangad ei soovi tegutseda. Suri ja Jack'i (2016) Keenia näitel läbiviidud uuring näitas, et ligipääs mobiilraha² (*mobile money*) rakendusele M-PESA suurendas tarbimist ühe elaniku kohta ning aitas ligikaudu 2% Keenia majapidamistest vaesusest välja. Nair ja Beiseitov (2023) toovad oma uurimuses välja, et tagamata tarbimislaenu pakkumise kasvu USAs aastatel 2021–2023 mõjutasid suuresti *fintech*-ettevõtted, kes on pakkunud madala või keskmise sissetulekuga kõrgema riskitasemega eraisikute

² Mobiilraha on elektrooniline raha, mida saab hoiustada mobiil- või nutitelefoni, saata ja vastu võtta mobiiltelefoni kaudu (nt SMS'i teel) ilma pangakontot omamata.

finantsseisundi parandamiseks mõeldud väikesesummaliste laenude asendustooteid; muuhulgas võimaldavad erinevad alternatiivsed andmed (nagu nt kommunaalteenuste arvete ja üürimaksete tasumise ajalugu) laiendada krediitipakkumist puuduliku või ebapiisava krediitajalooga klientidele. Samamoodi väidavad Beck *et al.* (2007), et juurdepääs finantsteenustele vähendab sissetulekute ebavõrdsust; pangavälised laenuandjad aitavad ebavõrdsuse vähendamisele kaasa, jõudes finantsiliselt tõrjutud eraisikuteni, kes võivad kasutada krediiti investeerimaks füüsilisse või inimkapitali. See finantskaasatus mitte ainult ei avarda eraisikute valikuvõimalusi, vaid võimendab ka tarbimist. Pangaväliste laenupakkujate tegevus on oluline ka ettevõtete – eeskätt väike-ettevõtete – ligipääsu tagamiseks krediidile: pangavälised finantsasutused saavad ühendada väikelaenude väljastamise likviidsusteenuste pakkumisega klientidele, kes on pankade seisukohast liiga väikesed ja seega mittekasumlikud (Berger & Udell 2006).

Pangaväliste laenupakkujate mõju finantssektorile. Pangavälised tarbijakrediitipakkujad mõjutavad finantssektorit, edendades konkurentsi ja innovatsiooni. Kaasaegsete tehnoloogiate abil saavad need finantsinstitutsioonid langetada laenuotsuseid kiiremini, pakkuda võrreldes pankadega paindlikumaid tingimusi, esitades väljakutseid pangandusettevõtete poolt kasutatavatele toimimismudelitele. Buchak *et al.* (2018) leidsid, et pangavälised *fintech*-laenuandjad olid võimelised kasvatama oma turuosa hüpoteeklaenude turul, kasutades regulatiivset arbitraaži ja tuginedes tõhusamatele äriprotsessidele; kuigi *fintech*-laenuandjate poolt pakutavad laenutooted on pangalaenudest kõrgema laenuintressimääraga, on nende teenused klientide jaoks mugavamad. Hodula (2024) leidis, et finantstehnoloogia ettevõtete poolt pakutava krediidimahu kasv võib viia traditsiooniliste pangandusettevõtete kasumlikkuse languseni; negatiivne seos pangavälise krediitipakkumise kasvu ja pankade kasumlikkuse vahel on tugevam riikides, kus pankade kontsentratsiooni tase ning intressimarginaalid on kõrgemad. Petersen ja Rajan (1995) töid oma uurimuses välja, et pangaväliste finantsettevõtete sisenemisest tingitud konkurentsi kasv krediiditurul võib parandada laenusuhteid ja tõsta aja jooksul turu kui terviku efektiivsust. Yudaruddin *et al.* (2023) leidsid, et *fintech*-, *peer-to-peer* (P2P) laenamisega tegelevate ettevõtete ja makseasutuste suurem hulk finantsturul mõjub positiivselt ka pankade stabiilsusele.

Samas on erialakirjanduses tõstatatud ka pangaväliste krediitipakkujate tegevuse mõju finantssektori stabiilsusele. Aldasoro *et al.* (2023) uuring näitab, et pangavälised laenuandjad vähendavad majanduslanguste perioodidel laenupakkumist palju ulatuslikumalt võrreldes pankadega (sealjuures, erinevalt pankadest, ei paranda ligipääsu pangavälisele krediidile ka laenuaotlejate paremad suhted NBFI-dega), mis teravdab finantsilist ebastabiilsust. Alates 2008. aasta ülemaailmsest finantskriisist on pangaväliste finantsvahendajate tähtsus märkimisväärselt kasvanud ning neist on saanud finantsturgude likviidsuse tagamise seisukohast olulised turuosalised. Aramonte *et al.* (2023) käsitlesid oma uurimuses seda, kuidas NBFI-d panustavad süsteemsetesse riskidesse läbi finantsvõimenduse kõikumiste, mis võivad vallandada destabiliseeriva finantsvõimenduse vähendamise (*deleveraging*) ning rahajooksuga³ (nn „*dash for cash*“) seotud sündmusi.

Pangavälise tarbijakrediidi kasutamine ja tarbija finantsheaolu. Erialastes uurimustes on keskseks teemaks pangaväliste krediitipakkujate, eriti tarbimislaene pakkuvate ettevõtete tegevuse seos eraisiku finantsheaoluga ning üheks olulisemaks küsimuseks on seejuures tarbijakrediidi kasutamise mõju

³ Rahajooks on iseloomustatav järsult suurenenud nõudlusega sularaha või kõrge likviidsusega finantsvarade järele turuosaliste poolt, mida sageli vallandavad tajutav finantsstabiilsuse langus või finantssüsteemis kasvav risk. See nähtus esineb tavaliselt majandusliku ebakindluse või kriisi perioodidel, kui investorid ja finantsinstitutsioonid püüavad kiiresti konverteerida oma varad sularahaks või sarnasteks likviidseteks finantsinstrumentideks, et end võimalike kaotuste eest kaitsta.

eraisiku maksejõuetusele. Et selgitada selle seose erinevaid tahke, antakse käesolevas osas ülevaade USA-s läbi viidud nn palgapäevalaene⁴ käsitlevate uuringute tulemustest.

Võib tõdeda, et erinevates teadustöodes on tarbijakrediidi kasutamise (ja kättesaadavuse) seose kohta finantsheaoluga jõutud vastukäivate tulemusteni. Morgan ja Strain (2007) leidsid Georgia ja Põhja-Carolina osariikide näitel, kus vastavalt 2004. a mais ja 2005. a detsembris keelustati kõik palgapäevalaenud, et keeld tõi kaasa katteta tšekkide väljakirjutamise suurenemise ning laenuvõtjate kaebuste arvu kasvu võlgade sissenõudjate suhtes. Samuti kasvas teatud tüüpi (*Chapter 7*) pankrotikaitse taotluste hulk, kuid vähenes teist tüüpi (*Chapter 13*) pankrotikaitse taotluste hulk⁵. Barth *et al.* (2020) jõudsid oma uuringus samadele tulemustele – palgapäevalaenude võtmise võimalus vähendas Chapter 13 tüüpi pankrotikaitse (sisuliselt eraisikute võlgade saneerimine) taotlusi, kuid suurendas Chapter 7 tüüpi pankrotikaitse (traditsiooniline eraisiku pankrott) taotlusi. Majandusteadlased on samuti tuvastanud, et ligipääs pangavälisele tarbijakrediidile ei suurenda tähtjaks tasumata laenude või laenumaksete (*credit delinquency*) arvu või ei too endaga kaasa tarbija krediidiskoori langust. Antud kontekstis käsitlesid Carter ja Skimmyhorn (2017) oma uurimuses erinevaid aspekte, nagu nt sissenõutavate võlgade koondjäák, eraisikute krediidiskoorid, pankrotiavaldused, teatiseid maksehäirete kohta, krediitkaartide koondjäágid ning tahtmatute lahkuminekute tõenäosused. Uurimuses ei tuvastatud statistiliselt või majanduslikult olulisi palgapäevalaenude negatiivseid mõjusid tööalastele või krediidivõimekusega seotud väljunditele. Samamoodi oli leitud, et palgapäevalaenudel on väike või praktiliselt olematu mõju eraisikute krediidiskooridele, laenumaksete võlgnevustele või krediidiliini ületamise tõenäosusele (Bhutta 2014; Bhutta *et al.* 2015). Tuginedes mahukale kirjanduse ülevaatele järeldeb Skiba (2012), et tagamata väikelaenude täielik keeld ei aita parandada tarbijate heaolu, samas krediidipiken-duse (*rollover*) ohjamine on mõistlik meede. Lisaks leidis Skiba (2012), et pikemad tagasimaksetähtjad kui regulatiivne meede ei ole tõhus, kuna laenu tagasimakseperioodi pikendamine ei parenda tarbija laenuteenindamise võimet. Skiba (2012) uurimuses oli välja toodud ka üks üllatav tulemus: suuremate summade väljalaenamisega kaasneb laenuvõtjate väiksem maksejõuetuse tõenäosus.

Mitmed uuringud on näidanud seda, et palgapäevalaenude keelustamine ei pruugi raskustes olevate eraisikute olukorda parandada – eraisikud võivad olla sunnitud sel juhul kasutama teisi sama kulukaid või veelgi kulukamaid finantseerimisallikaid, nagu näiteks illegaalsed laenupakkujad, pandimajad jms

⁴ *Palgapäevalaen (payday loan)* on valdavalt USA majandusruumis levinud mõiste ja ühtlasi ka toode: see viitab eraisikute tarbimisvajaduste rahuldamiseks mõeldud tagamata väikesesummalisele lühiajalisele laenule, mis makstakse tagasi pärast palga väljamaksmist. Teisisõnu, eraisik võtab lühiajalist laenu järgmise palgapäevani. Eestikeelses (ja üldiselt ka Euroopa) majandusruumis seda terminit ei kasutata ning *payday loan* kõige asjakohasemaks (kasutussageduse poolest) eestikeelseks vasteks on *kiirlaen*. Et aga mõistel *kiirlaen* on Eestis kujunenud paljuski negatiivne varjund, siis käsitluse neutraalsuse huvides mõistet *kiirlaen* käesolevas uuringus ei kasutata. Lisaks peaks märkima, et lõviosa pangavälise tarbijakrediteerimise teemalisi uuringuid on läbi viidud USA näitel, millest suur osa käsitleb palgapäevalaenude temaatikat. Tõsi, mõnedes Euroopa riikide (eeskätt Soome) näitel läbiviidud akadeemilistes uuringutes kasutatakse mõistet *kiirlaen (instant loan)* – samas on mõistet *kiirlaen* kasutavate teadusuuringute arv võrdlemisi väike.

Tuleks ka märkida, et palgapäevalaen kui toode ei ole samastatav kiirlaenuga – Eestis käsitletakse kiirlaenudena tarbimise finantseerimiseks mõeldud pangavälise toodete laia spektrit (vt käesoleva uuringu peatükki 2), samas kui palgapäevalaen on vaid üks pangavälise tarbijakrediidi toodetest.

⁵ Chapter 7 rakendatakse juhul kui eraisiku sissetulek on madal ja ta soovib oma võlgasid kiiresti kustutada vara müügi arvelt. Inimene jääb ilma enamikust oma varast, kuid ka enamik tema võlgadest kustutatakse, protsess on tavaliselt lühiajaline (4–6 kuud) ja suhteliselt odav. Chapter 13 on pigem võrreldav saneerimisega, kus eraisik säilitab osa oma varast ning koostatakse pikemaajaline plaan võlgade (osaliseks) tasumiseks regulaarse sissetuleku arvel. See võimaldab reeglina säilitada elukoha ja auto. Protsess on pikaajaline ja suhteliselt kallis.

(Bhutta *et al.* 2016). Morse (2011) leidis, et palgapäevalaenud toimivad olulise "finantsamortisaatorina" ootamatute šokkide korral, aidates inimestel vältida drastilisemaid tagajärgi. Nimelt leidis ta, et California osariigis kasvas loodusõnnetuste järgsel aastal kodude sundmüük (*home foreclosure*) 4,5 ühiku võrra 1 000 kodu kohta. Palgapäevalaenude saamise võimalus alandas seda kasvu 1 kuni 1,3 ühiku võrra. Uuringud on näidanud ka, et isikud, kelle ligipääsu palgapäevalaenudele piirati, ei olnud sellega rahul. Zinman (2010) poolt läbiviidud küsitlusuuring näitas, et eraisikud, kelle ligipääsu laenudele piirati, olid suurema tõenäosusega töötud; samuti nad tunnistasid, et nende finantsolukord halvenes ning nad väljendasid ka suuremat pessimismi oma töö- ja finantsalaste perspektiivide osas. Uuringu üks peamisi järeldusi seisneb selles, et ligipääsu piiramine palgapäevalaenudele teeb tarbijatele rohkem halba, kui head.

Allcott *et al.* (2022) selgitasid eksperimentaalanalüüsi raames, et keskeltläbi suudavad tarbijad päris hästi ennustada korduvlaenamise tõenäosust – kui vähese kogemusega laenajad alahindavad oma korduva laenamise tõenäosust, siis kogenud laenajad suudavad hinnata oma tulevast laenuvõtmist päris täpselt. Kasutades eksperimendi tulemusi koostasid Allcott *et al.* (2022) mudeli, mis näitas, et palgapäevalaenude keelustamine või piirmäära kehtestamine laenusummadele avaldavad negatiivset mõju tarbija heaolule (võrreldes regulatiivse keskkonna hetkeseisuga), samas kui korduvlaenamise (krediidipikenduse) piiramisele suunatud meetmetel on tarbija heaolule positiivne mõju, kuna need ajendavad maksma laene tagasi kiiremini, mis on kooskõlas tarbijate pikaajaliste eelistustega.

Rida uuringuid on valdavalt jõudnud järelduseni, et kõrge kulukusega tarbimislaenude võtmine suurendab eraisiku maksejõuetuks saamise tõenäosust. Skiba ja Tobacman (2019) tõestasid, et isikud, kelle esmased palgapäeva laenutaotlused said napilt rahuldatud, muutusid püsivalt maksejõuetuks oluliselt suurema tõenäosusega, kui isikud, kelle palgapäeva taotlused jäid napilt rahuldamata. Peamiseks põhjuseks oli siinjuures tagatiseta väikelaenudega seotud kõrge intressikulu mõju eraisikute rahavoogudele. Samas on mõned uurimused näidanud, et pangaväliste tarbimislaenude regulatsioonide mõju eraisikute pankrotiavalduste määrale on statistiliselt ebaoluline (Lefgren & McIntyre 2009) või et tulemused pole ühesed (Hynes 2012). Oma uuringu raames leidsid Bhutta *et al.* (2015), et kuigi tarbimislaenud pakuvad lühiajalist likviidsust, võivad need samuti viia eraisikute tsüklilise võlgnevuse tekkeni ning põhjustada rahalist hädaolukorda, mis tingib vajaduse jõulisemate tarbijakaitsemeetmete järele. Melzer (2011) leidis, et palgapäevalaenud küll võivad aidata toime tulla ootamatute väljaminekutega, samas toovad nad pikas perspektiivis kaasa raskusi oluliste kulutuste (kommunaalarved, rent, eluasemelaenud jms) eest tasumisel.

Majandusteadlaste hulgas on üldiselt levinud seisukoht, et inimesed ei käitu otsuste langetamisel piisavalt ratsionaalselt – see puudutab ka tarbimis- ja laenuotsuseid. On leitud, et enamik inimesi on oma tarbimisotsustes liiga optimistlikud ja lühinägelikud (vt nt DellaVigna & Malmendier 2006), eelistades praegust heaolu tulevasele ning ülehinnates oma võimet võetud kohustusi tulevikus teenindada. Gathergood (2012) näitas, et inimesed, kelle enesekontrollivõime on madal, laenavad suurema tõenäosusega ennast n-ö lõhki. Samuti on paljude inimeste finantskirjaoskus liiga kehv saamaks aru sõlmitud finantslepingute sisust (vt nt Lusardi & Stufano 2015, Lusardi & Mitchell 2014, Bertrand & Morse 2011, Stango & Zinman 2009). Siinkohal on asjakohane viidata ka Autio *et al.* (2009) küsitlusuuringule, milles analüüsiti pangaväliste väikelaenude kasutamist Soome noorte (18–29-aastased) poolt. Küsitlusuuringu tulemused näitasid, et noored, kes on võtnud kiirlaenu⁶, võtavad suure tõenäosusega kiirlaenu

⁶ Mainitud artiklis kasutasid autorid mõistet *instant loan*, seepärast selle uurimuse tulemuste kirjeldamisel kasutatakse mõistet *kiirlaen*.

taas. Laenude tüüpilisteks kasutamise eesmärkideks märgiti raha saamist pidutsemiseks, alkoholi ja tubakatoodete ostmiseks. Küsitluse vastused tuvastasid, et tarbijakrediiti kasutavad noored on võrreldes tarbijakrediiti mittekasutavate noortega halvema maksedistsipliiniga (mis väljendub arvete tasumisega hilinemises), nad kipuvad sagedamini soetama mittevajalikke asju ja teenuseid. Ühtlasi on kiirlaene kasutanud noored tunnistanud, et nad ei oska oma rahaasjadega ümber käia.

Eelpool esitatust võib järeldada, et tarbimislaenude väljastamine tähendab krediidiandjale suurt vastutust – uuringute tulemused näitavad, et puuduliku finantskirjaoskuse tõttu ei pruugi laenulepingut sõlmivad eraisikud aru saada, milliseid kohustusi nad tegelikult enda kanda võtavad ning milliseid ebasoovituid tagajärgi võib laenu läbimõtle mata võtmine endaga kaasa tuua. Krediidiandja jaoks on oluline põhjalikult hinnata laenuvõtja krediidi võimet vältimaks laenu andmist tarbijatele, kes ei suuda neid hiljem tagasi maksta. Käesoleva uuringu autorite poolt võiks täiendavalt lisada, et finantsteenuste hulga ja kättesaadavuse suurenemine peaks käima käsikäes elanikkonna finantskirjaoskuse arendamisega – finantskirjaoskuse edendamisel on oma roll täita nii turuosalistel kui ka riigil.

Lühiajalised tagatiseta tarbimislaenud võivad aidata inimestel toime tulla ootamatute finantsprobleemidega ja vältida veelgi kulukamaid lahendusi juhul, kui neid võtnud inimeste pikaajaline sissetulek on piisavalt kõrge ja stabiilne. Samas süvendavad need laenud eraisikute pikaajalisi probleeme olukorras, kus laenusaaajate finantsprobleemid on pikaajaliselt püsivad (ehk kui nende sissetulek on süstemaatiliselt allpool minimaalselt hädavajalike väljaminekute taset).

Ligipääs pangavälisele tarbijakrediidile ja alternatiivsete laenuallikate kasutamine. Nagu eelpool sai märgitud, võimaldab tarbijate ligipääs pangavälisele laenule vältida palju kulukamaid valikuid. Kui tarbijatel puudub ligipääs panga- ja pangavälisele laenule, siis võivad tarbijad hakata kasutama muid alternatiive, nagu nt pandimajade teenused⁷ ja laenamine eraisikutelt; sealjuures viimane võimalus võib seaduse mõistes olla piiripealne või isegi illegaalne. Ka varasemad uuringud on näidanud, et pangavälise tarbimislaenude väljastamise piiramine viib küll vastavate laenude kasutusmäära languseni, kuid samuti ka selleni, et tarbijad lülituvad ümber kallimatele laenutoodetele.

USA andmete põhjal Bhutta *et al.* (2016) poolt läbiviidud analüüs, milles kasutati enam kui mitmekümnetuhande majapidamise seas läbiviidud küsitluse andmeid, tuvastas seose palgapäevalaenude keelustamise ja tarbijate ümberlülitumise kallimatele laenutoodetele vahel. Uuringu tulemused näitasid, et palgapäevalaenude keelustamine viib laenude kasutusmäära kasvuni keskmisest tasemest kõrgemale nendes osariikides, kus palgapäevalaenud on seaduslikud. Lisaks viitavad uuringu tulemused sellele, et madalama intressimääraga krediit ja kõrgema intressimääraga laenud pole käsitletavad asendustoodetena. Poola näitel läbiviidud küsitlusuuringus leiti, et juhul kui eraisikud ei saa laenu ei pangast ega pangaväliselt krediidiandjalt, kasutaks 10,9% vastanutest pandimajade teenuseid, 13,2% vastanutest aga kaaluks laenamist laene vahendavate eraisikute käest (kes on potentsiaalselt ebaseaduslikud krediidiandjad) (Sytuacja na rynku consumer finance... 2020). Itaalia näitel läbiviidud uuringu tulemused demonstreerisid, et 2008. a finantskriisi üheks tagajärjeks oli tarbijate ümberorienteerumine illegaalsele laenamisele – seda tulenevalt sellest, et kriisi tingimustes olid väikeettevõtjate ja tarbijate võimalused saada laenu seaduslikult tegutsevalt institutsioonidelt piiratud

⁷ Siinkohal on huvitav Lawrence'i ja Elliehausen'i (2008) uuring, milles võrreldakse palgapäevalaenude ja teiste pangavälise krediidiandjate ning pandimajade teenuseid kasutatavate eraisikute sotsiaaldemograafilisi karakteristikuid. N-ö keskmine pangavälise finantseerimisasutuse klient erineb pandimaja keskmisest kliendist nii vanuse, perekonnaseisu, haridustaseme, kuid eeskätt sissetulekutaseme poolest: vastavalt Lawrence'i ja Elliehausen'i (2008) andmetele, on ligikaudu 65% pandimaja klientidest madal sissetulek, samas kui pangavälise krediidi pakkujate klientidest on üle 60%-l keskmine või kõrge sissetulek.

(Marinaro 2017)⁸. Sarnased mustrid olid täheldatavad ka mujal: Ellison ja Forster (2008) leidsid, et Jaapanis, Prantsusmaal ja Saksamaal, kus tarbimislaenudele oli kehtestatud intressimäära ülempiir, oli illegaalne laenuvahendamine ulatuslikum võrreldes Ühendkuningriigiga, kus laenuintressimäära ülempiir puudus.

Ligipääs pangavälisele tarbijakrediidile ja kuritegevuse tase. Varasemad uuringud on käsitlenud ka tarbimislaenude kättesaadavuse ja kuritegevuse omavahelist seost, mis on oluline aspekt ühiskondlikust vaatest. Xu (2016) uuris Illinois'i osariigi poolt 2005. aastal kehtestatud eraisikute tarbimislaenu-de regulatsiooni mõju kuritegevusele Chicago naabruskondades, kus palgapäevalaenude kasutamine oli ulatuslik. Illinois'i osariigi poolt kehtestatud regulatsioonid olid kõige karmimad USA osariikide seas – need muuhulgas piirasid tehingutasude suurust, korduvlaenamist ning keelustasid agressiivseid võlgade sissenõudmise võtteid. Xu (2016) tulemused näitasid, et regulatsioonide tulemusena vähenes Chicago naabruskondades varguste ja autovarguste arv, kuid mõju sissemurdumise, röövimise, uimastitega seotud ja vägivaldsete kuritegude arvule oli praktiliselt olematu. Regulatsiooni jõustumine ei mõjutanud Chicago ümbruskondades ka eluaseme sündmüüke või äritegevuse aktiivsust. Teisalt, vastupidiselt paljudele uuringutele leidsid Barth *et al.* (2020), et palgapäevalaenusid pakkuvate ettevõtete olemasolu võimaldab langetada varavastast kuritegevust. Poevarguste kontekstis jõudis samale järeldusele ka Morse (2011).

Pangavälise tarbijakrediidi kasutamine ja inimese tervises seisund. Viimastel aastatel on teadusuuringutes käsitletud ka seost eraisikute pangavälise krediteerimise ja tervises seisundi (ja teiste seotud näitajate) vahel. Kui eraisikutele mõeldud tagatiseta väikelaenude sagedane kasutamine viib suure võla koormuseni, siis lisaks tahtmatutele finantsmajanduslikele tagajärgedele võib ülelaenamine põhjustada ka terviseprobleeme. Nii näiteks uurisid Eisenberg-Guyot *et al.* (2018) seost pangaväliste laenude⁹ kasutamise ja tervise enesehinnangu vahel. Uuringu autorid leidsid, et pangaväliseid laene kasutanud isikute hulgas oli halva või keskpärase tervisehinnanguga isikuid 1,38 korda rohkem kui nende seas, kes polnud selliseid laene kasutanud. Sweet *et al.* (2018) leidsid, et lühiajalisi tagatiseta laene kasutanud isikutel on halvemad tervisenäitajad, sh nt kõrgem vererõhk, suurem kehamassiindeks, depressiooni, ärevuse ja tajutava stressi kõrgemad tasemed võrreldes isikutega, kes pole lühiajalisi tarbimislaene võtnud. Samas tuleks rõhutada, et nii Eisenberg-Guyot *et al.* (2018) kui ka Sweet *et al.* (2018) käitlesid oma uuringutes seost, mitte kausaalsust. Teisisõnu, pangaväliste väikelaenude kasutamise ja tervises seisundi vaheline seos võib olla vastastikune, st halvema tervisega isikud kalduvad kasutama pangaväliseid tarbimislaene rohkem võrreldes isikutega, kelle tervis on hea.

USA andmete põhjal on veel leitud, et ligipääs palgapäevalaenudele toob kaasa opioidide kasutamisest tingitud kõrgema suremuse määra (Ma 2021), suurema ennetähtaegsete surmade riski (Agnew *et al.* 2022), samas kui palgapäevalaenudele ligipääsu piiramise tulemusena langeb enesetappude ja uimastite kuritarvitamisest põhjustatud surmade arv (Lu 2022). Taolised uurimused viitavad sellele, et eraisikute pangavälise tarbimise krediteerimise ja seda puudutava kättesaadavuse temaatika on jätkuvalt aktuaalsed ning püsivad teadlaste tähelepanu keskmes, tõstatades uusi uurimist vajavaid küsimusi.

⁸ Marinaro (2017) uurimuses mainiti ka asjaolu, et liigkasuvõtmisega võitlemise eesmärgil seadusandlikult kehtestatud intressi ülemmäär ei suutnud kärpida illegaalse krediidi pakkumist ja nõudlust.

⁹ Uuringus arvestati pangaväliste laenudena nii palgapäevalaene, pandimajalaene kui ka sõiduki registreerimistunnistuse tagatisel antavaid laene (*car-title loan*).

Pangaväliste tarbijakrediidipakkujate tegevuse reguleerimine. Võib väita, et pangaväliste krediidi-pakkujate tegevuse reguleerimine on üks peamisi teemasid, mis läbivad enamikku asjakohaseid uuri-musi. Pangaväliseid finantseerimisasutusi puudutava regulatiivse raamistiku keerukus või isegi hägu-sus on üks olulisemaid praktilisi probleeme. Carstens (2021) viitab finantsstabiilsuse seisukohast NBFI-de arenguga seotud regulatiivsetele lünkadele ning NBFI-de süsteemse reguleerimise vajalikkusele. Oma töös arutlevad Zetzsche *et al.* (2018) andmepõhise rahanduse väljakutseid, rõhutades tasakaalus-tatud poliitikate vajadust, mis ühest küljest soodustaksid finantsinnovatsiooni, kuid teisest küljest tagaksid piisava tarbijakaitse. Lee (2024) uurimuses rõhutatakse, et kuigi digipangad ja alternatiivsed laenuteenuste pakkujad edendavad finantskaasatust digiplatvormide, masinõppemeetodite ja suurte keelemudelite integreerimise kaudu, seab pangaväliste laenupakkujate levik regulatiivseid välja-kutseid, sealhulgas andmekaitset, algoritmilist läbipaistvust (*algorithmic transparency*) ning finantsstabiilsusriske puudutavates küsimustes. Ramsay (2018) järeldas, et ligipääsu hõlbustamine tarbijakrediidile võib olla teatud vastuolus vastutustundliku laenamise poliitikate kujundamisega ning et ligipääsu tagamine mõistliku kulukusega tarbimislaenudele madalate sissetulekutega eraisikute jaoks on jätkuv poliitika alane väljakutse. Pole väheoluline märkida, et tagatiseta tarbimislaene ja teisi alternatiivseid finantseerimisteenuseid kasutavad suure tõenäosusega kõrgema riskitaluvusega eraisikud (Wang 2024) – see omakorda tekitab vajaduse selliste regulatsioonide järele, mis viivad laenude väljastamise praktikad vastavusse tarbijate riskihoiakutega, edendavad finantskirjaoskust ning aitavad arendada alternatiivseid finantseerimistooteid, mis arvestavad klientide erineva riskiprofiiliga ning rakendavad ennetavaid meetmeid liigse võlakooormuse vastu. Varasemalt märkisid Campbell *et al.* (2011), et poliitika kujundamise seisukohast peaks tarbimislaenude regulatsioonid käsitlema seda, kuidas tarbija laenutoodet kasutab ning millised alternatiivid tekivad juhul, kui ligipääsu taoliste laenudele piiratakse; oluline on ka see, et kuigi regulatsioone kehtestatakse tarbijate kaitseks, tuleb sealjuures arvestada ka reaalsete turutingimustega. Takalo (2019) arutleb oma artiklis lühiajaliste tarbimislaenude erinevate reguleerimise meetmete üle Soome kontekstis: autori peamised järeldused viitavad sellele, et piirmäära kehtestamine laenude intressimääradele avaldab kahjustavat mõju tarbija heaolule ning tarbimiskrediidi regulatsioon peaks lähtuma tarbijakaitse ja käitumusliku majandus-teaduse alustest. Käitumuslikul majandusteadusel põhinevatest meetmetest tõi Takalo (2019) näide-tena kohustusliku ooteaja enne laenusumma väljamaksmist ning tarbimislaene pakkuvate ettevõtete reklaamimisvõimaluste piiramise. Tema uurimuse oluline sõnum seisneb ka selles, et seadusandlust tuleks kujundada nii, et õigusaktide tõhususe *ex-post* ehk järelhindamine oleks võimalikult lihtne.

Eesti ja laiemalt Euroopa konteksti arvestades on aktuaalne Cherednychenko ja Meindertsma (2019) uuring, milles analüüsitakse Euroopa Liidu tarbijakrediidi regulatsiooni. Analüüsis rõhutakse vastutus-tundliku laenamise praktikate vajalikkust 2008. a finantskriisi järgses majanduskeskkonnas, kuna vastu-tustundetu laenamine Euroopa Liidus on endiselt laialt levinud. Cherednychenko ja Meindertsma (2019) märgivad, et kehtivad regulatsioonid ei sea sageli esikohale tarbija huve. Artikkel toob välja mitmeid murevaldkondi, sealhulgas kõrge krediidi kulukuse määraga laenud, laenutoodete ristmüük (*cross-selling*), P2P-laenamine, mille arenguid on soodustanud informatsiooni asümmeetria ja tarbijate käitumuslike eelarvamuste (*biases*) ärakasutamine. Uurimuses väidetakse, et Euroopa Liidu 2008. aastal loodud tarbijakrediidi direktiivi (*Consumer Credit Directive*) edukus vastutustundetute laenu-praktikate ohjamisel järjest keerulisemaks muutuvaks krediidikeskkonnas on olnud piiratud, kuna sellel puudub ulatuslik katvus ning selged nõuded laenuandjatele. Autorid väidavad, et on vajalik direktiivi revideerimine lisamaks sellesse tugevamat fookust tarbijakaitsele ning käsitlemaks digitaliseerimisest ja liikmesriikide järelevalve erinevustest tulenevaid väljakutseid.

Kokkuvõttes, pangavälised tarbijakrediidi pakkujad mängivad elulist rolli kaasaegses finantssüsteemis edendades finantskaasatust ja tugevdades konkurentsi finantsturul. Finantsinnovatsioonide katalüsaatoritena suurendavad pangavälised finantseerimisasutused ligipääsu krediidile läbi uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste rakendamise, mis suurendab krediidi kättesaadavust veelgi. Samas esitab nende finantsinstitutsioonide areng regulatiivseid, sotsiaalseid ja finantsstabiilsuse alaseid väljakutseid, millele poliitikate kujundajad peavad pöörama tähelepanu tagamaks tasakaalustatud ja jätkusuutliku finantskeskkonna säilimise. Tarbimislaenusid iseloomustab kõrgem volatiilsus äri tsükli erinevate faaside lõikes ning suurem mittetoimivate laenude (*non-performing loans, NPL*) osakaal võrreldes nt eluasemelaenudega. Seega on need laenud tarbijate makseriski suurimaid allikaid, seda eriti finantskriiside ajal. Järjest keerulisemaks muutuv finantskeskkonnas on sellegipoolest oluline leida tasakaal finantssüsteemi stabiilsuse (sh tarbijakaitse) ja finantsasutuste tegevusvabaduse vahel, millest kokkuvõttes saavad kasu ka finantsteenuste tarbijad. Teaduspõhiste uuringute tulemused ja kohanevad regulatiivsed meetmed võimaldavad mõista ja suurendada pangavälise laenuandjate tegevuse tulemusena tekkivaid majanduslikke kasusid ning leevendada pangavälise krediteerimisega seonduvaid riske.

2. EESTI PANGAVÄLINE KREDIIDITURG – ANALÜÜTILINE ÜLEVAADE

2.1. Eesti pangaväliste krediidiandjate tegevust puudutav regulatiivne keskkond

Tänapäeval on finantssektor enamikes, eriti arenenud riikides tugevasti reguleeritud. Ka Eesti pangavälised krediidiandjad tegutsevad keerukas ja mitmetasandilises regulatiivses keskkonnas, mida kujundavad nii siseriiklikud õigusaktid, Euroopa Liidu direktiivid kui ka kohtulahendid, erinevad juhendid, suunised jms. Euroopa Liidu direktiivid on integreeritud Eesti seadusandlusse ja kohustavad krediidiandjaid järgima ühtseid standardeid.

Erinevalt kommertspankadest (krediidiasutustest), kelle tegevust reguleerib Eesti Pank ja mis peavad vastama rangematele kapitali adekvaatsuse nõuetele (nt Basel III standardid), on pangaväliste krediidiandjate tegevust puudutav regulatsioon mõnevõrra leebem, kuna nad ei kaasa avalikkuselt hoiuseid ega osale makseteenuste pakkumises samas ulatuses, nagu pangad. Samas paljude regulatiivsete aspektide osas peavad pangavälised krediidiandjad juhinduma samadest nõuetest, nagu ka kommertspangad.

Alates 21. märtsist 2016 teostab Eesti pangaväliste krediidiandjate ja -vahendajate tegevuse üle järelevalvet Finantsinspeksioon (FI). Finantsjärelevalve alused, ulatus, õigused ja menetlus on määratud seadusega, krediidiandjate ja -vahendajate suhtes on need eelkõige määratud Finantsinspeksiooni seaduse (FIS) ja krediidiandjate ja -vahendajate seadusega (KAVS). Järelevalvet teostatakse avalikes huvides ning selle eesmärk on tagada krediidipakkujate suhtes kehtestatud avalik-õiguslike normide täitmine. Järelevalve teostamisel teeb Finantsinspeksioon vajadusel koostööd Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) ja Prokuratuuriga.

Krediidipakkujad peavad omama kas krediidiasutuse või krediidiandja ja -vahendaja tegevusluba, ilma tegevusloata on krediidi väljastamine või vahendamine keelatud (v.a seadusega lubatud erindite korral). FI vastutab krediidiandjate tegevuslubade väljastamise, nende tegevuse järelevalve ning sanktsioonide kohaldamise eest. Finantsinspeksioon jälgib, et krediidiandjad järgiksid vastutustundliku laenamise põhimõtet ja ei ohustaks tarbijaid ega finantsüsteemi tervikuna. Näiteks võib FI tühistada krediidiandja tegevusloa, kui krediiti pakkuv ettevõtte ei täida seadusest tulenevaid nõudeid. Finantsinspeksioonil on õigus oma järelevalvetegevuses rakendada ka muid meetmeid, nagu nt ettekirjutused ja väärteotsused.

Pangaväliste krediidiandjate tegevust reguleerib peamiselt krediidiandjate ja -vahendajate seadus, mis jõustus 2015. aastal ja mida on sellest ajast mitmel korral täiendatud. Et vastavalt KAVS §-le 10, peab krediidiandjana tegutsemiseks olema tegevusluba, sätestab see seadus nõuded krediidiandjate tegevusloa taotlemisele, kapitalinõuetele, vastutustundliku laenamise põhimõtetele ning tarbijakaitsele. Näiteks peab krediidiandjal ja -vahendajal olema Finantsinspeksioonilt saadud tegevusluba, mis eeldab vähemalt 50 000 euro suuruse aktsia- või osakapitali olemasolu. Krediidiandja ja -vahendaja juhid peavad vastama mitmetele nõuetele: nendel peavad ettevõtte juhtimiseks olema vajalikud teadmised ja oskused, haridus, kogemus, kutsealane sobivus ja laitmatu ärimaine; laitmatu ärimaine nõue kohaldub ka krediidiandjas olulisuse osaluse omajale (omandajale). Vastavalt KAVS §-le 40, peavad

krediidiandja juhid tagama, et krediidi andmise, vahendamise või nõustamisteenuse osutamise protsessis osalevatel töötajatel (esindajatel) on selleks tegevuseks nõutavad teadmised, oskused ja kogemus. Seadus kohustab krediidiandjaid hindama tarbija krediidiivõimekust, et vältida eraisikutest laenutaotlejatel ülemäärase võlgnevuse tekkimist.

Lisaks KAVS-ile mõjutavad pangaväliste krediidiandjate tegevust veel mitmed seadused. Tarbijakaitseseadus (TKS) reguleerib tarbijale kauba või teenuse pakkumist ja müümist või muul viisil turustamist kaupleva poolt, sätestab tarbija ja kaupleva vahelise vaidluse kohtuvälise lahendamise korra. Krediidiandjate ja -vahendajate tegevuse kontekstis võib eriti oluliseks pidada TKS 3. peatüki („Kauba ja teenuse pakkumine ning müümine ja muul viisil turustamine“) 2. jagu („Kaupleva ja tarbija vahelise tehinguga seotud kauplemisvõtte“), milles käsitletakse ebaausate, eksitavate ja agressiivsete kauplemisvõtetega seonduvaid aspekte; vastavalt TKS §-le 14 on ebaausa kauplemisvõtte kasutamine keelatud. Kuigi Eestis tegutsevate krediidiandjate ja -vahendajate üle teostab järelevalvet FI, kontrollib nende tegevuse vastavust seadustele ka TTJA. See tähendab muuhulgas ka seda, et tarbija võib esitada krediidiandja või -vahendaja tegevust puudutava kaebuse nii FI-le kui ka Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile.

Võlaõigusseadus (VÕS) sätestab laenulepingute üldised õiguslikud alused ning krediidiandjate ja -vahendajate tegevuse kontekstis võib eriti oluliseks pidada VÕS 22. peatüki („LAENULEPING JA KREDIIDILEPINGUD“) 2. jagu („Tarbijakrediidileping ja sellega seotud lepingud“). VÕS sätestab, et muuhulgas peavad krediidiandjad esitama tarbijale selge teabe krediidi kogukulu, intressimäära ja tagasimaksetingimuste kohta (VÕS § 403¹), samuti sätestab see kohustuse anda tarbijale piisavaid selgitusi tarbijakrediidilepingu kohta ning täpsustab missugust teavet peaks see sisaldama (VÕS § 403⁵). Paralleelselt KAVS jõustumisega oli 2015. aastal tarbijakaitse eesmärkidel kehtestatud tarbijakrediidilepingutele krediidi kulukuse määra ülempiir (VÕS § 406²), mis mõjutab tarbijakrediiti pakkuvate ettevõtete laenutoodete hinnastamist. Tarbijakrediidi kulukuse määra arvutamise kord on sätestatud rahandusministri määrmises „Tarbijakrediidi kulukuse määra arvutamise kord“.

Regulatiivse keskkonna üks keskseid elemente on vastutustundliku laenamise põhimõte, mis kehtestati tarbijakaitse tugevdamiseks (vt VÕS § 403⁴). Vastavalt vastutustundliku laenamise põhimõttele on krediidiandja enne tarbijakrediidilepingu sõlmimist kohustatud omandama teabe, mis võimaldab hinnata, kas tarbija on võimeline krediidi lepingus kokkulepitud tingimustel tagasi maksma ja hindama tarbija krediidiivõimelisust. On oluline ka märkida, et vastavalt VÕS § 403⁴ lg 13 tõendab vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimiseks vajalike kohustuste täitmist vaidluse korral krediidiandja. Vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimine on eriti oluline tagatiseta tarbimislaenude väljastamise puhul, mis on peamine pangaväliste krediidiandjate poolt pakutav laenutoode.

Pangaväliste krediidiandjate regulatiivse keskkonna ühe komponendina ei saa jätta mainimata ka reklaamiseadust (ReKS), mis mängib olulist rolli laenupakkujate tegevuse turunduse ja klientidega suhtlemise reguleerimisel. ReKS kehtestab reeglid, kuidas tohib reklaamida finantsteenust, tagades tarbijakaitset ja keelustades eksitava reklaami (ReKS § 4). Reklaamiseadus sätestab kindla loendi teabest, mida võib ja tuleb esitada reklaamis, millega teavitatakse valmisolekust anda tarbijakrediiti või vahendada tarbijakrediidilepinguid (ReKS § 29 lg 3). Reklaam, millega teavitatakse valmisolekust anda tarbijakrediiti või vahendada tarbijakrediidilepinguid, peab olema vastutustundlik ning tasakaalustatud. Reklaam ei tohi jätta muljet, et tarbijakrediidi võtmine on riskivaba ja lihtne võimalus finantsprobleemide lahendamiseks, ega kallutada tarbijaid läbimõtlematule laenuvõtmisele (ReKS § 29 lg 7). Samuti on ReKS kohaselt keelatud reklaam tele- või raadioprogrammis, millega teavitatakse

valmisolekust anda tarbija käsutusse krediidilepingu alusel rahasumma või vahendada selliseid lepinguid (ReKS § 29 lg 7).

Kuna finantssektoris tegutsevate ettevõtetega seondub kõrge rahapesu risk, siis kohaldub krediidiandjatele ja -vahendajatele ka 2017. aastal jõustunud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RahaPTS). RahaPTS reguleerib muuhulgas rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide hindamise, juhtimise ja maandamise põhimõtteid ja järelevalvet krediidiandjate ja -vahendajate ning teiste kohustatud isikute üle seaduse täitmisel. Samuti mõjutab pangaväliste krediidiandjate tegevust ka isikuandmete kaitse seadus (IKS), mis reguleerib füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel (mis on eriti relevantne tarbija krediidivõimelisuse hindamise kontekstis).

Eelpool käsitletud õigusaktid on vaid peamised, mis kujundavad Eesti pangaväliste krediidiandjate tegevuse regulatiivset keskkonda. Lisaks sellele eksisteerib veel rida krediidiandjaid ja -vahendajaid puudutavaid määrusi (mh rahandusministri määrused „Nõuded krediidiandja või -vahendaja juhtide ja töötajate erialastele teadmistele, oskustele ning kogemustele“, „Finantsinspektsioonile esitatavate krediidiandja või -vahendaja ning välisriigi krediidiandja või -vahendaja filiaali aruannete vormid, koostamise meetodika ja esitamise kord“). Kuna krediidiandjad on äriühingud, siis peavad nad oma tegevuses juhinduma ka paljudest äriühingutele kohalduvatest õigusaktidest.

Eesti pangavälise krediidituru regulatiivset raamistikku on aastate jooksul oluliselt mõjutanud ka Riigikohtu lahendid, mis on nihutanud tarbijakrediiditurgu tarbijakaitse tugevdamise suunas ja seadnud krediidiandjatele rangemad kohustused. Riigikohtu viimaste aastate lahendid on toonud selgust mitmetesse küsimustesse, mõjutades oluliselt tarbijakaitse ja vastutustundliku laenamise põhimõtet. Alljärgnevalt antakse põgus ülevaade viimaste aastate asjakohastest Riigikohtu lahenditest:

- Riigikohtu 28.11.2022 otsuses 1-21-697 oli keskne krediidiandja tegevusloa küsimus. Lahendis täpsustati, et füüsilistele isikutele antavate laenude puhul, mida on võimalik kasutada isiklikuks otstarbeks ehk väljaspool majandus- või kutsetegevust, on laenuandja tegevusloa olemasolu kohustuslik. Antud nõue laieneb ka neile krediidilepingutele, mille puhul ei ole otseselt keelatud krediidi kasutamine väljaspool krediidisaja majandus- või kutsetegevust. See seab krediidiandjatele kohustuse olla tähelepanelik pakutavate toodete ning kliendibaasi osas. Kui krediidileping on sõlmitud tegevusloata, siis selle puhul peab olema mõistlikult välistatud võimalus, et krediiti võtnud füüsiline isik muudab pärast lepingu sõlmimist ühepoolset või kokkuleppel krediidiandjaga krediidi kasutamise otstarvet niiviisi, et leping muutub faktiliselt tarbija-krediidilepinguks. (RKKKo 28.11.2022, 1-21-697)
- Riigikohtu 11.10.2023 otsuses 2-21-20479 käsitleti tarbijakrediidilepingu presumptsiooni ja intressinõude küsimust. Lahendis kinnitati, et kui majandus- või kutsetegevuses tegutsev isik annab krediiti füüsilisele isikule, tuleb eeldada tarbijakrediidilepingu sõlmimist. See on krediidiandjate jaoks oluline, kuna tõendamiskoormus tarbijakrediidilepingut välistavate asjaolude kohta lasub laenu- või krediidiandjal. Ainuüksi intressimaksete puudumine ei välista tarbijakrediidilepingu olemasolu. Seetõttu peavad krediidiandjad arvestama tarbijakrediidi regulatsioonidega ka juhtudel, kus krediiti antakse ilma intressita. (RKTko 11.10.2023, 2-21-20479)
- Kohtute rolli tarbijakrediidiasjade lahendamisel ja vastutustundliku laenamise põhimõtet käsitles Riigikohtu 24.11.2023 määrus 2-21-13098. Määruses rõhutati, et kohtul on kohustus kontrollida krediidilepingu kehtivust ka juhul, kui tarbijal endal puuduvad sellekohased vastuväited. Kohtud peavad hindama, kas krediidi kulukuse määr on seadusega kooskõlas ning kas laenuandja on täitnud vastutustundliku laenamise nõudeid. Krediidiandja peab olema omandanud ja hinnanud piisavat teavet tarbija krediidivõime kohta. Tõendamiskoormus nii krediidi kulukuse määra kui

laenamise vastutustundlikkuse osas lasub krediidiandjal. Selle kohustuse täitmata jätmisel võib kohus rahuldada hagi üksnes laenusumma ja sissenõutava viivise osas. Lahend seab krediidiandjatele kõrged nõuded laenuaotluste hindamisel ja dokumenteerimisel, rõhutades nende vastutust tarbija krediidiivõimelisuse hindamisel. (RKTkm 24.11.2023, 2-21-13098)

- Oma 17.04.2024 otsuses 2-21-115921 käsitles Riigikohus piiratud teovõimega isiku kohustust tagastada tühise laenulepingu alusel saadud raha. Riigikohus leidis, et piiratud teovõimega isik ei või jääda laenuandja arvel alusetult rikastunuks. Seega tuleb saadud laenusumma tagastada ka tühise lepingu korral, välja arvatud juhul, kui rikastumine on äralangemise tõttu lõppenud. Lahend rõhutab krediidiandjate kohustust olla tehingutes piiratud teovõimega isikutega eriti hoolikas ja veenduda lepingute kehtivuses. (RKTko 17.04.2024, 2-21-115921)

Eelpool käsitletud Riigikohtu lahendid on pangaväliste krediidiandjate jaoks olulised suunanäitajad. Need rõhutavad regulatiivsele vastavusele ja vastutustundlikule laenamisele seatud nõuete täitmise tähtsust ning tähelepanelikkust tarbijakaitse valdkonnas. Krediidiandjad peavad oma tegevuspraktikaid pidevalt kohandama Riigikohtu kujundatud õiguspraktikale vastavaks, et vältida õiguslikke riske ja tagada oma tegevuse jätkusuutlikkus.

Viimaks võiks märkida, et lisaks erinevatele õigusaktidele ja kohtulahenditele oli 2016. aastal FinanceEstonia MTÜ eestvedamisel loodud krediidiandjate ja -vahendajate Hea Tava, mis täidab olulist eneseregulatiivset rolli, täiendades seadusandlust ning andes turuosalistele ühtsed käitumisreeglid. See sätestab eetilised ja professionaalsed põhimõtted, millest krediidiandjad ja -vahendajad peaksid oma tegevuses juhinduma. Hea Tava eesmärgiks on tagada aus, läbipaistev ja vastutustundlik krediidi-teenuste pakkumine, kaitsta tarbijate huve ning tugevdada usaldust finantsturu vastu. (Krediidiandjate ja -vahendajate Hea Tava 2022) FinanceEstonia tunnustab Hea Tava järgivaid finantsettevõtteid Hea Tava märgisega.

Finantssektori reguleerimise eesmärk on tagada riigi finantssüsteemi stabiilsus, läbipaistvus ja tarbijakaitse ning regulatiivsel raamistikul on olnud tähtis roll Eesti krediidituru korrastamisel. Üldiselt võiks väita, et viimaste aastate jooksul on Eesti regulatiivne keskkond pangaväliste krediidiandjate suhtes karmistunud, mis on tingitud nii uute õigusaktide väljatöötamisest ja jõustumisest kui ka täiendavate sätete lisandumisest juba olemasolevatesse õigusaktidesse. Sarnane tendents on nähtav ka teistes Euroopa Liidu liikmesriikides. See annab aluse järeldamiseks, et pangaväliste krediidiandjate regulatiivne raamistik seab primaarseks tarbijatest laenuvõtjate kaitse. Krediidiandjaid puudutavate õigusaktide, suuniste ja soovitude paljusus kummutab arusaama, et vastavate finantsettevõtete tegevuse üle puudub kontroll.

2.2. Eestis tegutsevad pangavälised krediidiandjad. Eesti tarbijakrediiditurg ja seda iseloomustavad näitajad

Eestis tegutsevad pangavälised krediidiandjad. Nagu ka paljudes teistes riikides, saavad Eestis pangaväliselt pakkuda eraisikutele tarbimisvajaduste rahuldamiseks mõeldud laenu erinevad finantsettevõtted: krediidiandjad ja -vahendajad, hoiu-laenuühistud ja pandimajad; viimastel aastatel on muutunud populaarseteks laenu vahendamise tegelevad P2P-platvormid, mis viivad kokku eraisikutest laenupakkujad ja -taotlejad. Kuna käesolev uuring keskendub Finantsinspektsiooni poolt väljastatud loa alusel tegutsevatele krediidiandjatele, siis jäetakse muud organisatsioonid (sh ka -krediidivahendajad) analüüsist välja. Finantsinspektsiooni koduleheküljel on välja toodud nimekiri

aktiivsetest Eesti krediidiandjatest ning erandi alusel tegutsevatest krediidiandjatest, vt alljärgnev tabel 2.1:

Tabel 2.1. Eesti krediidiandjad ja erandi alusel tegutsevad krediidiandjad 2025. aasta juuni seisuga.

Eesti krediidiandjad	Eestis erandi alusel tegutsevad krediidiandjad
1. AS Bondora 2. AS Creditstar Estonia 3. AS ESTO 4. AS Finora Group 5. AS Hüpoteeklaen 6. AS IPF Digital 7. AS Nordic Hypo 8. AS Omega Laen 9. AS Saare Kalur 10. AS Telia Eesti 11. AS TKM Finants 12. AS Varalaen (endine AS UUEMÕISA INVEST) 13. OÜ AIRES LAENUD 14. OÜ Baltasar Liising 15. OÜ BB Finance 16. OÜ Berger Financial Group 17. OÜ Best Capital 18. OÜ Clementer 19. OÜ Eesti Ühistuliising 20. OÜ Fresh Finance (endine OÜ SigmaCapital) 21. OÜ Invest in 22. OÜ iRaha Estonia 23. OÜ Kemetex Finance 24. OÜ Medicredit 25. OÜ Mercury Credit 26. OÜ Modena Estonia (endine OÜ BuyPlan Estonia) 27. OÜ Monefit Estonia 28. OÜ OREON (endine OÜ BestCredit) 29. OÜ PLACET GROUP 30. OÜ Primero Finance (endine OÜ mogo) 31. OÜ RE Invest 32. OÜ Rävala Laenud 33. OÜ Tenor (endine OÜ Stokker Finance)	1. AS Coop Liising (endine ärinimi Krediidipanga Liisingu AS) 2. AS Inbank Finance 3. AS LHV Finance 4. AS Luminor Liising (endine ärinimi AS Nordea FinanceEstonia) 5. AS SEB Liising 6. AS Svea Finance 7. AS Swedbank Liising 8. OÜ Citadele Factoring (endine ärinimi OÜ Citadele Leasing & Factoring) 9. SIA Citadele Leasing Eesti filiaal (endine ärinimi SIA UniCredit Leasing Eesti filiaal)

Allikas: Krediidiandjad | Finantsinspeksioon (2025).

Erandi alusel tegutsevate krediidiandjate näol on tegemist kommertspankadega (v.a AS Svea Finance) seotud finantsasutustega¹⁰, kes pakuvad peamiselt liisingu- ja faktooringuteenuseid. AS Inbank Finance ja AS LHV Finance tegelevad tarbimisfinantseerimisega seotud teenuste (järelmaks, tarbimislaenud) pakkumisega.

Pankadega mitteseotud krediidiandjate seas on ka ettevõtteid, kelle peamine tegevus pole seotud finantsvaldkonnaga, kuid kes pakuvad klientidele oma toodete soetamiseks tarbijakrediiti – AS Telia

¹⁰ Siinkohal soovivad autorid pöörata tähelepanu sellele, et uuringus käsitletakse pangavälise krediidiandjatena kõiki krediiti pakkuvaid asutusi, mis pole kommertspankad (kuigi õiguslikult viitabki termin *krediidiandja* pangavälisele krediiti pakkuvatele finantsasutustele). Teisiti öeldes, pangavälised krediidiandjad hõlmavad nii pankadega seotud kui ka pankadega mitteseotud krediidiandjaid. See on oluline, kuna nt Finantsinspeksiooni statistikamaterjalides käsitleb pangavälise krediidiandjatena pankadega mitteseotud krediidiandjaid.

Eesti ja AS TKM Finants, viimane kuulub AS-i TKM Grupp. Siinkohal võib märkida, et taolisi krediidiandja tegevusloaga ettevõtteid oli varasemalt rohkem, kuid viimastel aastatel tunnistati äriühingute taotluste alusel kehtetuteks nende krediidiandja tegevusluba: muuhulgas tunnistati 2024. aastal kehtetuks AS ON24 ja AS Tele2 Eesti krediidiandja tegevusluba, 2022. aastal tunnistati kehtetuks AS Estravel ja OÜ Aare Autopood krediidiandja tegevusluba.

Täiendavalt võib lisada, et pangavälise krediidituru segmenti areng on viimastel aastatel olnud üsna dünaamiline, kuna paljud ettevõtted on oma krediidi pakkumisega seotud tegevuse lõpetanud (nende krediidiandja tegevusloa kehtetuks tunnistamise tõttu). Nii näiteks tunnistas Finantsinspektsioon 2025. aastal kehtetuks AS TBB liising (seoses TBB panga tegevuse vabatahtliku lõpetamisega), OÜ Autokiirpant, OÜ Kinnistulaen krediidiandja tegevusloa, 2024. aastal tunnistati kehtetuks viie ettevõtte krediidiandja tegevusload (OÜ Ehital Krediit, AS ON24, AS Tele2, OÜ Credit.ee, OÜ Saare Finants). Üldiselt on viimastel aastatel oma tegevuse krediidiandjana lõpetanud 26 krediidiandjat ja viis erandi alusel tegutsevat krediidiandjat; enamikel juhtudel oli krediidiandjate tegevusluba tunnistatud kehtetuks ettevõtte enda taotluse alusel. Pangavälisele krediiditurule lisandub ka uusi ettevõtteid, kuid uute krediidiandjate arv jääb alla nende ettevõtete arvule, kes on oma tegevuse vastavas segmentis lõpetanud: viimati sai krediidiandja tegevusloa käesoleva aasta veebruaris OÜ iRaha Estonia, enne seda väljastati krediidiandja tegevusluba kolmele ettevõttele veel 2021. aastal.

Tabelis 2.1 esitatud krediidiandjate puhul eristub teistest AS Bondora. AS Bondora näol on tegemist laenude vahendamise platvormiga. Taolise ärimudeliga ettevõtte jaoks ei teki tulu intressitulude, vaid laenude haldamisega seotud tasude pealt. Käesoleva uuringu koostamise hetkel kättesaadava informatsiooni kohaselt soovib ettevõtte kasvada pangaks (Tehnoloogiaettevõtete edetabelis tegi... 2024), mis tähendab et suure tõenäosusega lähitulevikus lahkub krediidiandjate nimekirjast veel üks ettevõtte.

Üleüldse tuleks märkida, et Eesti finantsajaloos on pangavälise krediidituru segment toiminud oma-moodi pankade kasvulavana. Praegu Eestis tegutsevad väiksemad pangad on välja kasvanud pangavälistest finantseerimisetevõtetest: AS Bigbank kasvas välja kinnisvaratagatisel laenu andvast aktsiaseltsist Liivimaa Lombard, AS Inbank eelkäijaks oli järelmaksu pakkuv ettevõtte AS Cofi, AS Holm Bank kasvas välja ettevõttest AS Koduliising, mis pakkus ostude finantseerimist järelmaksu teenust Liisi brändi all. Ka UAB Finora Bank Eesti filiaal alustas oma tegevust finantsettevõttena, mis pakkus ettevõtetele ja eraisikutele laene, liisingut, faktooringut ja garantiisid.

Tüüpiliselt seostatakse pangaväliste krediidiandjate tegevust eraisikutele suunatud tagamata tarbimislaenude väljastamise või vahendamisega, praktikas on aga laenuandjate poolt pakutavate toodete spekter üsna lai. Muuhulgas võib välja tuua järgnevad Eesti tarbijatele pakutavad tooted:

- **Tarbimislaen (väikelaen).** Tarbimislaenu (väikelaenu) puhul on üldiselt tegemist eraisikule väljastatava tagatiseta laenuga, mis on mõeldud tarbimisvajaduste rahuldamiseks. Tarbimisvajadus võib olla seotud nii mõne suuremahulisema ostu (mööbel, kodutehnika jmt) kui ka ettenägematu vajaduste (nt meditsiiniline ravi) finantseerimisega. Tarbimislaenu summa on krediidiandja poolt fikseeritud. Üksikud krediidiandjad spetsialiseeruvad sihtotstarbeliste laenude väljastamisele – nt OÜ Medcredit pakub laene meditsiiniteenuste rahastamiseks. Käesolevas uuringus edaspidi käsitletakse tarbimislaenuna eeskätt tagatiseta väikelaene.
- **Liising.** Liisingulepingu alusel ostab liisinguandja (rendileandja) liisinguvõtja (rentniku) soovitud vara ning rendib selle liisinguvõtjale kokkulepitud perioodiks (liisinguperioodiks). Liisingu kui finantsteenuse peamine erinevus traditsioonilisest laenust seisneb selles, et liisitava vara omanikuks on liisinguperioodi jooksul liisinguandja, laenuga ostetud vara omanikuks on aga

laenuvõtja. Eraisikutele pakutakse liisinguteenust peamiselt sõidukite soetamiseks, ettevõtted võivad lisaks sõidukite soetamisele kasutada liisinguteenust ka nt seadmete ja masinate soetamiseks. Et rentniku jaoks on liising intressikandev kohustus, siis on intressimaksed käsitletavad kuluna, mida tuleb tasuda vara rentimise eest.

- **Krediidiliini** raames väljastatav laen võimaldab tarbijale laenata sobivas suuruses laenusummat. St krediidiandja avab kliendile krediidiliini teatud summa piires ning klient saab kasutada krediidiliini, kandes oma pangakontole just sellise summa, mida ta parasjagu vajab. See annab kliendile suurema paindlikkuse võrreldes tarbimislaenuga. Lisaks peab klient tasuma intressi üksnes kasutatud laenusumma pealt. Krediidiliini raames väljastatavad laenud sarnanevad kommertsbankade poolt pakutavate krediitkaartide lahendustega.
- **Kinnisvara tagatisel laen** on mõeldud nii eraisikutele kui ka äriettevõtetele. Kuna antud laenu puhul on tegemist tagatud laenuga, siis on võimalik eraisikutel ja äriettevõtetel laenata võrreldes tarbimislaenuga madalama krediidi kulukuse määraga suuremaid summasid pikemaks ajaks. Osad Eestis tegutsevad krediidiandjad (nt AS Hüpoteeklaen, AS Nordic Hypo) spetsialiseeruvad ainult kinnisvaraga tagatud laenude väljastamisele.
- **Laen sõiduki tagatisel** võimaldab eraisikul saada laenu sõiduki (tüüpiliselt – sõiduauto) tagatisel. Erinevalt kinnisvara tagatisel väljastatud laenudest on sõiduki tagatisel väljastatud laenu ja tagatise väärtuse suhe väiksem, samuti on lühemad ka laenuperioodid. Osad krediidiandjad (nt OÜ Invest in) spetsialiseeruvad just sõidukitega tagatud laenude väljastamisele või autoliisingu teenusele.
- **Laenude refinantseerimine.** Mõned krediidiandjad pakuvad ka laenude refinantseerimise teenust, mille sisu seisneb selles, et kõrgema krediidi kulukusega määraga laenud vahetatakse ühe, madalama krediidi kulukuse määraga laenu vastu. Krediidiandjad pakuvad laenude refinantseerimist reeglina kinnisvara tagatise olemasolul.

Lisaks tarbimislaenudele ja krediidiliini raames väljastatud laenudele pakuvad pangavälised krediidiandjad ka muid makselahendusi:

- **Järelmaks.** Järelmaks sarnaneb teatud mõttes tarbimislaenuga, kuna teenus on samuti mõeldud eraisiku tarbimisvajaduste rahuldamiseks ning ka järelmaksu puhul tuleb tarbijal arvestada intressikuludega. Järelmaksu erinevus tarbimislaenust seisneb selles, et järelmaksu saab taotleda konkreetsetes müügikohas huvipakkuva toote või teenuse ostmiseks; järelmaksusumma võrdub ostu suurusega. Järelmaksu puhul ei saa tarbija kätte raha, vaid toote, mille eest ta tasub mitmes võrdses osas.
- **„Osta kohe, maksa hiljem“** (*buy now pay later, BNPL*). BNPL puhul saab klient osta nt e-poest vajaliku toote, kuid ei pea selle eest tasuma koheselt. Kauba eest tasumine toimub hiljem kas mitmes võrdses osas, ühekordse maksega või traditsioonilise järelmaksu vormis. „Osta kohe, maksa hiljem“ lahendus on tarbijale intressi- ja teenustasuvaba ehk tegemist pole krediiditootega – selle teenuse eest maksab kaupmees. Üldjuhul võrdub kaupmehe poolt makstava teenustasu suurus mingi protsendiga müüdud kauba väärtusest.

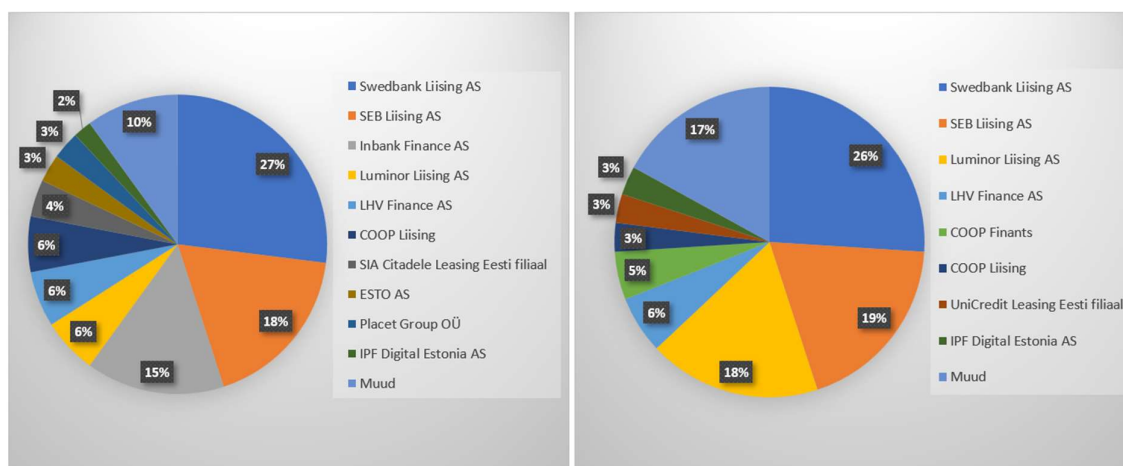
Seega on Eesti pangaväline eraisikute krediteerimise turg üsna mitmekesine nii krediidiandjate organisatsioonilise vormi (pankadega seotud ja pankadega mitteseotud krediidiandjad), riskiprofiili (tagatud laenude ja tagamata laenude pakkumine) ja pakutavate toodete valiku osas. Nagu näitab edasine analüüs, siis on vastav turg üsna heterogeenne ka ettevõtete suuruse poolest.

Lisaks pangavälise krediidituru reguleeritud segmendile eksisteerib ka reguleerimata segment, n-ö alternatiivturg, kus laenude vahendamiseks eraisikutele tegelevad nii vastavat litsentsi mitteomavad

ettevõtted kui ka eraisikud. Eesti finantsmaastik pole selles mõttes unikaalne ning nn laenuhaid tegutsevad ka teistes riikides. Kui infot litsentsi mitteomavate ettevõtete kohta on arusaadavatel põhjustel raske leida, siis palju lihtsam on leida infot kanalite kohta, mille kaudu Eesti eraisikud saavad laenu teiselt eraisikult (või siis pakkuda nendele laenu). Nt Facebook'is on aktiivsed mitmed vastavasisulised avalikud ja privaatsed grupid, kus eraisikud saavad esitada või küsida laenupakkumisi: käesoleva uuringu autorite leitud gruppide arv poolest suurimad „L.a.e.n eraisikutele“¹¹ (üle 5 400 liikme), „Laenud maksehäirega ja kohtutäituriga“¹² (üle 2 600 liikme), „Laen / Laenud eraisikult eraisikule“¹³ (üle 2 600 liikme) ja „Laenud eraisikutelt eraisikutele“¹⁴ (üle 2 300 liikme). Uuringu autorid on täheldanud, et finantstegevuse varjamiseks hoiduvad gruppide administraatorid ja liikmed sageli sõnade „laen“, „laenamine“ jmt kasutamisest.

Laenupakkumisi või -soove saab esitada ka erinevates veebipõhistes foorumites, ühe näitena võib tuua foorumi „Eraisik laenab raha“¹⁵. Samuti on mitmed laenupakkumised leitavad ka „Kuldne börs“ kuulutuste portaalist. 2024. a märtsis väljastas Finantsinspektsioon hoiatusteate tegevusloata krediidi andmise eest, mille tulemusena suleti veebilehekülj <https://eraisiklaenab.ee>, mida haldas eraisikuna laene pakkunud Mari-Liis Michelson (Tead Mari-Liis Michelsoni kohta 2025).

Krediidiandjate turujaotus. Ettevõtte turuosa selgitamiseks on võimalik lähtuda erinevatest näitajatest, laenufinantseeringut pakkuva ettevõtte puhul on üheks võimaluseks lähtuda tema laenuportfelli mahu osakaalust turu koondlaenuportfelli mahust. Selle näitaja põhine Eesti krediidiandjate turuosade jaotus seisuga 31.12.2024 on esitatud alljärgneval joonisel 2.1. Võrdluseks on lisatud krediidiandjate turujaotuse seisuga 31.12.2019.

Joonis 2.1. Eesti krediidiandjate turuosade jaotus laenuportfelli jäägi alusel seisuga 31.12.2024 (vasakul) ja 31.12.2019 (paremal) (autorite koostatud Finantsinspektsiooni „Eesti finantsteenuste turg 31. detsember 2024. aasta seisuga“ ja „Eesti finantsteenuste turg 31. detsember 2019. aasta seisuga“ ülevaadete põhjal).

Laenuportfelli jäägi alusel domineerivad Eesti krediidiandjate turul pankadega seotud krediidiandjad – nende koondturuosade osakaal on 82%, – kes, nagu eelnevalt mainitud, tegelevad peamiselt liisinguteenuse

¹¹ <https://www.facebook.com/groups/413762029792696/>

¹² <https://www.facebook.com/groups/1028990001576290/>

¹³ <https://www.facebook.com/groups/1108360190066989/>

¹⁴ <https://www.facebook.com/groups/laenuderaisikutele/>

¹⁵ <https://eraisik-laenab-raha.ee/>

pakkumisega; kolm suurimat ettevõtet on Swedbank Liising AS, SEB Liising AS ja Inbank Finance AS. Võrreldes viie aasta taguse hetkega pole pankadega seotud krediidiandjate koondturuosade sisuliselt muutunud, kuigi üksikute ettevõtete turuosad on vahepeal küll kas kasvanud või kahanenud (seda tulenevalt ka sellest, et vahepeal on turule lisandunud uusi ettevõtteid ja et mõned pankadega seotud krediidiandjad on oma tegevuse lõpetanud). Pankadega mitteseotud krediidiandjate koondturuosade seisuga 31.12.2024 oli 18% ning suurimate turuosadega krediidiandjad on ESTO AS, Placet Group OÜ ja IPF Digital Estonia AS. Tähelepanuväärne on see, et viimase viie aasta jooksul on üksikud pankadega mitteseotud krediidiandjad kasvatanud oluliselt oma turuosade, mis muudab krediidiandjate turujaotuse mitmekesisemaks selles mõttes, et pankadega mitteseotud krediidiandjate segmendis on tekkinud rohkem suuremaid ettevõtteid.

Vastavalt Finantsinspektsiooni poolt 2025. aprillis avaldatud Eesti finantsteenuste turu ülevaatele võib 2024. aasta kohta tuua välja järgmised asjakohased arengud ja asjaolud (Eesti finantsteenuste turg... 2025):

- Tarbimislaenude ja krediitkaartide jääk oli 31. detsember 2024. a seisuga 1,4 miljardit eurot¹⁶
- Tarbimislaenude turg oli languses: uusi tarbimislaene väljastati 2024. aastal 795 miljoni euro ulatuses, millest ligikaudu kaks kolmandikku väljastasid krediidiandjad. Võrreldes 2023. aastaga, mille jooksul väljastati uusi tarbimislaene 832 miljoni euro eest, vähenes tarbimislaenude käive ligikaudu 4,4%. Tähelepanuväärne on asjaolu, et tarbimislaenude käive Eestis on pidevalt kahanenud alates 2022. aastast ning uusi tarbimislaene väljastati 2024. aastal kokkuvõttes vähem, kui 2021. aastal.
- Võrreldes 2023. aastaga vähenes ka uute tarbimislaenude arv: kui 2023. aastal väljastati 759 000 uut tarbimislaenu, siis 2024. aastal aga 576 000. Ehk tarbimislaenude arv vähenes aastaga 24,1%.
- Tulenevalt asjaolust, et tarbimislaenude arv vähenes 2024. aastal ulatuslikumalt võrreldes tarbimislaenude käibega, kasvas võrreldes 2023. aastaga väljastatavate tarbimislaenude keskmine summa. Pankade poolt väljastatud keskmine tarbimislaen oli 2024. aasta neljandas kvartalis 4 341 eurot (aasta varem – 2 360 eurot). Krediidiandjate tarbimislaenu (tagatiseta väikelaenu) keskmine summa 2024. aasta neljandas kvartalis moodustas 1 143 eurot (aasta varem – 817 eurot). Krediidiandjate järelmaks oli 2024. aasta neljandas kvartalis 844 eurot (2023. aasta neljandas kvartalis 822 eurot).
- Lisaks tarbimislaenudele kasutasid eraisikud 2024. aastal igapäevase arveldamise ja tarbimise rahastamiseks krediitkaarte ja arvelduskrediiti. Krediitkaarte kasutati 686 miljoni euro ja arvelduskrediiti 45 miljoni euro ulatuses.
- Erinevalt tarbimislaenudest on krediitkaartide käive alates 2020. a esimesest poolaastast olnud stabiilses kasvutrendis.

Finantsinspektsiooni kodulehekülje statistika rubriigis on esitatud detailsemad andmed, mis käsitlevad krediidiandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi jääki, Eestis väljastatud tarbijakrediidi käivet ning Eestis väljastatud tarbijakrediidi tähtjaks tasumata (viivises) krediidi jääki. Kuna FI statistikablokk käsitleb andmeid vaid alates 2022. a esimesest või teisest kvartalist, siis paraku ei ole nii lühikese aegrea alusel võimalik tuua välja pikaajalisi trende. Alljärgnevas tabelis 2.2 on esitatud krediidiandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi jääk erinevate toodete lõikes seisuga 31.12.2024 ja 31.12.2023.

¹⁶ Siinkohal on tarbimislaenude alla arvestatud nii pankade laenu eraisikutele kaupade ja teenuste soetamiseks (v.a arvelduskrediit ja krediitkaardid) kui ka krediidiandjate tarbimislaenud (tagatiseta väikelaenud) ja järeelmaks.

Tabel 2.2. Krediidandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi jääk seisuga 31.12.2024 ja 31.12.2023 (tuhat eurot).

		31.12.2023		31.12.2024	
		Krediidi jääk	Lepingute arv	Krediidi jääk	Lepingute arv
<i>Kõik krediidandjad</i>	KOKKU	1 573 155	485 581	1 587 858	406 950
<i>Pankadega seotud krediidandjad</i>	KOKKU	1 298 536	288 946	1 299 218	209 800
	Elamukinnisvaraga seotud krediit	306	19	224	13
	Sõiduki liising	884 883	70 301	961 703	68 144
	Muu vara liising	503	44	450	51
	Vara ost järelmaksuga	64 070	70 510	76 846	78 881
	Muu rahaline krediit	348 774	148 072	259 995	62 711
<i>Pankadega mitteseotud krediidandjad</i>	KOKKU	274 619	196 635	288 640	197 150
	Elamukinnisvaraga seotud krediit	36 877	1 538	34 887	1 425
	Sõiduki liising	1 217	337	1 243	364
	Muu vara liising	29	5	33	3
	Vara ost järelmaksuga	34 232	70 350	27 484	65 642
	Muu rahaline krediit	202 264	124 405	224 993	129 716

Allikas: Krediidandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi jääk... 2025 (Finantsinspeksioon).

Seisuga 31.12.2024 oli Eestis krediidandjate poolt väljastatud tarbijakrediidi jääk 1,59 miljardit eurot. Varasemalt esitatud turujaotuse põhjal domineerivad Eesti krediiditurul pankadega seotud krediidandjad. Agregeeritud andmed näitavad, et 2024. aasta lõpu seisuga ulatus nende väljastatud tarbijakrediidi jääk 1,3 miljardi euroni (81,8% kogu jäägist), samas kui pankadega mitteseotud krediidandjate jääk oli 288,64 miljonit eurot (18,2%).

Pankadega seotud krediidandjate poolt väljastatud tarbijakrediidist moodustas suurima jäägi – 961,7 miljonit eurot (ehk 74% pankadega seotud krediidandjate tarbijakrediidi jäägist) – sõiduki liising, samas kui pankadega mitteseotud krediidandjate poolt väljastatud tarbijakrediidi jäägist oli suurim osakaal muul rahalisel krediidil, mille hulka kuuluvad peamiselt tagatiseta väikelaenud ja krediidiliini raames väljastatud laenud – selle jääk moodustas 224,99 miljonit eurot (ehk 77,9% pankadega mitteseotud krediidandjate poolt väljastatud krediidi jäägist).

Uuringus oli eelnevalt välja toodud krediidandjate turujaotus eraisikute tarbimise krediteerimise segmendis; huvipakkuv on ka küsimus, kuidas jaguneb tarbijakrediiditurg krediidandjate ja kommertspankade vahel ehk milline on krediidandjate ja pankade positsioon laenuturu eratarbimise krediteerimise segmendis. Selle asjaolu selgitamiseks on järgnevas tabelis 2.3 toodud välja Eesti kommertspankade poolt kodumajapidamistele väljastatud tarbimislaenude jääk alates 31.12.2015.

Tabel 2.3. Eesti kommertspankade poolt kodumajapidamistele antud tarbimislaenude jääk tagatise lõikes 31.12.2015–31.12.2024 (miljonit eurot).

Kuupäev	KOKKU	Kinnisvara	Käendus, garantii	Muu tagatis	Tagatiseta
31.12.2015	632,5	163,0	3,3	88,0	378,2
31.12.2016	679,6	147,4	2,2	94,0	435,9
31.12.2017	767,2	128,0	1,4	107,6	530,2
31.12.2018	817,1	112,4	1,6	89,0	614,1

Kuupäev	KOKKU	Kinnisvara	Käendus, garantii	Muu tagatis	Tagatiseta
31.12.2019	862,0	97,3	9,4	46,5	708,8
31.12.2020	805,9	84,0	7,3	27,4	687,2
31.12.2021	595,6	73,7	5,9	2,3	513,7
31.12.2022	626,0	65,1	0,5	1,2	559,2
31.12.2023	688,0	56,2	0,3	1,4	630,1
31.12.2024	816,7	48,3	0,4	2,0	766,0

Allikas: Kodumajapidamistele antud laenude jääk... 2025 (Eesti Pank).

Tabelis 2.3 sisalduvatest andmetest selgub, et seisuga 31.12.2024 oli kommertsbankade väljastatud tarbimislaenude jääk 816,7 miljonit eurot, millest 766 miljonit eurot moodustas tagatiseta väike-laenude jääk¹⁷. Seega kommertsbankade tarbijakrediidi turuosa 2024. a lõpu seisuga oli ligikaudu kolmandik kogu eraisikute tarbimise krediteerimise segmendist. Samas kui arvestada, et tarbijakrediiditurul on suurim turuosa pankadega seotud krediidandjatel, siis kokkuvõttes domineerivad Eesti eratarbimise laenufinantseerimise segmendis pangandusgrupid. Lähtuvalt eeltoodust oli pankadega mitteseotud krediidandjate turuosa 2024. a lõpu seisuga umbes 12% (2023. a lõpu seisuga oli see peaaegu sama ehk 12,1%).

Huvitava tähelepanekuna võib tabeli 2.3 põhjal välja tuua COVID-19 pandeemia mõju Eesti tarbijakrediiditurule: kahe aastaga (2019 kuni 2021) langes kommertsbankade väljastatud tarbimis-laenude jääk üle 30% (862 miljonilt 595,6 miljoni euron). Sealjuures pole 2024. aasta lõpuks pole tarbimislaenude jääk jõudnud pandeemiaeelsele tasemele.

Tulles tagasi krediidandjate tarbijakrediidi jäägi analüüsi juurde, siis tabelis 2.2 esitatud andmed muuhulgas demonstreerivad seda, et pankadega seotud krediidandjate jaoks on marginaalse tähtsusega elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediit ja muu vara liising ning pankadega mitteseotud krediidandjate jaoks on marginaalse tähtsusega nii sõiduki kui ka muu vara liisingu raames väljastatud tarbijakrediit. Tulenevalt sellest asjaolust ning arvestades, et käesoleva uuringu tellijaks on Eesti pankadega mitteseotud krediidandjaid koondav organisatsioon, siis keskendutakse analüüsi raames peamiselt muule rahalisele krediidile¹⁸ (tagatiseta väikelaenud ja krediidiliini raames väljastatud laenud; kompaktsuse huvides kasutatakse muule rahalisele krediidile viitamisel ka mõistet *väikelaen*) ning järelmaksule.

Kui pankadega mitteseotud krediidandjate tarbijakrediidi jääk seisuga 31.12.2024 moodustas 18,2% kogu pangaväliselt väljastatud tarbijakrediidi jäägist, siis lepingute arvu osas oli pankadega mitte-seotud krediidandjate lepingute arvu osakaal ligikaudu pool ehk 48,4% kõikidest tarbijakrediidiga seotud lepingute arvust (pankadega seotud krediidandjatel oli 2024. a lõpus 209 800 tarbijakrediidi-lepingut ning pankadega mitteseotud krediidandjatel 197 150 lepingut). Et pankadega mitteseotud krediidandjate tarbijakrediidi jäägist moodustab suurima osakaalu muu rahalise krediidide jääk, siis ka väikelaenude ja krediidiliini raames väljastatud laenudega seotud lepingute osakaal on pankadega mitteseotud krediidandjate lepingute arvust kõige suurem – 65,8% (koos järelmaksuga seotud

¹⁷ Siinkohal pole arvestatud õppelaenuga, mida võib samuti käsitleda spetsialiseeritud tarbimislaenuna, kuid seda toodet krediidandjad ei paku.

¹⁸ Pankadega mitteseotud krediidandjate puhul on olulise suurusega ka elamukinnisvaraga seotud krediidide jääk, kuid arvestades suhteliselt väikest (võrreldes muu rahalise krediidide ja järelmaksuga) lepingute arvu, pole see nii laialdaselt nõutud laenukoode, kuigi – nagu eelnevalt märgitud – spetsialiseeruvad mõned finantsettevõtted just kinnisvaraga tagatud tarbimislaenude väljastamisele.

lepingute arvuga moodustab nende kahe krediidi liigi lepingute arvu summaarne osakaal üle 99% pankadega mitteseotud krediidiandjate lepingute arvust).

Andmed krediidi jäägi ja lepingute arvu suurused viitavad sellele, et pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatavate keskmiste laenude jäägid on reeglina väiksemad võrreldes pankadega seotud krediidiandjate poolt väljastatud keskmiste laenude jääkidega. Muuhulgas pankadega seotud krediidiandjate poolt väljastatud keskmise väikelaenu jääk seisuga 31.12.2024 oli 4 145,92 eurot, samas kui pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatud keskmise väikelaenu jääk oli 1 734,50 eurot. Pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul on tähelelda ka väiksemat jääki keskmise järelmaksu osas võrreldes pankadega seotud krediidiandjate keskmise järelmaksu jäägiga (vastavalt 418,70 ja 974,20 eurot). Erandi moodustab elamukinnisvaraga seotud krediit: kui pankadega seotud krediidiandjate puhul oli elamukinnisvaraga seotud keskmise krediidi jääk seisuga 31.12.2024 17 230,77 eurot, siis pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul oli elamukinnisvara seotud keskmise krediidi jääk 24 482,11 eurot.

Krediidi käive. Järgnev tabel 2.4 sisaldab andmeid Eesti pangaväliste krediidiandjate poolt väljastatud tarbijakrediidi käibe ja sõlmitud lepingute arvu kohta 2024. aastal ja 2023. aastal.

Tabel 2.4. Krediidiandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi käive 2023. ja 2024. aastal (tuhat eurot).

		2023		2024	
		Krediidi käive	Lepingute arv	Krediidi käive	Lepingute arv
Kõik krediidiandjad	KOKKU	907 242	657 666	943 455	523 509
Pankadega seotud krediidiandjad	KOKKU	662 352	322 582	673 009	170 504
	Elamukinnisvaraga seotud krediit	-	-	-	-
	Sõiduki liising	339 597	17 095	438 131	21 389
	Muu vara liising	569	48	988	79
	Vara ost järelmaksuga	56 252	53 273	66 964	64 296
Pankadega mitteseotud krediidiandjad	Muu rahaline krediit	265 934	252 166	166 926	84 740
	KOKKU	244 890	335 084	270 446	353 005
	Elamukinnisvaraga seotud krediit	13 575	463	8 289	251
	Sõiduki liising	2 040	332	905	161
	Muu vara liising	0	0	31	3
	Vara ost järelmaksuga	32 445	46 553	29 521	49 123
	Muu rahaline krediit	196 830	287 736	231 700	303 467

Allikas: Krediidiandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi käive... 2025 (Finantsinspeksioon).

2024. aastal väljastati Eesti krediidiandjate poolt tarbijakrediiti 943,5 miljoni euro eest. Sellest pankadega seotud krediidiandjate tarbijakrediidi käive moodustas 673 miljonit eurot (ehk 74,6% aastasest tarbijakrediidi käibest) ning pankadega mitteseotud krediidiandjate tarbijakrediidi käive 270,45 miljonit eurot (25,4% aastasest tarbijakrediidi käibest). Pankadega seotud krediidiandjate käibest moodustas suurima osakaalu sõiduki liisingu raames väljastatud krediidi käive (65,1% pankadega seotud krediidiandjate käibest), osakaalu poolest järgmine oli muu rahalise krediidi käive (24,8% käibest); pankadega mitteseotud krediidiandjate käibest moodustas ligikaudu 86% muu rahalise krediidi (tagatiseta väikelaenud) käive ning umbes 11% järelmaksu raames väljastatud krediidi käive.

Märkimisväärne on ka see, et pankadega seotud krediidiandjad pole viimastel aastatel väljastanud elamukinnisvaraga seotud krediite.

Tabelis 2.4 sisalduvad andmed viitavad ka sellele, et pankadega seotud krediidiandjate poolt väljastatud tarbijakrediidi käive kasvas võrreldes 2023. aastaga tänu sõiduki liisingu ja järelmaksu raames väljastatud krediidi käibe kasvule, samas kui nende poolt väljastatud muu rahalise krediidi käive langes oluliselt; pankadega mitteseotud krediidiandjate 2024. a käibekasvu mootoriks olid tagatiseta tarbimislaenu ja krediidiliini raames väljastatud laenud. Üldjoontes on eri laenutoodete käibed positiivses seoses eri liiki krediidiandjate laenutoodete jääkidega 2024. a lõpu seisuga.

Tuginedes andmetele krediidi käibe ja lepingute arvu kohta, võib muuhulgas selgitada, et pankadega seotud krediidiandjate poolt 2024. a väljastatud väikelaenu keskmine suurus oli 1 969,86 eurot, samas kui pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatud väikelaenu keskmine suurus oli 763,51 eurot. Olgugi, et pankadega seotud krediidiandjate muu rahalise krediidi käive langes võrreldes 2023. aastaga 37,2%, siis tulenevalt sõlmitud lepingute arvu ulatuslikumast langusest¹⁹ kasvas pankadega seotud krediidiandjate poolt väljastatud keskmise tagamata tarbimislaenu suurus 2024. aastal 86,8% – 2023. aastal oli keskmise tarbimislaenu suurus 1 054,60 eurot. Pankadega mitteseotud krediidiandjatel kasvas 2024. aastal nii muu rahalise krediidi käive kui ka lepingute arv, mille tulemusena keskmise väikelaenu kasv 2024. aastal moodustas 11,6% – aasta varem oli keskmise tarbimislaenu suurus 684,06 eurot.

Siinkohal aga väärivad tähelepanu krediidi käibe ja krediidi jäägi suhtarvu väärtused. Antud näitaja, mida nimetatakse laenu väljastamise suhtarvuks (*loan issuance ratio, LIR*) iseloomustab krediidiportfelli käibekiirust. Teisiti öeldes, iseloomustab see seda, kui aktiivselt väljastatakse uusi laene suhestuna olemasoleva laenuportfelli suurusega. Tõlgendusliku poole pealt näitab LIR eelduslikult seda, kui suure osa laenuportfelist moodustavad konkreetse perioodi (aasta) jooksul väljastatud laenud.

Kui 2024. a lõpu seisuga oli kõikide Eesti pangaväliste krediidiandjate LIR väärtus 59,4% – mis tähendab seda, et üle 59% krediidiandjate tarbijakrediidi jäägist koosnes aasta jooksul väljastatud tarbimislaenudest, – siis pankadega seotud krediidiandjate puhul oli selle näitaja väärtus 51,8%, pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul aga 93,7%. Seega pankadega mitteseotud krediidiandjate laenu väljastamise aktiivsus on palju kõrgem võrreldes pankadega seotud krediidiandjatega (mis on paljuski ootuspärane, kui arvestada, et pankadega mitteseotud krediidiandjad väljastavad väiksemaid laenusummasid, mida tarbijad võtavad lühemaks perioodiks). Samas on LIR väärtused vägagi erinevad krediidiandjate poolt pakutavate laenutoodete lõikes:

- Pankadega seotud krediidiandjate puhul olid 2024. a suurimad LIR väärtused järelmaksul – 87,1% – ja muul rahalisel krediidil – 64,2%. Sõiduki liisingu LIR oli samas 45,6%.
- Pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul olid 2024. a suurimad LIR väärtused samuti järelmaksul – 107,4% – ja muul rahalisel krediidil – 103%. Järelmaksu ja muu rahalise krediidi laenu väljastamise suhtarvu suured väärtused viitavad sellele, et vastavate toodete portfelliid käibivad väga kiiresti, mis on iseenesest mõistetav, kuna nii järelmaksu kui ka väikelaenude puhul on tegemist pigem lühikeste tagasimaksetähtaegade toodetega.

¹⁹ Kuna Finantsinspektsiooni kodulehekülje statistika plokis on välja toodud andmed ka kvartalite lõikes, siis pankadega seotud krediidiandjate väljastatud väikelaenu lepingute arvu puhul on täheldada lepingute arvu drastilist langust alates 2024. a II kvartalist: kui 2024. a I kvartalis oli pankadega seotud krediidiandjate poolt sõlmitud 59 056 muu rahalise krediidi lepingut, siis II kvartalis oli sõlmitud 8 329 lepingut, III kvartalis 8 458 lepingut ning IV kvartalis 8 897 uut lepingut. Aasta varem oli pankadega seotud krediidiandjate poolt väljastatud väikelaenude lepingute kvartaalne arv vahemikus 60 650 kuni 65 659.

Kui võrrelda Eesti krediidiandjate poolt väljastatud tarbijakrediidi käivet Eesti kommertsbankade poolt väljastatud tarbimislauude käibega (vt. alljärgnev tabel 2.5), siis andmed on kooskõlas varasemalt välja toodud järeldusega: eratarbimise krediteerimisel on Eesti finantsmaastikul krediidiandjatel suurem turuosa kui pankadel.

Tabel 2.5. Eesti kommertsbankade poolt kodumajapidamistele antud tarbimislauude käive tagatise lõikes 2014–2024 (miljonit eurot).

Aasta	KOKKU	Kinnisvara	Käendus, garantii	Muu tagatis	Tagatiseta
2014	179,2	18,6	0,9	28,2	131,4
2015	212,0	17,2	1,9	43,4	149,4
2016	252,9	14,9	0,6	50,8	186,7
2017	302,3	11,8	0,6	62,6	227,3
2018	337,4	8,9	1,4	39,3	287,8
2019	350,2	7,4	0,2	32,3	310,3
2020	271,3	5,5	0,2	14,6	251,0
2021	280,0	9,1	0,2	2,6	268,1
2022	267,2	8,0	0,1	0,4	258,7
2023	285,0	4,9	0,2	0,8	279,1
2024	300,3	6,0	0,3	0,9	293,1

Allikas: Kodumajapidamistele antud lauude käive... 2025 (Eesti Pank).

2024. a väljastasid Eesti kommertsbankad tarbimislauene 300,3 miljoni euro eest, millest suurema osa – 293,1 miljonit eurot – moodustasid tagatiseta väikelaenud. Seega Eesti kommertsbankade poolt väljastatud tarbimislauude käive oli ligikaudu kolmandik Eesti krediidiandjate käibest; kommertsbankade tarbijakrediidi käibe osakaal kogu tarbijakrediidi käibest praktiliselt ühtib kommertsbankade tarbijakrediidi jäägi osakaaluga kogu tarbijakrediidi jäägist. Kuid ka siin tuleks arvestada asjaoluga, et valdav osa tarbijakrediidi käibest – 78,3% 2024. aastal ning 79,5% 2023. aastal – oli genereeritud pangandusgruppide poolt.

Mis puudutab bankade tarbimislauude käivet viimasel aastakümnel, siis on täheldatav selge trend, mille kohaselt tagatisega tarbimislauude käive on järjest kahanenud. Kõrvuti tagamata tarbimislauude kasvava mahuga on see praeguseks tekitanud olukorra, kus praktiliselt kõik kommertsbankade väljastatavad tarbimislauud on tagatiseta lauud: kui 2014. aastal kodumajapidamistele antud tarbimislauudest oli tagatiseta väikelaenude osakaal 73,3% (131,4 miljonit eurot 179,2 miljonist eurost), siis 2024. aastal oli tagatiseta väikelaenude osakaal juba 97,6% (293,1 miljonit eurot 300,3 miljonist eurost). Täiendavalt võib lisada, et sarnaselt bankade poolt väljastatud tarbimislauude jääkidele (vt tabel 2.3) on ka tarbimislauude käibe andmetes täheldatav COVID-19 pandeemia mõju: võrreldes eelmise aastaga langes 2020. aastal käive 22,5% ning 2024. aastal ei ületanud tarbimislauude käive 2019. aasta taset.

Tarbijakrediidi tähtjaks tasumata krediidi jääk. Laenufinantseerimine on lahutamatult seotud krediidiriskiga ehk riskiga, et vastaspool ei suuda või ei taha tasuda tähtjaks laenumakset või jätab tasumata osa laenumaksest. Selles mõttes on oluliseks krediiditurgu iseloomustavaks indikaatoriks viivises olevad lauud. Järgnev tabel 2.6 sisaldab andmeid Eestis väljastatud tarbijakrediidi tähtjaks tasumata krediidi jääki pankadega seotud ja pankadega mitteseotud krediidiandjate ja nende pakutavate toodete lõikes. Siinkohal ei eristata krediidi jääke tähtjast moodunud päevade lõikes (vastavad andmed on leitavad Finantsinspektsiooni koduleheküljelt), v.a muu rahaline krediit, mille puhul on välja toodud tasumata krediidi jäägi ajaline struktuur.

Tabel 2.6. Eestis väljastatud tarbijakrediidi tähtjaks tasumata krediidi jääk 31.12.2024 ja 31.12.2023 (tuhat eurot).

		31.12.2023		31.12.2024	
		Krediidi jääk	Lepingute arv	Krediidi jääk	Lepingute arv
Kõik krediidiandjad	KOKKU	109 497	67 764	106 738	62 231
Pankadega seotud krediidiandjad	KOKKU	46 541	18 868	39 099	14 737
	Elamukinnisvaraga seotud krediit	105	5	89	5
	Sõiduki liising	11 447	1 012	9 856	803
	Muu vara liising	69	6	53	4
	Vara ost järelmaksuga	5 064	5 925	5 580	6 634
	Muu rahaline krediit KOKKU	29 856	11 920	23 521	7 291
	<i>kuni 30 päeva</i>	<i>18 680</i>	<i>6 700</i>	<i>15 409</i>	<i>4 308</i>
	<i>30–60 päeva</i>	<i>4 777</i>	<i>1 777</i>	<i>3 615</i>	<i>1 050</i>
	<i>60–90 päeva</i>	<i>1 645</i>	<i>759</i>	<i>1 491</i>	<i>395</i>
	<i>üle 90 päeva</i>	<i>4 754</i>	<i>2 684</i>	<i>3 006</i>	<i>1 538</i>
Pankadega mitteseotud krediidiandjad	KOKKU	62 956	48 896	67 639	47 494
	Elamukinnisvaraga seotud krediit	10 507	381	10 193	364
	Sõiduki liising	276	73	362	85
	Muu vara liising	4	3		
	Vara ost järelmaksuga	2 459	9 456	1 867	7 031
	Muu rahaline krediit KOKKU	49 710	38 983	55 217	40 014
	<i>kuni 30 päeva</i>	<i>27 853</i>	<i>18 400</i>	<i>30 293</i>	<i>19 491</i>
	<i>30–60 päeva</i>	<i>8 276</i>	<i>7 335</i>	<i>8 240</i>	<i>7 178</i>
	<i>60–90 päeva</i>	<i>3 894</i>	<i>3 487</i>	<i>4 838</i>	<i>3 854</i>
	<i>üle 90 päeva</i>	<i>9 687</i>	<i>9 761</i>	<i>11 846</i>	<i>9 491</i>

Allikas: Eestis väljastatud tarbijakrediidi tähtjaks tasumata... 2025 (Finantsinspeksioon)

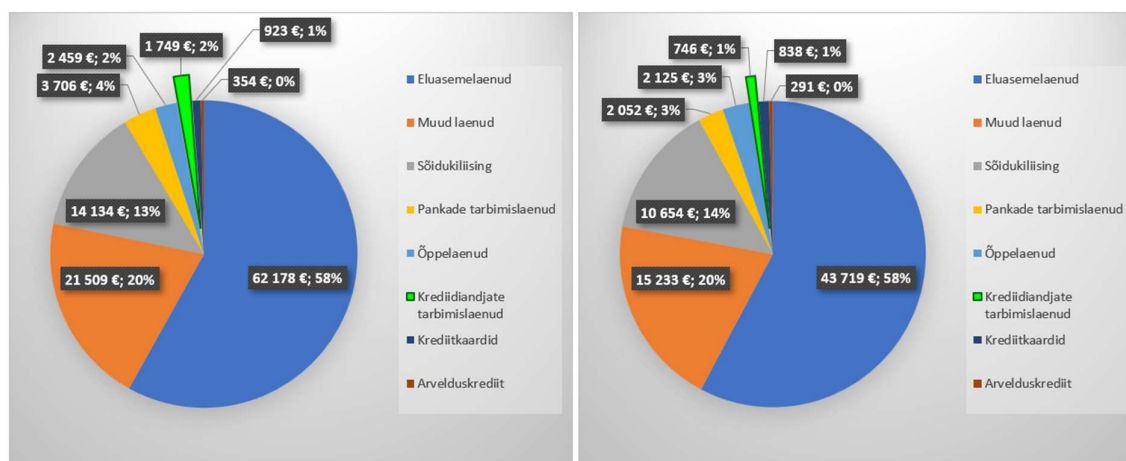
Seisuga 31.12.2024 oli Eesti krediidiandjate poolt väljastatud tarbijakrediidi viivises jääk 106,7 miljonit eurot, millest pankadega seotud krediidiandjate viivises oleva krediidi jääk moodustas 39,1 miljonit eurot ning pankadega mitteseotud krediidiandjate viivises oleva laenu jääk 67,6 miljonit eurot. Tähtjaks tasumata tarbijakrediidi jäägist moodustas suurima osa muu rahaline krediit, seda nii pankadega seotud kui ka pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul. Samas tähtjaks tasumata muu rahalise krediidi osakaal kogu tasumata laenu jäägist on pankadega seotud ja pankadega mitteseotud krediidiandjate lõikes erinev: kui pankadega seotud krediidiandjate puhul moodustas 2024. a lõpus kogu tähtjaks tasumata tarbijakreiidist muu rahaline krediit 60,2%, siis pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul oli vastav osakaal 81,6%. See on iseenesest ootuspärane arvestades, et pankadega mitteseotud krediidiandjate tegevus on suunatud peamiselt tagamata väikelaenude väljastamisele.

On näha, et võrreldes 2023. aastaga tähtjaks tasumata muu rahalise krediidi jääk 2024. aastal pankadega seotud krediidiandjatel vähenes, pankadega mitteseotud krediidiandjatel aga suurenes. Samas on see asjaolu kooskõlas tabelis 2.2 esitatud andmetega, mille kohaselt pankadega seotud krediidiandjatel muu rahalise krediidi jääk 2024. aastal vähenes ning pankadega mitteseotud krediidiandjatel kasvas. Teisisõnu, krediidi jäägi kasv toob endaga paratamatult kaasa tähtjaks tasumata krediidi jäägi kasvu.

Tähtajaks tasumata väikelaenude puhul moodustavad nii pankadega seotud kui ka pankadega mitteseotud krediidiandjate lõikes suurima osakaalu krediidijäägid, mille tasumise tähtajast on möödunud kuni 30 päeva (vastavalt 65,5% ja 54,9%). Samas pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul on võrreldes pankadega seotud krediidiandjatega palju suurem osakaal selliseid väikelaene, mille tasumise tähtajast on möödunud enam kui 90 päeva (vastavalt 21,5% ja 12,8%). Üle 90 päeva võlgnevus on levinud praktika kohaselt käsitletav ebatõenäoliselt laekuva võlgnevusena, mis sisuliselt tähendab seda, et pankadega mitteseotud krediidiandjate väikelaenude portfellis on suurem osakaal riskantsemad laene võrreldes pankadega seotud krediidiandjate väikelaenude portfelliga.

Tuginedes tabelis 2.6 esitatud andmetele tarbijakrediidi jäägi ja lepingute arvu kohta võib selgitada ka tähtajaks tasumata keskmise krediidi suuruse. Pankadega seotud krediidiandjate puhul oli seisuga 31.12.2024 tähtajaks tasumata keskmise väikelaenu suurus 3 226,03 eurot, pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul oli tähtajaks tasumata keskmise väikelaenu suurus aga 1 379,94 eurot. Need suurused on kooskõlas keskmise väikelaenu jääkidega seisuga 31.12.2024, millest kirjutati eelpool tabelis 2.2 sisalduvate andmete käsitlemisel. Tähtajaks tasumata järelmaksu raames väljastatud keskmise krediidi jääk oli tunduvalt madalam (841,12 eurot pankadega seotud krediidiandjate ja 265,54 eurot pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul). Eraldi väärib mainimist, et pankadega mitteseotud krediidiandjate puhul elamukinnisvaraga seotud tähtajaks tasumata keskmine krediidi jääk moodustas 2024. a lõpu seisuga 28 002,75 eurot.

Krediidiandjate tarbimislaenude osakaal eraisikute keskmise laenukoormuse kontekstis. Uurimuse analüüsi raames on asjakohane selgitada Eesti eraisikute keskmist laenukoormust, st milline on keskmise Eesti eraisiku intressikandvate kohustuste struktuur, ning milline on krediidiandjate tarbimislaenude osakaal keskmise laenukoormuse struktuuris. Andmed keskmise laenukoormuse ja selle struktuuri kohta pärinevad Finantsinspektsiooni Eesti finantsteenuste turu 2024. a ülevaatest ning kohustuste jaotus koos vastavate laenude jääkidega on esitatud alljärgneval joonisel 2.2. Saamaks aru, milline oli laenukoormuse struktuuri muutus viimaste aastate jooksul, on lisatud ka keskmise laenukoormuse ja selle jaotus laenu liikide lõikes seisuga 31.12.2019.

Joonis 2.2. Eesti eraisikute keskmine laenukoormus seisuga 31.12.2024 (vasakul) ja 31.12.2019 (paremal) (autorite koostatud Finantsinspektsiooni „Eesti finantsteenuste turg 31. detsember 2024. aasta seisuga“ ja „Eesti finantsteenuste turg 31. detsember 2019. aasta seisuga“ ülevaadete põhjal).

Vastavalt Finantsinspektsiooni ülevaatele oli seisuga 31.12.2024 Eesti eraisikute keskmine laenukoormus veidi üle 107 000 euro. Sellest suurema osa, 62 178 eurot ehk ligikaudu 58,1%, moodustasid

eluasemelaenud, millele järgnesid muud laenud²⁰ (20,1%) ning sõidukiliising (13,2%). Erinevate tarbimislaenude ja sarnaste laenutoodete (krediitkaardid ja arvelduskrediit) summa oli veidi üle 6 700 euro ehk 6,3% kogu laenukoormusest. Sealjuures pangaväliste krediidiandjate tarbimislaenude osakaal laenuportfellis oli ligikaudu 1,6% ehk 1 749 eurot. Laenukoormuse struktuur viitab sellele, et tarbimislaenudel on üldiselt väga väike osatähtsus eraisikute intressikandvate kohustuste seas, mis on seletatav mitme asjaoluga: 1) võrreldes nt eluasemelaenude ja sõidukiliisinguga on tarbimislaenude summad palju väiksemad, 2) tarbimislaene võetakse lühemaks perioodiks, mis mõjutab nende püsivust eraisiku finantskohustuste struktuuris ning 3) võrreldes teiste laenu liikidega on tarbimislaenud ka kallimad.

Olgugi, et krediidiandjate tarbimislaenude osakaal eraisikute keskmises laenukoormuses on võrreldes mitme aasta taguse hetkega endiselt väga väike (see tõusis viie aastaga 1%-lt 1,6%-ni), on oluline pöörata tähelepanu ka dünaamikale. Kui viie aastaga (ehk võrreldes 31.12.2019) kasvas eraisikute keskmine laenukoormus 41,4% (75 658-lt eurolt 107 012 euron), siis krediidiandjate tarbimislaenude jääk kasvas 134,5% (746 eurolt 1 749 euron) – see on kõige kiirem kasv võrreldes muude laenu liikidega. Samas ajavahemikus on jõuliselt kasvanud (80,6%) ka pankade tarbimislaenude jääk (2 052 eurolt 3 706 euron).

Seda asjaolu võib seletada mitmete põhjustega. Viimaste aastate jooksul on suurenenud Eesti elanike kulutused tarbimisele²¹, mis omakorda soosib eraisikute laenamist enda tarbimisvajaduste rahuldamiseks. Kuna viimastel aastatel on Eestis olnud kõrge inflatsioon (eriti 2022, mil tarbijahinnaindeks kasvas võrreldes eelmise aastaga 19,4%²²), siis võivad tarbimislaene kasutada aktiivsemalt need eraisikud, kelle sissetulekute kasv on jäänud alla tarbijahindade kasvule. Lisaks võib põhjusena välja tuua ka muutuse konkurentsituatsioonis, mis on tingitud uute krediidiandjate turule tulekust (nt AS Inbank Finance, mis alustas oma tegevust 2021. aastal), krediidiandjate aktiivsest turundusest, mis muuhulgas kätkeb endas ka uute finantslahenduste ja/või laenutoodete pakkumist tarbijale. Tarbimislaenu jäägi kasv on arvatavasti mänginud olulist rolli ka aastate jooksul langenud krediidi kulukuse määra (vt järgmine punkt), mis muudab tarbimiskrediidi varasemast kättesaadavamaks.

Krediidi kulukuse määr. Krediidi kulukuse määr (KKM) väljendab finantseeringu kallidust laenaja jaoks. Selle olulisemaks komponendiks on laenuintressimäär, kuid seda mõjutavad ka muud laenu saamisega kaasnevad kulud, eelkõige teenustasud. On teada, et pangaväliste krediidiandjate poolt väljastatavate tarbimislaenude intressimäärad ja seega ka krediidi kulukuse määrad on üldiselt kõrgemad pankade poolt antavate tarbimislaenude intressimääradest ning krediidi kulukuse määradest.

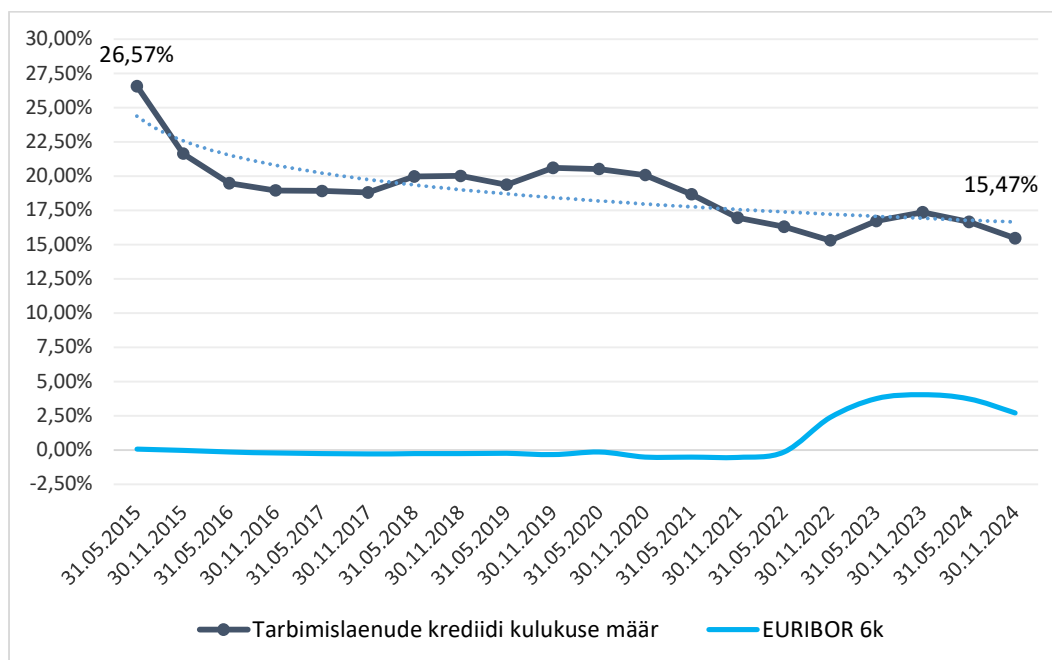
Krediidi kulukuse määr on pangaväliste krediidiandjate jaoks oluline indikaator, kuna vastavalt võlaõigusseaduse § 406² lg 1 on tarbijakrediidileping tühine, kui tarbija poolt tasumisele kuuluva krediidi kulukuse määr aastas ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud viimase kuue kuu keskmist krediidasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määra enam kui kolm korda. Keskmise krediidi kulukuse määra arvutamisel ei võeta arvesse hüpoteegiga tagatud tarbimislaene. Seega peavad pangavälised krediidiandjad oma toodete hinnastamisel jälgima krediidi kulukuse määra ülempiiri.

²⁰ Muud laenud seonduvad äritegevuse rahastamiseks ja väärtipaberite soetamiseks võetud laenudega.

²¹ Nt vastavalt Statistikaameti andmetele, moodustasid 2019. a Eesti kodumajapidamiste lõpptarbimiskulutused (st residentide ja mitteresidentide kulutused kaupadele ja teenustele lõpptarbimise eesmärgil) jooksevhindades 14,3 mlrd eurot, 2024. a aga 20,6 mlrd eurot (RAA0063: KODUMAJAPIDAMISTE LÕPPTARBIMISKULUTUSED... 2025).

²² IA001: TARBIAHINNAINDEKSI MUUTUS... (2025).

Järgneval joonisel 2.3 on esitatud krediidasutuste poolt väljastatud tarbimislaenude viimase kuue kuu keskmine krediidi kulukuse määr ajavahemikus 31.05.2015 kuni 30.11.2024 (eraldi on välja toodud aegrea esimene ja viimane väärtus). Võrdluseks on lisatud kuue kuu Euribor.

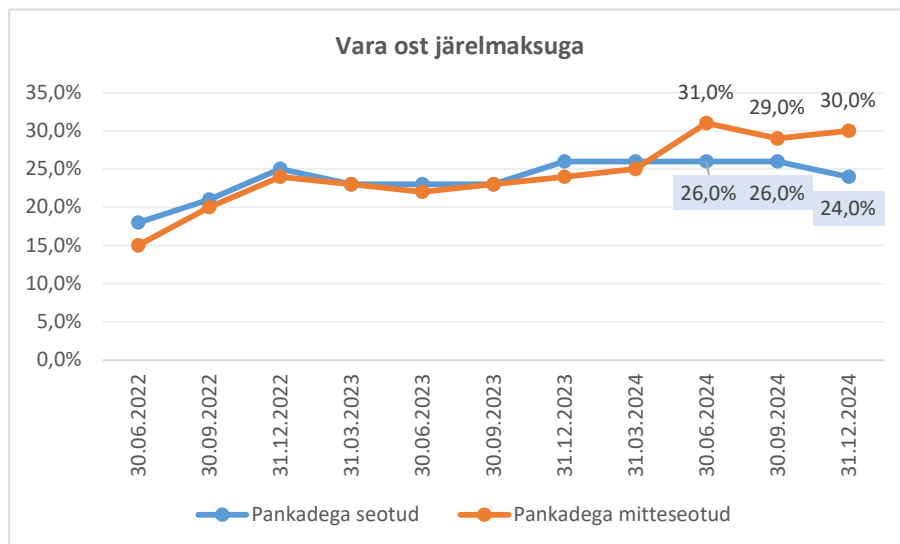
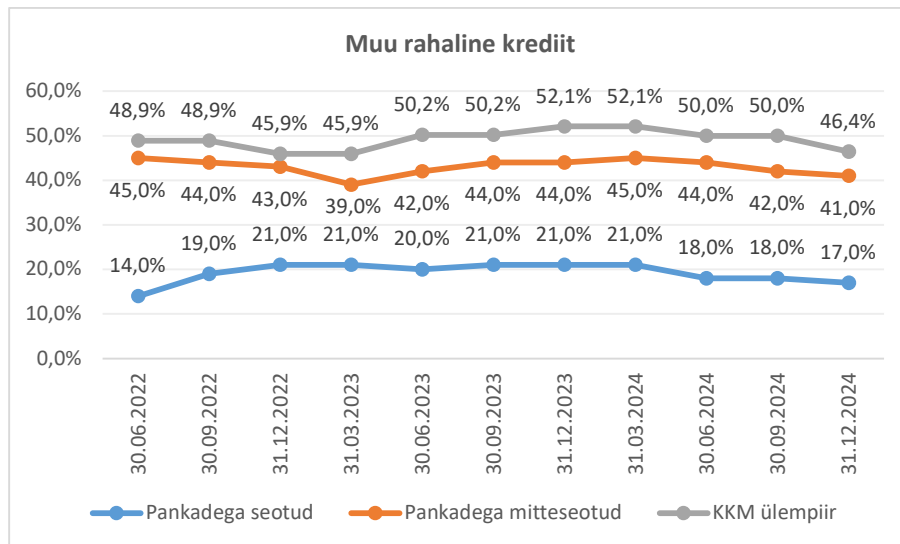

Joonis 2.3. Erasisikutele antud tarbimislaenude krediidi kulukuse määr 31.05.2015–30.11.2024 (autorite koostatud Eesti Panga „Erasisikutele antud tarbimislaenude krediidi kulukuse määr“ andmete põhjal).

Vastavalt Eesti Panga andmetele moodustas krediidasutuste poolt väljastatud tarbimislaenude viimase kuue kuu keskmine krediidi kulukuse määr 30.11.2024 seisuga 15,47%. Viimase aastakümne andmete põhjal võib täheldada pankade poolt välja antud tarbimislaenude KKM langustrendi (trendijoon on esitatud joonisel 2.3 punktiirjoonega), kuigi näitaja viimane väärtus on veidi kõrgem 30.11.2022 lokaalse miinimumtaseme suuruselt 15,31% (mis peegeldab ajavahemikus detsember 2021 – november 2022 väljastatud tarbimislaenude keskmist krediidi kulukuse määra). Järjest alanev krediidi kulukuse määr viitab seega ka langevale krediidi kulukuse määra ülempiirile.

Alljärgneval joonisel 2.4 on esitatud pankadega seotud ja pankadega mitteseotud krediidiandjate väljastatud tarbijakrediidi keskmise krediidi kulukuse määra väärtused ajavahemikus 30.06.2022–31.12.2024 muu rahalise krediidi (tagatiseta väikelaenude ja krediidiliini raames väljastatud laenude) ja järelmaksu lõikes²³. Krediidiandjate väikelaenude krediidi kulukuse määra puhul on võrdluseks lisatud ka andmed KKM ülempiiri kohta.

²³ Elamukinnisvaraga seotud krediidi ja liisingu krediidi kulukuse määrasid ei tooda eraldi välja, kuna pankadega seotud krediidiandjate jaoks on tegemist marginaalse tähtsusega tootega (mh Finantsinspeksioon ei too välja pankadega seotud krediidiandjate puhul elamukinnisvaraga seotud krediidi kulukuse määra) ning pankadega mitteseotud krediidiandjate jaoks on marginaalse tähtsusega teenus liisingu teenus.

Joonis 2.4. Krediidiandjate poolt Eestis väljastatud tarbijakrediidi keskmine krediidi kulukuse määr 30.06.2022–31.12.2024 muu rahalise krediidi ja järelmaksu lõikes (autorite koostatud Finantsinspektsiooni „Eestis väljastatud tarbijakrediidi keskmine krediidi kulukuse määr“ andmete põhjal).

Joonise 2.4 põhjal võib teha mitmeid järeldusi:

- Järelmaksu KKM on viimaste aastate jooksul olnud kasvutrendis, seda eriti pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt pakutava järelmaksu osas. Pankadega seotud ja pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt pakutava järelmaksu krediidi kulukuse määrad olid kuni 2024. a keskpaigani praktiliselt võrdsed; mõnedel ajahetkedel pankadega seotud krediidiandjate poolt väljastatud järelmaksu krediidi kulukuse määr oli isegi mõnevõrra kõrgem pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatud KKM-ist.
- Muu rahalise krediidi (tagatiseta tarbimislaenud ja krediidiliini raames väljastatud laenud) puhul on täheldatav mitmekordne erinevus pankadega seotud ja pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatud väikelaenude krediidi kulukuse määrade vahel. Ühtlasi on pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatud väikelaenude KKM kõrgeim võrreldes ülejäänud tarbijakrediidi toodetega (nii pankadega seotud kui ka pankadega mitteseotud krediidiandjate

lõikes). Pankadega mitteseotud krediidiandjate väljastatud väikelaenude kõrgem KKM on tingitud kõrgematest riskidest, mis kaasnevad antud tüüpi laenutoodete pakkumisega (seda tõendab ka pankadega mitteseotud krediidiandjate muu rahalise krediidi viivises oleva jäägi suurus ning selle ajaline struktuur, mida käsitleti uuringus eelpool). Täiendavalt peaks mainima, et võrreldes kommertspankadega peavad pangavälised laenupakkujad kaasama kapitali kõrgema kuluga, mis mõjutab ka laenutoodete hinda tarbija jaoks. Oluline on ka asjaolu, et kuna pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatav tarbijakrediit on valdavalt lühiajalise maksetähtajaga, siis tuleb krediidi hinnastamisel arvestada ka laenu väljastamise ja haldamisega seotud fikseeritud kuludega, mis muudabki lühiajalised laenud tarbija jaoks kallimaks.

- Pankadega mitteseotud krediidiandjate poolt väljastatud väikelaenude keskmine KKM on olnud üsna lähedal krediidi kulukuse määra ülempiirile, mis viitab sellele, et väikelaenude hinnastamisel juhinduvad krediidiandjad suurel määral KKM-i ülempiirist.

Vahekokkuvõtteks võib järeldada, et Eesti pangaväline krediiditur on üsna kirju ning konkurentsitihe. Sellel tegutseb käesolevalt mitukümmend krediidiandjat, kes pakuvad erinevaid laenutooteid nii ettevõtetele kui ka eraisikutele. Eraisikutele suunatud tarbijakrediiditooted hõlmavad nii tagatiseta kui ka kinnisvara ja sõiduki tagatisel väljastatavaid väikelaene, liisingut, krediidiliini, järelmaksu ning teisi finantseerimislahendusi. Krediidiandjate poolt väljastatud tarbijakrediidi jääk ja käive ületavad pankade poolt väljastatud tarbijakrediidi jääki ja käivet, kuid sellegipoolest domineerivad eraisikute tarbimise finantseerimise segmendis pangandusgrupid. Ka pangaväliste krediidiandjate lõikes on suurem turuosa pankadega seotud krediidiandjatel, kes keskenduvad peamiselt liisinguteenuste pakumisele. Pankadega mitteseotud krediidiandjate turuosa võib pidada tagasihoidlikuks, kuigi enamus Eestis tegutsevatest krediidiandjatest on just pankadega mitteseotud krediidiandjad. Eesti eraisikute laenukohustuste struktuuris on tarbimislauade osakaal väike, sealjuures on pankade poolt väljastatud tarbimislauade osakaal suurem krediidiandjate poolt väljastatud tarbimislauade osakaalust. Samas, võrreldes mitme aasta taguse hetkega on krediidiandjate tarbimislauade osakaalu kasv võrreldes ülejäänud laenu liikidega olnud kõige jõulisem.

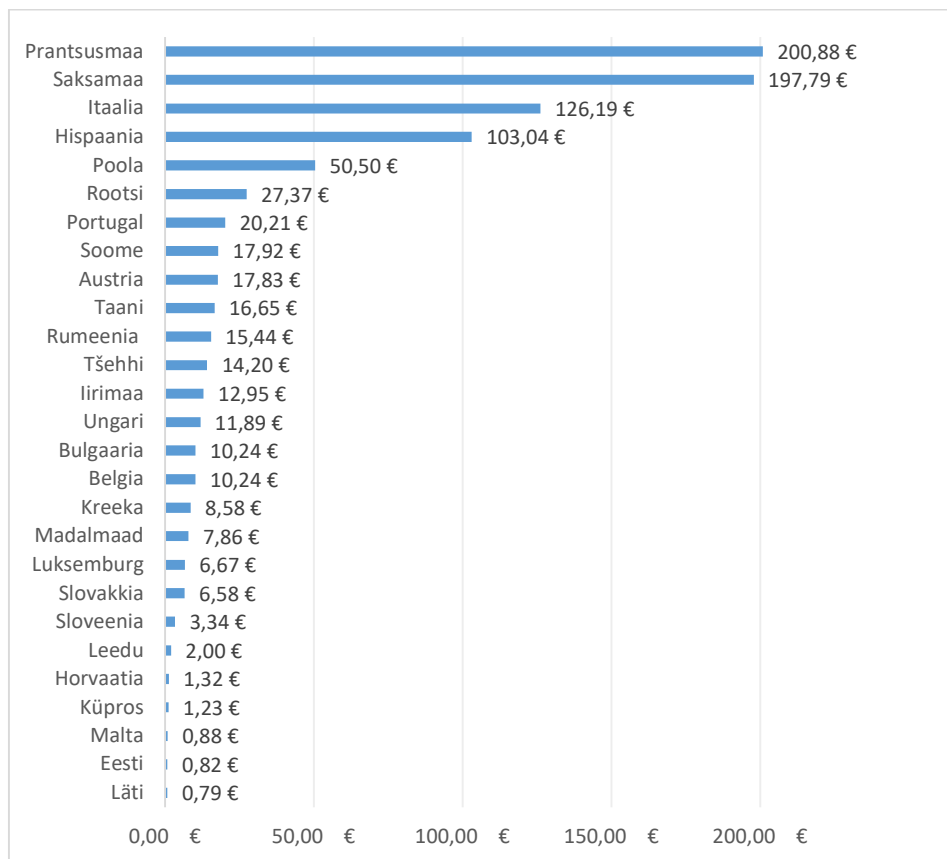
2.3. Eesti tarbijakrediiditur rahvusvahelises võrdluses

Huvipakkuv on küsimus, kuivõrd on arenenud Eesti tarbijakrediiditur võrreldes teiste, eeskätt Euroopa riikidega. Uuringu autorite teadmiste kohaselt pole kuigi palju avalikult kättesaadavaid allikaid, mis võimaldaksid koostada tervikliku võrdleva ülevaate tarbijakrediidituru hetkeseisust ja olulisematest indikaatoritest (käive, lepingute arv, tähtjaks tasumate krediidi jääk, intressimäärad jmt) riikide lõikes²⁴. Siiski võib põgusalt analüüsida Euroopa Keskpanka andmeid, mis võimaldavad saada pealiskaudse ettekujutuse Euroopa Liidu tarbijakrediiditurust ning võrrelda erinevate liikmesriikide tarbijakrediiditurgude suurusi. Järgneval joonisel 2.5 on esitatud Euroopa Liidu rahaloomeasutuste²⁵ (*Monetary Financial Institutions, MFI*) poolt eurotsooni majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi²⁶ jääk 2024. a lõpu seisuga ELi liikmesriikide lõikes:

²⁴ Üksikuid statistilisi näitajaid võib leida Euroopa tarbijakrediidipakkujaid koondava organisatsiooni Eurofinas (*the European Federation of Finance House Associations*) koduleheküljelt <https://www.eurofinas.org/data-research>, kuid nende põhjal pole võimalik panna kokku terviklikku pilti.

²⁵ Nende hulka kuuluvad ELi ühenduse õigusega määratletud residentidest krediidiasutused (v.a keskpangad) ning kõik teised residentidest finantsasutused, kes võtavad muudelt üksustelt kui rahaloomeasutused vastu hoiuseid ja/või nende lähedasi asendajaid ning annavad (vähemalt majanduslikus mõttes) oma arvel ja nimel laenu ja/või investeerivad väärtpaberitesse.

²⁶ Määratletud kui *tarbimiseks mõeldud laen (credit for consumption)*.

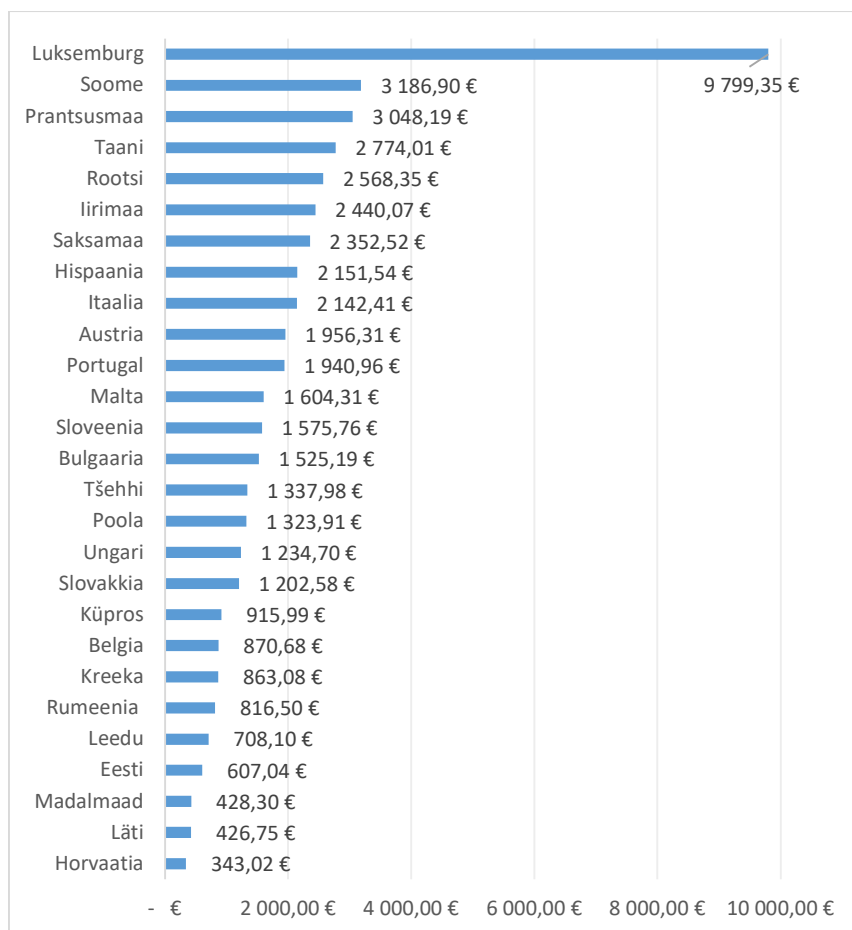
Joonis 2.5. Euroopa Liidu rahaloomeasutuste poolt majapidamistele²⁷ väljastatud tarbijakrediidi jääk ELi liikmesriikides 2024. a lõpu seisuga, miljardit eurot (autorite koostatud Euroopa Keskpanka „Balance Sheet Items – BSI“ andmete põhjal).

Lähtuvalt MFI-de poolt väljastatud tarbijakrediidi jäägist olid 2024. a lõpu seisuga ELi suurimateks tarbijakrediiditurudeks Prantsusmaa (200,88 mlrd eurot), Saksamaa (197,79 mlrd eurot) ja Itaalia (126,19 mlrd eurot). Nende kolme riigi osakaal ELi pangapõhisest tarbijakrediiditurust moodustab ligikaudu 60%. Üldiselt on aimatav ka tugev positiivne seos tarbijakrediidituru suurus ja riigi majanduse suuruse (kui võtta aluseks riigi SKP) vahel²⁸. See põhjendab ka asjaolu, miks Eesti tarbijakrediiditurg on Euroopa Liidu üks väiksemaid.

²⁷ Joonise 2.5 puhul tuleb märkida, et eurotsooni kuuluvate riikide puhul sisaldab tarbijakrediidi jääk nii kohalikele (st riigisisestele) kui ka teiste eurotsooni riikide majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi jääki; eurotsooni mittekuuluvate riikide – Bulgaaria, Poola, Rootsi, Rumeenia, Taani, Tšehhi, Ungari – tarbijakrediidi jääk sisaldab ainult kohalikele majapidamistele antud tarbijakrediidi jääki. Uuringu autoritel ei õnnestunud leida eraldi andmeid eurotsooni liikmesriikide MFI-de poolt riigisisestele majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi jäägi kohta, v.a andmed pikaajalise (st maksetähtajaga üle 5 aasta) tarbijakrediidi jäägi kohta üksikute riikide lõikes, mille puhul oli võimalik eristada kohalikele ja nii kohalikele kui teiste eurotsooni riikide majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi jääkide suurusi. Samas täiendava andmete analüüsi põhjal võib väita, et riikide lõikes moodustab mittekohalikele majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi jääk marginaalse osa kogu tarbijakrediidi jäägist.

²⁸ Antud juhul on huvipakkuvaks erandiks Madalmaad: SKP suuruse poolest on Madalmaad Euroopa Liidu viies majandus, kuid võrreldes paljude teiste ELi riikidega on selle riigi tarbijakrediidi jääk küllaltki väike. Täiendavalt võib lisada, et alates 2010. aasta lõpust on Madalmaades rahaloomeasutuste poolt majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi jääk olnud selges langustrendis, vähenedes selle perioodi jooksul peaaegu neli korda.

Huvitav on võrrelda omavahel riike, võttes aluseks tarbijakrediidi jäägi suuruse ühe elaniku kohta. Tarbijakrediidi jääk elaniku kohta võib iseloomustada mitmeid krediteerimisega seotud aspekte, nagu nt üldine laenukoormus, krediteerimise tingimused (sh krediidi kulukuse määr), laenamise kultuur, krediitteenuste turu areng, elanikkonna majanduslik jõukus, krediidi kättesaadavus jpt. ELi riikide järjestus tarbijakrediidi jäägi alusel ühe elaniku kohta on esitatud järgneval joonisel 2.6:

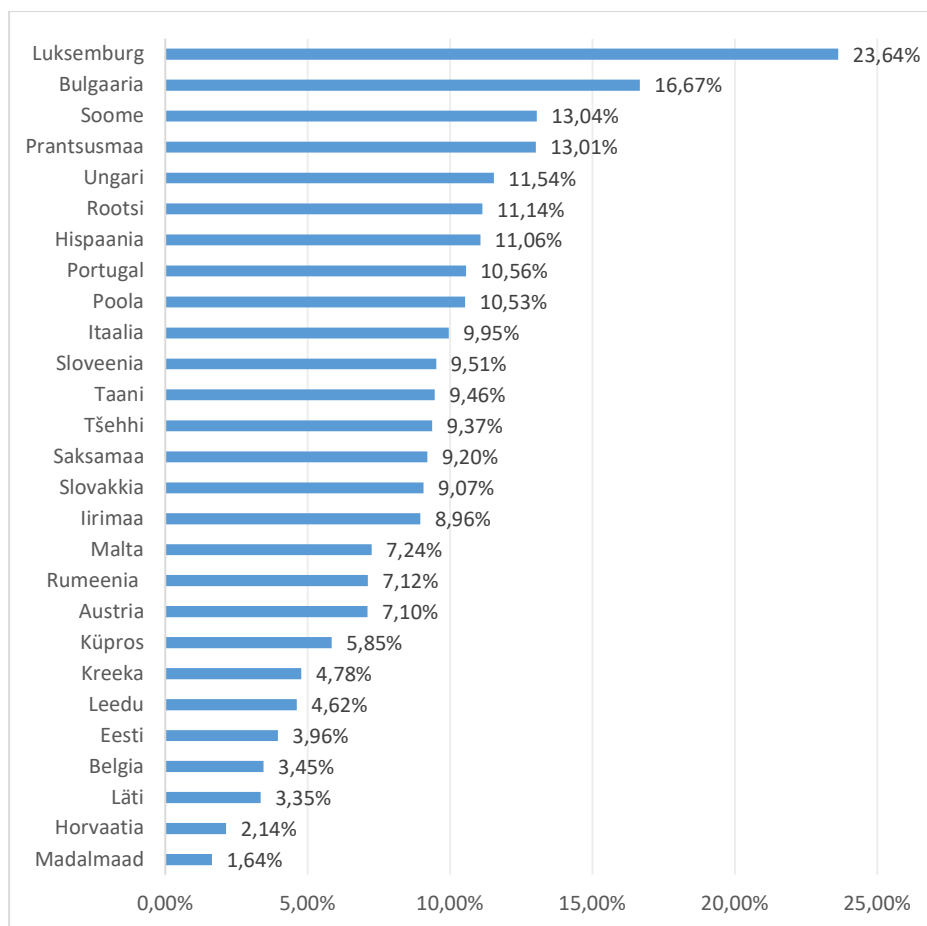

Joonis 2.6. Euroopa Liidu rahaloomeasutuste poolt majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi jääk elaniku kohta ELi liikmesriikides 2024. a lõpu seisuga (autorite koostatud Euroopa Keskpanga „Balance Sheet Items – BSI“ ja Worldometer’i „European Countries by Population“ andmete põhjal).

Võttes aluseks Euroopa Liidu kõikide liikmesriikide tarbimislaenude jääkide summa ja rahvaarvu, oli 2024. a lõpu seisuga tarbijakrediidi jääk ühe elaniku kohta ELis 1 994,30 eurot, juhtivatel kohtadel olid Luksemburg, Soome ja Prantsusmaa. Riikide järjestuse põhjal võib täheldada seost, mille kohaselt on tarbijakrediidi jääk elaniku kohta üldiselt kõrgem jõukamates (ja ühtlasi arenenumate krediititurudega) riikides. Märkimisväärne on see, et Eestis on tarbijakrediidi jääk ühe elaniku kohta üks madalmaid Euroopa Liidus, mis ühest küljest viitab Eesti elanike madalale keskmisele tarbimislaenukoormusele, ettevaatlikule laenamisele, teisest küljest aga tarbijakrediidituru arengupotentsiaalile. Väärib tähelepanu ka küllaltki suur erinevus tarbijakrediidi jäägis ühe elaniku kohta Eestis, Lätis ja Leedus, mis võib kaudselt viidata ka tarbijakrediidituru erinevatele arengutasemetele kolmes Balti riigis.

Täiendavalt võib tarbijakrediidi suurust riikide lõikes võrrelda ka majapidamiste kulutustega lõpptarbimisele (*Final Consumption Expenditure, FCE*). Majapidamiste FCE näitab eraisikute kulutusi toodetele ja teenustele, sealjuures FCE hõlmab kulutusi nii kulukaupadele (ja -teenustele) kui ka

kestvuskaupadele (ja -teenustele). Riigi tarbijakrediidi jäägi suhe riigi majapidamiste kulutustesse lõpp-tarbimisele võib seega iseloomustada tarbijakrediidi olulisust riigi eratarbimises, tinglikult võib see näidata ka seda, kui suur osa eratarbimisest on rahastatud tarbijakrediidiga. Euroopa Liidu liikmesriikide järjestus tarbijakrediidi suhte järgi majapidamiste kulutustes lõpp-tarbimisele on esitatud alljärgneval joonisel 2.7:

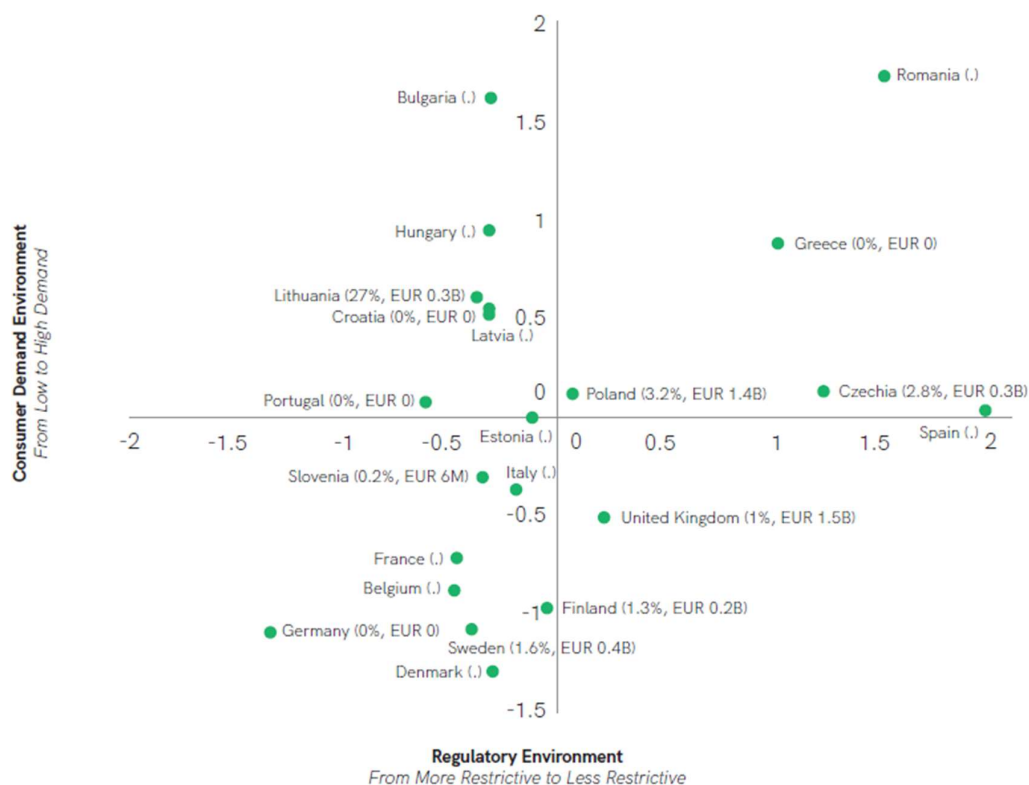
Joonis 2.7. Euroopa Liidu rahaloomeasutuste poolt majapidamistele väljastatud tarbijakrediidi jäägi suhe majapidamiste kulutustesse lõpp-tarbimisele ELi liikmesriikides 2024. a lõpu seisuga (autorite koostatud Euroopa Keskpanka „Balance Sheet Items – BSI“ ja Eurostat’i „Household final consumption expenditure by durability“ andmete põhjal).

Võttes aluseks Euroopa Liidu kõikide liikmesriikide tarbimislaenude jääkide summa ja liikmesriikide FCE-de summa, oli 2024. a lõpu seisuga pangapõhise tarbijakrediidi osakaal ELi eratarbimises 9,58%; selle suhtarvu väärtus on ELi riikide lõikes väga varieeruv. Tähelepanuväärne on see, et lisaks jõukamatele Euroopa Liidu liikmesriikidele (Luksemburg, Soome, Prantsusmaa) on esiviisikus ka Bulgaaria ja Ungari. Eesti on antud pingereas väga madalal kohal, mis viitab pangapõhise tarbijakrediidi väikesele osatähtsusele elanikkonna tarbimises. Tuginedes nii absoluut- kui ka suhtelistele näitajatele, on võimalik järeldada, et rahvusvahelises võrdluses on Eesti tarbijakrediiditur küllaltki väike ning pangapõhise tarbijakrediidi tähtsus majanduses tagasihoidlik.

Eesti ja üldisemalt Euroopa pangavälise krediidituru ning konkreetsemalt pangavälise tarbijate krediteerimise segmenti hetkeolukorra kaardistamine on problemaatilisem vastavate andmete piiratud kättesaadavuse tõttu. Üks vähestest taolistest ülevaadetest on Deloitte’i 2022. aastal

avaldatud uurimus *Euroopa Liidu pangavälise tarbijakrediiditurgude analüüs (Analysis of non-bank consumer credit markets in the European Union)*, mis käsitleb Euroopa riikide pangaväliseid tarbijakrediiditurge. Uuring katab 21²⁹ Euroopa Liidu liikmesriiki ja Ühendkuningriiki. Kuigi uuring oli avaldatud mõned aastat tagasi ning sisendandmed pärinevad aastast 2020, on käesoleva uuringu autorite arvates paljud järeldused endiselt asjakohased.

Käsitletava uuringu üks olulisi väljundeid on Euroopa Liidu liikmesriikide (ja Ühendkuningriigi) pangavälise tarbijakrediidituru hetkeseisu kaardistamine, mida illustreerib alljärgnev joonis 2.8. ELi ja Ühendkuningriigi pangavälise tarbijakrediidituru hetkeseis on kaardistatud tuginedes kahele mõõdikule – tarbija nõudluse keskkond (*consumer demand environment*) ja regulatiivne keskkond (*regulatory environment*).

Joonis 2.8. Euroopa Liidu pangavälise tarbijakrediidituru hetkeseis (Analysis of non-bank consumer ... 2022).

Horisontaalne telg näitab iga riigi tarbijakrediidituru suhtelist positsiooni vastavalt tema regulatiivse keskkonna rangusele ja seega iseloomustab turu pakkumise poolset osa: telje maksimaalne väärtus on +2 (mis viitab sisuliselt regulatsioonide täielikule puudumisele) ning minimaalne väärtus -2 (tugevasti reguleeritud turg); null-väärtus tähendaks keskmise rangusega regulatiivset keskkonda. Regulatiivse keskkonna spektri kujundamisel lähtusid ülevaate koostajad mitmetest muutujatest: mh krediidi väljastamisega seotud kulude ülempiiri olemasolu ja selle ülempiiri tase, tarbija krediivõime kontroll, litsentsi ja minimaalse kapitali vajaduse nõue jt.

²⁹ Belgia, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Itaalia, Kreeka, Läti, Leedu, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Sloveenia, Soome, Taani, Tšehhi ja Ungari.

Seega telje parempoolses otsas asuvad riigid, kus pangaväline tarbijakrediiditur on vähem reguleeritud ning vastavalt telje vasakpoolses otsas need riigid, kus pangaväline krediiditur on rohkem reguleeritud. Horisontaaltelje parempoolses otsas asuvad muuhulgas Tšehhi ja Hispaania, kus nt puudub seaduslikult kehtestatud krediidi kulukuse määra ülempiir³⁰. Vasakpoolses otsas asuvad Belgia ja Horvaatia, kus maksimaalne krediidi kulukuse määr oli (analüüsi avaldamise hetkel) vastavalt 17,5% ja 8%. Omaette nähtus on Saksamaa, kus pangaväline tarbijakrediit on sisuliselt keelustatud – tarbimislaene saavad Saksamaal pakkuda ainult pangad.

Hispaanias on võrdluses teiste ELi riikidega kõige liberaalsema regulatiivse keskkonnaga tarbija-krediiditur: lisaks sellele, et seal puudub seaduslikult kehtestatud krediidi kulukuse määra ülempiir³¹, võivad lisaks pankadele ja pangavälistele krediidiettevõtetele pakkuda tarbijakrediiti ka teised ettevõtted, mis omakorda tähendab seda, et taoliste ettevõtete üle ei teostata kesket finants-järelevalvet. Hispaanias peab tarbijakrediidipakkuja enne laenu väljastamist hindama tarbija krediidi-võimekust, kuid krediidipakkujal pole kohustust kontrollida laenu taotleja krediidi ajalugu erinevatest registritest. Lisaks puudub Hispaanias ka piirang maksimaalse viivises oleva (või halvaks läinud) laenu osas. Siiski kehtivad Hispaanias piirangud tarbijakrediidi reklaamile.

Deloitte'i analüüsist selgub, et Eesti krediidiandjatele kehtestatud nõue minimaalse aktsia- või osakapitali suuruse suhtes on üks leebemaid. Käesolevas uuringus oli varasemalt mainitud, et krediidi-andjatena tegutsevatel Eesti ettevõtetel peab minimaalne aktsia- või osakapitali suurus olema 50 000 eurot. Samas nt Kreekas on minimaalse kapitali nõue 9 miljonit eurot, Portugalis 7,5 miljonit eurot, Belgias 2,5 miljonit eurot ja Prantsusmaal 2,2 miljonit eurot. Tõsi küll, seitsmes ELi riigis ja Ühendkuningriigis minimaalse osa- või aktsiakapitali nõue puudub, muuhulgas puudub selline nõue Leedus, Rootsis ja Soomes (Lätis on minimaalse osa- või aktsiakapitali nõude suurus 425 000 eurot).

Vertikaalne telg joonisel 2.8 iseloomustab iga riigi suhtelist positsiooni vastavalt tarbijate nõudlusele pangaväliste laenutoodete järele: telje maksimaalne väärtus on +2 (väga kõrge nõudlus) ning minimaalne väärtus -2 (puuduv nõudlus). Nõudluse dimensiooni spektri konstrueerimisel lähtusid ülevaate koostajad järgmistest muutujatest: riigi sotsiaalkaitsekulutused (osakaaluna riigi SKPst), SKP elaniku kohta (ostujõu pariteedi alusel), elanike osakaal, kellel on olemas pangakonto (eelduslikult on nõudlus pangavälise finantseerimise järele suurem nende inimeste seas, kellel puudub pangakonto) ning materiaalse ilmajäetuse³² (*material deprivation*) tase. Jooniselt 2.8 on näha, et jõukamad heaoluriigid, nagu Rootsi ja Taani, paiknevad telje alumises otsas, samas kui suhteliselt vaesemad ja suurema sissetulekute ebavõrdsusega riigid, nagu Rumeenia ja Bulgaaria, asuvad telje ülemises otsas. Omamoodi huvitav on Ühendkuningriigi positsioon, mis on võrreldes ülejäänud riikidega ainus, mis asub teljestiku parempoolses alumises kvadrantis (keskmisest leebem regulatiivne keskkond ning keskmisest madalam nõudlus pangavälise tarbijakrediidi järele).

Lähtuvalt joonisel 2.8 esitatud kaardistusest on Eesti pangavälise tarbijakrediiditur regulatiivne keskkond pigem range kui leebe, kuid nii on see enamikes Euroopa riikides – Eestiga võrreldes on regulatiivne keskkond leebem seitsmes riigis ja rangem 13-s. Võrdluses teiste turgudega on Eestis nõudlus pangaväliste finantsasutuste laenutoodete järele keskmisel tasemel (Deloitte'i uurimuse autorid

³⁰ Mainitud uuringus on välja toodud, et lisaks Hispaaniale ja Tšehhile puudub tarbijakrediidi kulukuse ülempiir ka Kreekas, Rumeenias ja Saksamaal.

³¹ Siiski, kui tarbijakrediidi pakkuja väljastab laenu turuintressimäärast tunduvalt kõrgema intressimääraga, võidakse sellist laenu pidada liigkasuvõtlikuks ning tarbijakrediidilepingut tühisteks.

³² Materiaalne ilmajäetus on näitaja, mis iseloomustab seda, kui suur osa elanikkonnast ei saa katta ootamatuid kulutusi või tasuda kommunaalteenuste arveid.

toovad muuhulgas välja, et Eesti tarbijakrediiditurg oli viimastel aastatel stabiilne ning see jätkas kasvamist vaatamata COVID-19 pandeemiast põhjustatud pidurdumisest; seda tõendavad osaliselt ka tabelites 2.3 ja 2.5 sisalduvad andmed). Eesti positsioon on huvitav ka selle poolest, et võrreldes teiste riikidega asub ta mõlema telje ristumispunktile kõige lähemal.

3. UURINGUS OSALENUD PANGAVÄLISTE KREDIIDIANDJATE FINANTSSTATISTILINE ÜLEVAADE

Peamised punktid:

- *Pangavälise krediidituru arengut iseloomustavad peamised tegurid – klientide arv ja väljastatud laenude maht – on viimastel aastatel olnud kasvutrendis*
- *Viimaste aastate tendents viitab sellele, et krediidiliini raames väljastatavad laenud muutuvad populaarsemaks võrreldes n-ö traditsiooniliste tarbimislaenudega*
- *Tarbimislaenude puhul on tegemist pigem lühiajaliste tagasimaksetähtaegadega toodetega, samas kui krediidiliini raames väljastatavate laenude tagasimaksetähtajad on tunduvalt pikemad*
- *Pangaväliseid laenutooteid võetakse peamiselt eluasemega seotud kulutuste rahastamiseks, aga ka autode ostuks, tervise ja reisimisega seotud kulutuste katteks*
- *Peaaegu pool uuringus osalenud krediidiandjate klientidest on pärit Eesti suurimatest linnadest – Tallinn, Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu*
- *Pangaväliseid laenuteenuseid kasutanud klientide hulgas on meeste ja naiste osakaal enam-vähem võrdne*
- *Nn keskmine klient on 40 aastat vana, keskharidusega ning suure tõenäosusega on ta palgatöötaja eraettevõttes*
- *Krediidiandjate maksejõuetute klientide osakaal on viimaste aastate jooksul olnud üsna stabiilne ning küllaltki väike*
- *Uuringusse kaasatud krediidiandjate laenutoodete keskmised krediidi kulukuse määrad ei erine oluliselt laenutoodete lõikes ning krediidi kulukuse määrade dünaamika on olnud kooskõlas regulatiivselt kehtestatud krediidi kulukuse määra muutusega*

Käesolevas peatükis esitatakse finantsstatistiline ülevaade uuringusse kaasatud krediidiandjate olulisematest näitajatest selgitamaks konkreetsete ettevõtete andmete varal krediidiandjate tegevust iseloomustavate olulisemate näitajate väärtusi ning viimaste aastate arengutrende, mida saab teatud määral üldistada kogu Eesti pangavälisele krediiditurule (eriti pankadega mitteseotud krediidiandjate segmendile). Kuna nt Finantsinspeksiooni finantsteenuste turu ülevaated ei käsitle paljusid indikaatoreid (nt maksejõuetute klientide osakaal, laenuaotluste tagasilükkamise määr), siis pakuvad krediidiandjate poolt esitatud andmed sissevaadet tarbijakrediidi väljastamisega seotud tegevusse.

Andmete esitamine toimus uuringu autorite poolt väljatöötatud küsimustiku täitmise alusel (küsimustik on esitatud käesoleva uuringu Lisas 1) ning andmed edastas neli ettevõtet: ESTO AS, BB Finance OÜ, IPF Digital AS ja Monefit OÜ. Kuigi nelja ettevõtte – kes on kõik olulised turuosalis³³ – finantsandmete baasilt on võimalik luua teatud ettekujutus pangavälise krediidituru tarbija krediteerimise segmendis toimuvast, ei ole käesolev valim piisavalt suur üldistuste tegemiseks kogu pangavälise krediidituru kohta. Käesolevas peatükis esitatakse analüüsi tulemused teemaplokkide kaupa.

³³ Seisuga 31.12.2024 oli pangavälise krediidiandjate segmendis ESTO AS, BB Finance OÜ, IPF Digital AS ja Monefit OÜ koondturuosala ligikaudu 8%; pankadega mitteseotud krediidiandjate segmendis oli nende koondturuosala aga ligikaudu 44% (Eesti finantsteenuste turg... 2025).

Analüüs katab ajavahemikku alates 2013. a kuni 2024. a. Kuna mõned uuringus osalenud krediidiandjad alustasid oma tegevust pärast 2013. a, siis nende puhul analüüsiti andmeid ettevõtte tegutsemise algusest kuni 2024. aastani. Andmete esitamisel on lähtutud ettevõtete vahelise konfidentsiaalsuse põhimõttest – see piirab mõningate tulemuste detailset käsitlust, mistõttu esitatakse need pigem üldistatud, kirjeldaval kujul (samuti on seetõttu mõnede aastate puhul näitajate arvulised väärtused jäetud esitamata).

Andmed töötajate, makstud palkade, tasutud maksude ja saadud toetuste kohta. Mis puudutab pankadega mitteseotud krediidiandjate turusegmenti tervikuna, siis peamiste näitajate põhjal – varade maht, müügitulu ja töötajate arv – võib neid käsitleda nii väike- kui ka keskmise suurusega ettevõtjana, kuigi varieeruvus varade mahu (sh kapitali struktuuri), müügitulu (mida krediidiandjate puhul väljendab netointressitulu ja puhasteenustasutulu) ja töötajate arvu vahel on päris suur. Analüüsi käigus tutvusid uuringu autorid ka teiste pangaväliste krediidiandjate majandusaasta aruannetega, millest selgub, et pangavälise krediteerimise segmendis tegutseb ka ettevõtteid, kus töötab paar-kolm inimest ning varade maht moodustab mõnisada tuhat eurot. Uuringusse kaasatud krediidiandjaid võib pidada keskmise suurusega ettevõtjateks.

Küsitatud ettevõtete puhul on töötajate arv keskeltläbi tõusnud 23-lt inimeselt 2013. aastal 54 inimeseni 2024. aastal, sealjuures krediteerimisprotsessiga seotud töötajate arv on kasvanud keskmiselt neljalt töötajalt 14-ni. Töötajatele makstud brutopalka keskmine suurus (st kõikide uuringusse kaasatud ettevõtete lõikes) tõusis 262 595 eurolt 2015. aastal (varaseim kõikide ettevõtete poolt märgitud aasta) kuni 2,12 miljoni euroni 2024. aastal. Lähtuvalt sellest on kasvanud ka ettevõtete poolt tasutud sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusmaksete keskmine summa 66 866 eurolt 2015. aastal 318 839 euroni 2024. aastal. Täiendavalt võib lisada, et krediidiandjate poolt makstav keskmine brutopalk ületab tunduvalt Eesti keskmist, mis vastab brutopalkade jaotusele tegevusalade lõikes – finantssektoris on brutopalgad olnud suuremad Eesti keskmisest brutopalgast.

Ettevõtete ülejäänud olulisemate tasutud maksude – tulumaks, käibemaks – osas võiks märkida niipalju, et osad ettevõtted pole mõnda maksu tasunud. Nt pangaväliste krediidiandjate poolt makstav tulumaks on seotud eeskätt ettevõtte dividendipoliitikaga; uuringusse kaasatud ettevõtetest mõned pole vaadeldud ajavahemiku jooksul kasumit jaotanud. Ettevõtte netokäibemaksu (st ettevõtte poolt tasutud käibemaksu ja talle tagastatud sisendkäibemaksu vahe) puhul tuleb arvestada sellega, et kuna laenutehingud pole käibemaksuga maksustavad, siis üldiselt ei pea ka pangavälised krediidiandja käibemaksu tasuma. Üksikud uuringus osalenud ettevõtted märkisid, et on tasunud käibemaksu, mis seondub sellega, et osa nende käibest on maksustatav või on seotud nn pöördmaksustamisega. Kokkuvõttes kõiguvad märgitud netokäibemaksusummad mitmekümnest kuni mitmesaja tuhande euroni.

Üldiselt pole pangavälised krediidiandjad saanud mingeid riiklike või EL toetusi. Üks ettevõtte märkis, et on saanud riigipoolset toetust 2020. aastal seoses koroonapandeemia negatiivse mõjuga nende tegevusele.

Kliendid. Andmed uuringusse kaasatud krediidiandjate klientide kohta on esitatud alljärgnevas tabelis 3.1 – selles on esitatud uuringusse kaasatud krediidiandjate klientide summaarne arv. Aastast 2013 kuni 2024 suurenes küsitatud ettevõtete klientide koguarv enam kui 3,8 korda 36 615-lt 138 784-ni, mis teeb aastakeskmiseks kasvumääraks 12,9%. Sealjuures viimase viie aasta jooksul, st 2020 kuni 2024, kasvas klientide arv 15,1% aastas, kuigi viimastel aastatel on märgata klientide kasvutempo langust. Arvestades, et need näitajad peegeldavad vaid nelja ettevõtte andmeid, siis tegelikkuses on

kõikide Eestis tegutsevate pangaväliste krediidiandjate klientide arv tunduvalt suurem (siinkohal tuleks muidugi arvestada asjaoluga, et üks tarbija võib olla korraga mitme finantsettevõtte klient).

Tabel 3.1. Uuringus osalenud krediidiandjate klientide summaarne arv aastatel 2013 kuni 2024.

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Klientide arv kokku	36 615	41 373	45 893	68 633	85 274	105 276	120 132	131 312	138 784
Aktiivsete klientide arv	5 262	8 357	10 697	51 185	67 120	87 146	100 003	108 401	118 784
Uute klientide arv	1 230	1 605	1 900	24 053	23 559	26 958	20 538	18 268	18 687
Jooksvate (kehtivate) tarbimislaenulepingutega klientide arv	5 262	5 116	5 979	19 985	24 127	28 278	27 374	28 712	31 669
Jooksvate (kehtivate) krediidiinilepingutega klientide arv		3 241	4 367	33 189	46 224	63 199	76 018	82 789	86 375

Allikas: autorite koostatud.

Kõik kliendid pole käsitletavad aktiivsetena (antud uuringu kontekstis käsitletakse aktiivsetena neid kliente, kellel on kehtiv laenuleping või viimase 12 kuu jooksul sõlmitud laenuleping). Aktiivsete klientide arvu kasv oli väga dünaamiline alates 2013. aastast: kui 2013. aastal oli aktiivsete klientide arv 5 262, siis 2024. aastal juba 118 784 (mis annab aastakeskmiseks kasvumääraks 32,8%). Praktiliselt sama dünaamiline oli uute klientide arvu kasv: võrreldes 2013. aastaga, kui uute klientide arv oli 1 230, oli 2024. aastal uute klientide arv 18 687 (mis annab aastakeskmiseks kasvumääraks 28,1%). Kuna kõik ettevõtted ei tegutsenud käsitletava ajavahemiku algusaastatel, siis see seletab koguklientide, aktiivsete ja uute klientide arvu hüppelist kasvu üksikutel aastatel, eriti 2019. aastal.

Uuringu raames küsiti krediidiandjatelt andmeid ja jooksvate (kehtivate) lepingutega klientide arvu kohta. Kehtivate lepingutega klientide arvu kasvudünaamika on kooskõlas klientide arvu muutusega. Siinkohal aga väärib tähelepanu asjaolu, et kuigi aastate jooksul on kasvanud nii kehtivate tarbimislaenulepingute kui ka krediidiinilepingutega klientide arv, on kehtivate krediidiinilepingutega klientide arv suurem jooksvate krediidiinilepingutega klientide arvust, siis 2024. aastal oli viimaseid peaaegu kolm korda rohkem (vastavalt 31 669 ja 86 375). Sellest võib teha järelduse, et viimastel aastatel on krediidiin raames väljastatud laenud muutunud tarbijate seas järjest populaarsemaks võrreldes tarbimislaenudega. Seda asjaolu võiks selgitada suurema mugavusega, mida krediidiin raames väljastatavad laenud tarbijatele pakuvad.

Klientide profiil. Kuna andmeid klientide profiili ja selle muutuse kohta pole esitanud kõik uuringus osalenud pangavälised krediidiandjad, siis mõnede aspektide osas pole võimalik tulemusi detailselt käsitleda.

Klientide profiili osas võib täheldada järgnevat:

- Sugu: meessoost ja naissoost klientide osakaal aastate lõikes on olnud üsna stabiilne ning meeste-naiste osakaal on erinevatel aastatel olnud enam-vähem võrdne (või siis vähemalt pole märgata olulisi erinevusi).
- Keskmine vanus: tuginedes ettevõtetelt saadud andmetele on klientide keskmine vanus 40 aastat; vaadeldava perioodi jooksul pole see eriti muutunud (2013. aastal oli see 38 aastat).
- Staatuse/positsiooni tööturul: klientide seas domineerivad eraettevõtete palgatöötajad – viimase viie aasta jooksul on nende osakaal olnud keskeltläbi 76% (2024. aastal 76,3%). Avaliku sektori

töötajaid, ettevõtjaid ja pensionäre on klientide seas kokku umbes 13% ning muu staatusega isikuid (nt üliõpilased) on 11%.

- Haridus: ettevõtete poolt esitatud andmed viitavad sellele, et peamiselt kasutavad pangaväliseid laenuteenuseid keskharidusega eraisikud.
- Keskmine netosissetulek: pangavälise krediidiaandjate klientide keskmine kuine netosissetulek on analüüsitud perioodil kasvanud, mis üldiselt vastab Eesti elanikkonna sissetulekute kasvutrendile. 2024. aastal oli krediidiaandjate lõikes kliendi keskmine netosissetulek 1 586,44 eurot. Lähtudes sellest, et kliendi keskmine vanus on 40 aastat ning tema puhul on tegemist pigem palgatöötajaga, siis võiks oletada, et netosissetulek koosneb ainult palgast või peamiselt palgatulust, kuigi sissetulek võib tekkida ka teistest allikatest (ettevõtlustulu, üüritulu, toetused, pension, kapitalitulu jt.). Lähtudes eeldusest, et netosissetulek koosneb vaid palgatulust, saab järeldada, et krediidiaandjate n-ö keskmine klient teenis 2024. aastal keskmise brutopalgaga võrreldavat palka: Statistikaameti andmete kohaselt oli 2024. aastal keskmine brutokuupalk 1 981 eurot³⁴, mis annab netopalgaks vastavalt 1 527,75 eurot³⁵. Seega uuringusse kaasatud pangavälise krediidiaandjate tüüpilise kliendi puhul ei saa üheselt väita, et ta on madalapalgaline. Samas peaks märkima, et kliendi keskmine netosissetulek ettevõtete lõikes varieerub ning need erinevused ulatuvad mitmesaja euron.
- Geograafiline jaotus: tulenevalt sellest, et Tallinna elanikud moodustavad kolmandiku Eesti rahvaarvust, siis ootuspäraselt domineerivad klientide seas Tallinna elanikud. Samas tallinlastest pangavälise krediidiaandjate klientide osakaal on mõnevõrra väiksem võrreldes üldise tallinlaste osakaaluga Eestis. 2024. aastal oli Tallinnast pärit klientide osakaal keskmiselt ettevõtete lõikes 31,5%. Teistest suurimatest Eesti linnadest – Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu – pärit klientide osakaal oli 2024. aastal 19,4%. Seega, viimaste andmete kohaselt praktiliselt pool uuringusse kaasatud ettevõtete klientidest on pärit Tallinnast ja Eesti suurimatest linnadest; Eesti väiksemate linnade ja muude asulate elanike osakaal oli 2024. aastal 49,1%. Täiendavalt võib märkida, et kuni 2020. aastani oli Eesti väiksemate linnade ja muude asulate elanikest klientide osakaal ligikaudu 56% – osakaalu langust pärast 2020. aastat võib põhjendada nii suuremate linnade elanike arvu juurdekasvuga kui ka linnaelanike suuremast tarbimisvajadusest tingitud kõrgema nõudlusega tarbimislaenu järel.

Laenutoodete kasutamise eesmärk. Krediidiaandjate poolt esitatud andmed viitavad sellele, et ettevõtete kliendid kasutavad laenutooteid peamiselt koduga seotud kulutuste rahastamiseks. Lisaks sellele kasutatakse tarbimiskrediiti ka autode ostuks, tervise ja reisimisega seotud kulutuste katteks. Krediidiaandjate poolt välja toodud tarbimiseesmärgid kattuvad ka Inbank'i poolt 2024. aastal tellitud ja Kantar Emori poolt läbi viidud küsitluse tulemustega. Vastavalt küsitluse tulemustele, kasutatakse laenutooteid enamasti koduse keskkonna parandamiseks (55%), autoostuks või parandamiseks (36%) ning kodutehnika ja elektroonika soetamiseks (13%). Uuringus toodi välja, et tarbimislaenu kasutatakse reisimise, õppimise, hobide ja tervise seotud kulude katteks. (Uuring: inimesed võtavad tarbimislaenu... 2024)

Väljastatud laenu summa. Viimaste aastate jooksul on nii tarbimislaenu kui ka krediidiliini raames väljastatud laenu keskmine summa küsitluse krediidiaandjate lõikes jõuliselt kasvanud (vt alljärgnev tabel 3.2): kui 2017. aastal oli väljastatud laenu maht 6,56 miljonit eurot ühe krediidiaandja kohta,

³⁴ PA101: KESKMINE BRUTOKUUPALK... 2025

³⁵ Netopalka suurus on arvatud eeldusel, et eraisik teeb sissemakseid II pensionisamba fondi ning ei arvesta tulumaksuvaba miinimumi.

siis 2024. aastal oli väljastatud laenude maht 27,76 mln eurot ühe krediidiandja kohta ehk laenumaht krediidiandja kohta kasvas 4,23 korda. Samas polnud see kasv stabiilne: väljastatud laenude keskmise summa puhul on märgatav suur kukkumine 2020. aastal, mida võiks seostada koroonapandeemia mõjuga (nagu ka kommertsbankade poolt väljastatud tarbimislaenude puhul, millest kirjutati käesoleva uuringu eelmises peatükis); siiski 2021. aastal väljastatud laenude keskmine summa ületas koroonapandeemia eelse taseme, kuigi mõne ettevõtte puhul pole väljastatud tarbimislaenude mahud võrreldes pandeemiaeelse tasemega taastunud.

Tabel 3.2. Uuringus osalenud krediidiandjate poolt väljastatud laenude summa aastatel 2017 kuni 2024 (miljonit eurot).

Väljastatud laenude summa	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Laenud kokku	6,56	18,01	15,06	19,58	24,31	24,99	27,76
Tarbimislaenud	6,56	7,93	5,03	5,95	5,43	6,68	8,40
Krediidiliini raames väljastatud laenud	-	10,08	10,03	13,63	18,88	18,31	19,36

Allikas: autorite koostatud.

Väljastatud laenude osas on selgelt täheldatav tendents, mille kohaselt on eraisikutele väljastatud tarbijakrediidi puhul suurenenud krediidiliini raames väljastatud laenude maht ja vastavalt ka selle osakaal: kui veel 2017. aastal polnud ükski uuringusse kaasatud ettevõtetest väljastanud laene krediidiliini raames, siis 2024. aastal moodustas krediidiliini raames väljastatud laenude keskmine summa 19,36 miljonit eurot. Seega 2024. aastal krediidiliini raames väljastatud laenude keskmine summa moodustas ligikaudu 70% kõikide väljastatud laenude keskmisest summast. See läheb kokku eelnevalt välja toodud tähelepanekuga (ning tabelis 3.1 sisalduvate andmetega), mille kohaselt jooksvate (kehtivate) krediidiliinilepingutega klientide arv on küsitletud ettevõtete lõikes mitu korda suurem jooksvate tarbimislaenulepingutega klientide arvust.

Pangaväliste krediidiandjate poolt väljastatud tarbimislaenud ja krediidiliini raames väljastatud laenud erinevad oluliselt nende tagasimaksetähtaegade osas. Laenude jaotust tagasimaksetähtaegade lõikes iseloomustab alljärgnev tabel 3.3:

Tabel 3.3. Uuringus osalenud krediidiandjate laenuportfellide struktuur laenutoodete tagasimaksetähtaegade lõikes 2024. aastal.

Tagasimaksetähtaeg	Tarbimislaenud – osakaal laenuportfellis 2024. aastal	Krediidiliini raames väljastatud laenud – osakaal laenuportfellis 2024. aastal
Kuni 6 kuud	28,7%	0,7%
6-12 kuud	14,7%	0,7%
12-24 kuud	13,3%	10,7%
24-36 kuud	10,9%	1,3%
36-60 kuud	26,4%	72,8%
Üle 60 kuu	5,9%	13,9%
Kokku	100%	100%

Allikas: autorite koostatud.

Tabelis esitatud suurused viitavad sellele, et pangaväliste krediidiandjate poolt väljastatavad tarbimislaenud on valdavalt lühiajalised: 43,5% laenudest makstakse tagasi ühe aasta jooksul ning 56,8%

laenudest makstakse tagasi kuni kahe aasta jooksul. Samas krediidiiliini raames väljastatud laene iseloomustab suhteliselt pikk tagasimaksetähtaeg: 86,7% krediidiiliini raames väljastatud laenude tagasimaksetähtaeg on kolm või enam aastat, 13,9% laenude tagasimaksetähtajaks on viis või enam aastat. Samas tabelis 3.3 esitatud andmed on keskmised üle kõikide uuringus osalenud ettevõtete ning eraldi võetud krediidiandjate lõikes on laenude tagasimaksetähtaegade jaotus küllaltki erinev.

Laenude jaotus tagasimaksetähtaegade osas mõjutab ka laenude keskmist tagasimaksetähtaega (vt järgnev tabel 3.4): aastatel 2019–2022 oli tarbimislaenude keskmine tagasimaksetähtaeg olnud veidi üle ühe aasta, kõikides vahemikus 12,4 kuni 13,6 kuud; 2024. aastal langes tarbimislaenude keskmine tagasimaksetähtaeg 8,2 kuuni. Seevastu krediidiiliini raames väljastatud laenude keskmine tagasimaksetähtaeg on pikem: aastatel 2019–2024 kõikus see vahemikus 13,65 kuni 25 kuud. Tabelist 3.4 on samuti näha, et 2021. toimus keskmise tagasimaksetähtaja järsk lühenemine, mida võib jällegi seletada koroonapandeemia mõjuga tarbijate laenukäitumisele.

Tabel 3.4. Uuringus osalenud krediidiandjate tarbimislaenude ja krediidiiliini raames väljastatud laenude keskmised tagasimaksetähtajad 2019 kuni 2024.

Keskmine tagasimaksetähtaeg (kuud)	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Tarbimislaenud	13,63	13,00	12,53	12,40	8,60	8,21
Krediidiiliini raames väljastatud laenud	25,00	25,00	13,65	18,90	17,45	22,35

Allikas: autorite koostatud.

Keskmine tagasilükkamise määr. Laenutaotluste menetlemisel peab krediidiandja langetama kaalutletud otsuseid, mis tähendab seda, et tulenevalt klientide erinevast krediitkõlblikkusest ei saa rahuldada kõiki laenutaotlusi. Küsitletud ettevõtete lõikes on täheldada laenutaotluste keskmise tagasilükkamise määra tõusu viimastel aastatel nii taotletud tarbimislaenude kui ka krediidiiliini raames väljastatud laenude osas (vt järgnev tabel 3.5).

Tabel 3.5. Uuringus osalenud krediidiandjate tarbimislaenude ja krediidiiliini raames väljastatud laenude keskmised tagasilükkamise määrad 2013 kuni 2024.

Keskmine tagasilükkamise määr	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Tarbimislaenud	29,00%	22,00%	66,23%	69,03%	64,50%	68,50%	71,50%	66,09%	81,17%
Krediidiiliini raames väljastatud laenud				58,75%	73,65%	73,13%	81,99%	64,39%	71,27%

Allikas: autorite koostatud.

Tarbimislaenude keskmine tagasilükkamise määr tõusis 29%-lt 2013. aastal 81,2%-ni 2024. aastal; krediidiiliini keskmine tagasilükkamise määr tõusis 58,8%-lt 2019. aastal 71,3%-ni 2024. aastal. Üsikute ettevõtete (ja aastate) lõikes on tagasilükkamise määr kõikuv, kuid võib täheldada, et madalad tagasilükkamise määrad jäävad siiski mitme aasta tagustesse hetkedesse ning tagasilükkamise määrade suuruste põhjal võiks väita, et pangavälised krediidiandjad ei paku laene kergekäeliselt: kokkuvõttes pole krediidiandja huvitatud väljastatavate laenusummade maksimeerimisest, vaid ikkagi tarbijakrediidi pakkumises maksejõulistele klientidele, kes toovad talle kasumit – laenude väljastamine maksejõuetutele klientidele tähendab ettevõtte jaoks täiendavat kulu.

Päringud. Laenude väljastamisel tuleb laenupakkujal kvaliteetse otsuse langetamiseks koguda taustainfot laenutaotleja kohta, mis muuhulgas tähendab ka päringute tegemist erinevatest andmebaasidest ja registritest. Krediidiandjate poolt esitatud andmetest selgub, et aastate jooksul on tehtavate päringute arv hüppeliselt kasvanud: kui 2015. aastal oli valimisse kaasatud ettevõtete poolt tehtud päringute summaarne arv veidi üle 3 000, siis aastal 2024 oli tehtud ligikaudu 1,33 miljonit päringut (vt alljärgnev tabel 3.6).

Tabel 3.6. Uuringus osalenud krediidiandjate poolt teostatud kontrollide arv (päringute arv kõikidest andmebaasidest ja registritest) aastatel 2015 kuni 2024.

	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Kontrollide arv	3 164	53 318	235 622	339 841	812 868	1 049 453	1 371 166	1 330 280
Kontrollide arv ühe uue laenutaotleja kohta	1,54	9,48	3,54	4,46	8,80	11,88	26,09	16,93

Allikas: autorite koostatud.

Päringute arv iseenesest ei pruugi olla eriti informatiivne näitaja, kuna päringute arv on iseenesestmõistetavalt positiivses seoses klientide (laenutaotluste) arvuga. Samas, kui vaadata kuidas on aastate jooksul muutunud päringute arv nt ühe uue laenutaotleja kohta³⁶, siis on selgelt täheldatav kasvutendents: kui 2015. aastal tehti 1,54 päringut ühe uue laenutaotleja kohta, siis aastal 2024. oli vastavaks näitajaks 16,93 (2023. aastal oli samas päringute arv ühe uue laenutaotleja kohta suurim). Uuringu autorite arvates võiks seda käsitleda täiendava argumendina, et pangavälised krediidiandjad ei väljasta tarbijakrediiti kõikidele laenufinantseerimist soovivatele eraisikutele ning laenuotsusele eelneb põhjalik taustakontroll. Lisaks tuleks arvestada ka sellega, et päringute teostamine seondub krediidiandjate jaoks täiendava kuluga, mis paratamatult mõjutab ka krediidiandjate laenutoodete hinnastamist. Võiks väita, et ühest küljest sunnib vastutustundliku laenamise põhimõtte krediidiandjaid tegema rohkem päringuid, mis omakorda aitab vältida laenude väljastamist potentsiaalselt maksejõuetutele tarbijatele, teisest küljest tõstavad päringud ka pakutavate laenutoodete hinda.

Tarbijate kaebused. Kuna Eestis pangavälise krediidiandjate tegevust puudutav regulatiivne raamistik seab keskele kohale tarbijakaitse, siis oluline oli selgitada ka tarbijate poolt esitatud kaebuste arvu. Vastavad andmed on esitatud alljärgnevas tabelis 3.7:

Tabel 3.7. Uuringus osalenud krediidiandjate klientide poolt esitatud kaebuste arv ning kaebuse lahendamise keskmine aeg päevades aastatel 2017 kuni 2024.

	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Kaebuste arv:							
ettevõttesse otse esitatud		22	19	37	33	44	54
FI kaudu esitatud	2	2	5	3	8	13	9
TTJA kaudu esitatud	1				27	31	20
Kaebuse lahendamise keskmine aeg (päeva)		35	11	11	17	8	8

Allikas: autorite koostatud.

Kaebuste summaarset arvu küsitletud ettevõtete lõikes võib pidada väga madalaks: aastatel 2019 kuni 2024 kõikus kaebuste arv vahemikus 24 (aastatel 2019 ja 2020) kuni 88 (2023. aastal). Kuigi aastate

³⁶ Vastav näitaja leiti jagades kontrollide arv uute klientide arvuga, mida kohandati keskmise tagasilükkamise määraga.

jooksul on kaebuste arv hüppeliselt tõusnud, tuleks siinkohal arvestada ka aastate jooksul kasvanud klientide arvuga: suhestades kaebuste arvu nt aktiivsete klientide arvuga, on kaebuste ja klientide arvu suhe alla 0,1%. Tarbijad on esitanud oma kaebusi peamiselt otse ettevõtetesse, samas aastatel 2022–2023 oli märkimisväärne kaebuste arv esitatud Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalveameti kaudu; viimastel aastatel on mõnevõrra tõusnud ka Finantsinspeksiooni kaudu esitatavate kaebuste arv. Sellegipoolest võib tabelis 3.6 esitatud suurusi pidada marginaalseteks (arvestades krediidiandjate klientide arvu). Kaebuse lahendamise keskmise aja osas on viimase kolme aasta lõikes täheldada langustrendi, märkimisväärne on seejuures kaebuse lahendamise keskmise aja langus 35-lt päevalt 2019. aastal 8 päevani 2024. aastal. Autorite arvates viitab see asjaolu kaudselt krediidiandjate tarbija-kesksele toimimispraktikale.

Tuleks lisada, et 2023. ja 2024. aastal oli ühel uuringus osalenud ettevõttel aktiivses menetluses mitu tsiviilhagi. Ettevõtete vaheline konfidentsiaalsus ei võimalda aga nende arvu avalikustamist.

Maksejõuetute klientide osakaal. Krediidiandja tegevus seondub paljude riskidega, kuid keskseks, olemuslikuks riskiks võib pidada krediidiriski, st riski, et laenuvõtja ei tasu tähtjaks täielikult või osaliselt laenumakset. Kuna pangavälised krediidiandjad teenindavad reeglina kõrgema (võrreldes kommertspankadega) riskitasemega kliente, siis nende puhul on oodatavalt kõrgem ka maksejõuetute klientide osakaal. Ettevõtete poolt esitatud andmetest selgub (vt järgnev tabel 3.8), et vahemikus 2015–2024 osutus tarbimislaenu saanud klientidest maksejõuetuks keskmiselt 5,49% ning krediidiini raames laenu saanud klientidest osutus maksejõuetuks keskmiselt 4,98%.

Tabel 3.8. Uuringus osalenud krediidiandjate maksejõuetute klientide osakaal tarbimislaenude ja krediidiini raames väljastatud laenude lõikes aastatel 2015 kuni 2023.

Maksejõuetute klientide osakaal	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Keskmine
Tarbimislaenud	1,15%	6,33%	6,03%	8,37%	5,77%	6,87%	6,02%	3,39%	5,49%
Krediidiini raames väljastatud laenud	1,00%	9,00%	6,45%	6,90%	3,10%	3,00%	4,86%	5,49%	4,98%

Allikas: autorite koostatud.

Kui tarbimislaenu saanud maksejõuetute klientide osakaalu puhul võib rääkida pigem langustendent-sist (2024. aastal moodustas vastavas tootesegmendis maksejõuetute klientide osakaal 3,39%, mis on oluliselt väiksem võrreldes varasemate aastate ning perioodi keskmise näitajaga), siis krediidiini raames laenu saanud maksejõuetute klientide osakaalu puhul võib alates 2022. aastast täheldada mõningat kasvutrendi, kuigi 2024. aastal oli krediidiini raames laenu saanud maksejõuetute klientide osakaal võrreldes 2020. a ja sellele eelnenud aastatega väiksem. Käesoleva uuringu autorid sooviksid siiski rõhutada, et tulenevalt analüüsi kaasatud ettevõtete vähesusest võivad ühe eraldivõetud ettevõtte näitaja väärtused oluliselt mõjutada tervikpilti.

Eraldi on huvipakkuv küsimus, kas pangaväliste krediidiandjate maksejõuetute klientide osakaal on piisavalt madal mitte ohustamaks krediidipakkujate jätkusuutlikkust või millist maksejõuetute klientide osakaalu võib krediidiandjate toimimise seisukohast pidada kriitiliseks. Sellele küsimusele vastamiseks pole piisavalt andmeid (nt pole kättesaadavad uuringud, mis käsitleksid seoseid maksejõuetute klientide osakaalu ja pangaväliste krediidiandjate finantstulemuslikkuse vahel). Mõnes mõttes võiks olla abiks võrdlus kommertspankade vastavate näitajatega.

Uuringu autorite parima teadmise kohaselt ei ole andmed Eesti kommertspankade maksejõuetute klientide osakaalude kohta avalikult kättesaadavad, mis takistab taolise võrdleva analüüsi läbiviimist.

Siiski saab teatud indikatsiooni maksejõuetute klientide osakaalu kohta mittetoimivate laenude ehk NPL osakaalu kaudu. Euroopa Pangandusjärelevalve (*European Banking Authority, EBA*) toob oma hiljutises aruandes välja, et 2024. a juuni seisuga oli Eesti kommertspankade poolt väljastatud mittetoimivate tarbimislaenude osakaal kõikidest tarbimislaenudest umbes 1%, sealjuures pole see osakaal aasta jooksul eriti muutunud (EBA Consumer Trends Report 2025). Kui eeldada, et NPL-ide osakaal viitab kaudselt maksejõuetute klientide osakaalule, siis on loomulik, et tulenevalt pangaväliste krediidiandjate klientide kõrgemast riskitasemest on pangaväliste krediidiandjate maksejõuetute klientide osakaal suurem pankade maksejõuetute klientide osakaalust.

EBA aruandest võib välja tuua ka ühe huvitava fakti, mis võiks iseloomustada Eesti tarbijate laenukäitumist: võrreldes teiste Euroopa Majanduspiirkonna riikidega on Eesti kommertspankade poolt väljastatud mittetoimivate tarbimislaenude osakaal üliväike, veelgi väiksem mittetoimivate tarbimislaenude osakaal on vaid Lätis – 2024. aastal oli Euroopa Majanduspiirkonna pankade mittetoimivate tarbimislaenude osakaalu keskmine väärtus umbes 5,5%. Sealjuures on mittetoimivate tarbimislaenude osakaalud suurimad Poolas, Küprosel ja Slovakkias (kõikjal üle 7%). (EBA Consumer Trends Report 2025)

Mõnes mõttes võib olla informatiivne võrdlus USA keskkonnaga – seda eelkõige tulenevalt asjaolust, et USA andmed maksejõuetute pangavälist tarbijakrediiti saanud eraisikute kohta on vabalt kättesaadavad. USA Tarbijate Finantskaitse Büroo (*Consumer Financial Protection Bureau, CFPB*) tõi oma 2014. palgapäeva laenude teemalises uuringus välja, et uutest klientidest osutub 11-kuulise perioodi jooksul maksejõuetuks 20% (CFPB Data Point... 2014). Montezemolo ja Wolff'i (2015) analüüs näitab, et mahakantud laenudega³⁷ klientide osakaal Ameerika Ühendriikides oli kuue kuu perspektiivis 12% ning kahe aasta perspektiivis 19%.

Väljastatud laenude intressimäär ja krediidi kulukuse määr. Uuringusse kaasatud pangaväliste krediidiandjate andmete põhjal on täheldada, et tarbimislaenude annualiseeritud keskmine intressimäär ettevõtete lõikes on viimastel aastatel olnud suhteliselt stabiilne – see on kõikunud vahemikus 25,08% kuni 28,52% (vt alljärgnev tabel 3.9). Tarbimislaenude annualiseeritud keskmine krediidi kulukuse määr ettevõtete lõikes on olnud tunduvalt kõrgem, kuid aastatel 2022 ja 2023 on täheldada annualiseeritud krediidi kulukuse määra märgatavat langust.

Tabel 3.9. Uuringus osalenud krediidiandjate tarbimislaenude ja krediidiliini raames väljastatud laenude aastapõhised (annualiseeritud) keskmised intressimäärad ja keskmised krediidi kulukuse määrad 2017 kuni 2024.

	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Aastapõhine keskmine intressimäär							
Tarbimislaenud	27,46%	28,52%	28,49%	28,59%	25,08%	26,54%	27,60%
Muud laenud		40,99%	42,77%	39,35%	39,05%	38,35%	38,10%
Keskmine krediidi kulukuse määr							
Tarbimislaenud	49,18%	49,42%	51,88%	51,48%	43,52%	42,96%	47,44%
Muud laenud		53,35%	54,06%	48,34%	47,54%	47,33%	47,25%
Krediidi kulukuse määra ülempiir (Eesti Pank)	56,86%	60,26%	60,46%	52,85%	47,52%	51,10%	47,89%

Allikas: autorite koostatud.

³⁷ Mahakantud laenuna käsitletakse laenu, mille tasumisega on tarbija viivitanud enam kui 60 päeva pärast tagasimaksetähtaega – sellisel juhul arvatakse, et tarbija tõenäoliselt ei maksa laenu tagasi.

Ettevõtete andmesisenditele tuginedes võib märkida, et tarbimislaenude intressimäärade varieeruvus pangaväliste krediidiandjate lõikes on palju suurem võrreldes tarbimislaenude krediidi kulukuse määrade varieeruvusega. Nt tarbimislaenude intressimäärade puhul on variatsioonikordaja (mis iseloomustab mingi arvvärtuselise näitaja hajuvust keskmise suhtes) olnud vahemikus 0,42 kuni 0,69, samas kui tarbimislaenude krediidi kulukuse määrade puhul on see olnud vahemikus 0,06 kuni 0,20. Kuna laenu kallidust väljendab siiski krediidi kulukuse määr, mitte intressimäär, siis tulemused viitavad sellele, et laenusaaaja seisukohast erinevus tarbimislaenude kulukuse vahel erinevate laenupakkujate lõikes ei ole eriti suur. Muude laenude intressimäärade ja krediidi kulukuse määrade osas on täheldada, et nende keskmised intressimäärad on olnud tunduvalt kõrgemad tarbimislaenude keskmistest intressimääradest. Sama kehtib ka keskmiste krediidi kulukuse määrade kohta, kuigi erinevus tarbimislaenude ja muude laenude vahel pole antud seisukohast nii märkimisväärne.

Tabelis 3.9 on esitatud ka tarbijakrediidilepingute krediidi kulukuse määra ülempiir. See oli leitud aastakeskmise krediidi kulukuse määra läbikorrutamisel kolmega. Kuna krediidiandjad peavad oma toodete hinnastamisel lähtuma KKM-i ülempiirist (ehk krediidiandjate poole väljasatud tarbijakrediidi kulukuse määr ei tohi ületada KKM-i ülempiiri), siis võimaldab KKM-i ülempiiri muutuse dünaamika selgitada ka krediidiandjate krediidi kulukuse määra muutusi. Üldiselt on täheldada, et krediidiandjate väljastatud laenutoodete KKM on olnud kõikide aasta jooksul KKM-i ülempiirist madalam.

Tabelist 3.9 on näha, et 2022. aastal oli krediidi kulukuse määra ülempiir justkui veidi madalam krediidiandjate muude laenude keskmisest krediidi kulukuse määrast (st võib tekkida mulje, et sellel aastal ületas muude laenude keskmine krediidi kulukuse määr KKM-i ülempiiri). Siiski tuleks arvestada sellega, et kuna KKM-i ülempiiri suurus oli arvatud KKM-i väärtuste lihtsa aritmeetilise keskmisena (Eesti Pank uuendab avalikustab keskmise krediidi kulukuse määra suurust kaks korda aastas) ning 2022. a esimesel poolaastal oli keskmine krediidi kulukuse määr võrreldes 2022. a teise poolaastaga kõrgem, siis saadud tulemus peegeldab n-ö staatilist vaadet. Teisiti öeldes, tuleks krediidiandjate keskmise krediidi kulukuse määra ja KKM-i piirmäära võrdlemisel arvestada näitajate aastasisesse dünaamikaga.

Kokkuvõtvalt, krediidiandjate poolt esitatud andmete finantsstatistilisele ülevaatele tuginedes võiks järeldada, et Eesti pangaväline krediiditur on viimastel aastatel hoogsalt arenenud. Sellel viitab nii klientide (sealhulgas nii uute kui ka aktiivsete) arvu kui ka väljastatud laenumahtude kasv. Võib täheldada tendentsi, mille kohaselt krediidiliini raames väljastatud laenud on viimastel aastatel muutunud populaarsemaks võrreldes n-ö traditsiooniliste tarbimislaenudega – sellele osutavad andmed väljastatud laenude summade kui ka jooksvate (kehtivate) lepingutega klientide arvu kohta. Samas erineb tarbimislaenude ja krediidiliini raames väljastatud laenude portfelli struktuur nende tagasimaksetähtaegade lõikes: kui tarbimislaenud on suuresti lühiajalised (üle poole nende on kuni kaheaastase tagasimaksetähtajaga), siis krediidiliini raames väljastatud laenud on pigem pikaajalised (ligikaudu 90% on üle kolmeaastase tagasimaksetähtajaga) – nende struktuuride erinevus seletab ka asjaolu, et tarbimislaenude keskmine tagasimaksetähtaeg on lühem krediidiliini raames väljastatud laenude keskmisest tagasimaksetähtajast.

Ülevaate tulemused viitavad sellele, et nii tarbimislaenude kui ka krediidiliini raames pakutavate laenude keskmised tagasilükkamise määrad on viimaste aastate jooksul olnud päris kõrged, mille põhjal saaks väita, et Eesti pangavälised krediidiandjad ei väljasta laene kergekäeliselt. Maksejõuetute klientide osakaal on ootuspäraselt suurem pankade maksejõuetute klientide osakaalust, kuid rahvusvahelises võrdluses küllaltki väikesed; lisaks on aastate jooksul täheldada teatud langustrendi. Olgugi, et andmereal pole piisavalt pikad, on nende põhjal täheldatav pöördvõrdeline seos maksejõuetute

klientide osakaalu ja laenuaotluste keskmise tagasilükkamise määra vahel. Lisaks on aastate jooksul hüppeliselt kasvanud krediidiandjate poolt tehtud kontrollide arv, mis on vastutustundliku laenamise protsessi üks olulistest komponentidest: erinevatest andmebaasidest ja registritest tehtud päringute arv on kasvanud nii absoluutsuuruses kui kohandatuna ettevõtete klientide arvuga. Aastate jooksul on küll kasvanud ka krediidiandjate klientide kaebuste arv, kuid üldpildis (arvestades kliendibaasi suurust) võib nende arvu pidada väikeseks.

Tulenevalt krediidiandjate äritegevuse spetsiifikast on nende laenutoodete intressimäärad kõrgemad kommertspankade analoogsete laenutoodete intressimääradest. Andmete analüüsi käigus selgus, et viimaste aastate jooksul on krediidiandjate väljastatud tarbimislaenude intressimäärad olnud keskest läbi madalamad krediidiilini raames väljastatud intressimääradest. Samas erinevus mõlema toote krediidi kulukuse määrade vahel on palju väiksem. Ootuspäraselt on ettevõtete poolt pakutavate laenutoodete krediidi kulukuse määra dünaamika kooskõlas krediidi kulukuse lubatud ülemmäära muutusega viimaste aastate jooksul. Võiks väita, et krediidiandjad on püüdnud hoida oma laenutoodete krediidi kulukuse määrasid regulaatori poolt kehtestatud krediidi kulukuse ülempiiri lähedal – sellele viitab ka asjaolu, et krediidi kulukuse määra varieeruvus krediidiandjate lõikes on küllaltki madal.

4. INTERVJUUDE TULEMUSED

Pangaväliste krediidiandjate seisukohti kokku võttes saab välja tuua järgmised põhipunktid:

- *Pangavälistel krediidiandjatel on oluline roll nii finantssüsteemis kui ka majanduses tervikuna*
- *Krediidiandjate hinnang Eesti ärikeskkonna ettevõtjasõbralikkusele pole väga kõrge*
- *Pangaväliste krediidiandjate hinnangul on Eesti krediiditurug üks reguleeritumaid Euroopas. Eestis kehtivad mitmed krediidiandjate äritegevust mõjutavad piirangud ja kitsendused, neist peamised seonduvad finantsteenuste reklaami, Eesti kohtute praktika ja täiendavate tegevust raskendavate regulatsioonide kehtestamisega pangaväliste krediidiandjate suhtes*
- *Ühiskonnas on siiani levinud mitmed krediidiandjate tegevust puudutavad väärarusaamad*
- *Viimaste aastate jooksul on krediidiandjad liikunud kliendikesksema ja vastutustundlikuma äritegevuse suunas*
- *Krediidiandjate tarbijakaitsele suunatud tegevused on peamiselt (laenuvõtja makseraskusi) ennetava iseloomuga*
- *Lähiaastate väljakutsed seonduvad makromajandusliku olukorra halvenemise, ettevõtluskeskkonna ebastabiilsuse ja regulatiivse ebaselgusega*
- *Poliitikakujundajad peaksid langetama kaalutletud otsuseid, regulatsioonide kehtestamisele peaks eelnema nende mõjuanalüüs. Regulatsioonide karmistamine krediidiandjate suhtes kahjustaks lisaks krediiditurule ka Eesti konkurentsipositsiooni, mainet ja välisinvestorite huvi.*

Pangaväliste krediidiandjate uuringu raames viidi läbi ettevõtete esindajatega intervjuud selgitamaks nende nägemust krediidituru pangavälise segmenti peamiste probleemide ja väljakutsete osas. Intervjuud on oluline täiendus finantsstatistilisele ülevaatele, kuna võimaldavad luua terviklikuma pildi tarbimise krediteerimise turul toimuvast. Intervjuuküsimustik sisaldas 18 küsimust (küsimustik on esitatud käesoleva uuringu Lisas 2), samas vastuseid intervjuu küsimustele kajastatakse temaatiliste plokkide, mitte küsimuste kaupa. Üheks põhjuseks on soov vältida suurt killustatust, teisalt, kuna mõned olulised aspektid olid intervjuueeritavate poolt mainitud erinevates küsimustes, siis taoline esitus võimaldab vältida ka tulemuste kordamist.

Siinkohal soovivad käesoleva uuringu autorid rõhutada, et antud peatükis nad ei anna hinnanguid ettevõtete esindajate seisukohtade õigsusele või objektiivsusele – uuringu autorite roll seisnes antud juhul seisukohtade ja arvamuste koondamises ja sünteesimises loomaks turuosaliste koondnägemust Eesti pangavälise krediidituru hetkeseisundist ja väljakutsetest. Lisaks lähtutakse vastuste esitamisel ka diskreetsuse põhimõttest, mille kohaselt ei mainita käesolevas peatükis ühegi ettevõtte nimetust ning ei esitata ettevõttespetsiifilisi andmeid, näitajaid vms.

Pangaväliste krediidiandjate roll. Vastanute arvamuse kohaselt on pangavälistel krediidiandjatel oluline roll nii finantssektoris kui ka majanduses tervikuna, kuna pangavälised krediidipakkujad täiendavad finantssektori ökosüsteemi pakkudes neid tooteid, mida suurpangad ei paku, keskendudes teatud kliendirühmade teenindamisele ja võimaldades neil rahuldada oma tarbimisvajadusi. Et pangavälised krediidiandjad on võrreldes pankadega kõrgema krediidiriskiisuga ettevõtted, siis pakuvad nad laene ka klientidele, kes pole pankade jaoks laenukõlblikud. Lisaks on osadel pangavälistel krediidiandjatel olemas jaekaubandusettevõtetele suunatud finantslahendused, mis aitavad ettevõtjatel kasvatada müüki, edendades seekaudu jaekaubanduse arengut. Seega on pangavälistel krediidiandjatel oluline funktsioon nii eraisikutele kui ka ettevõtetele mõeldud finantsvalikute mitmekesistamisel.

Ärikeskkonna iseloomustus ning seadusandlikud ja regulatiivsed piirangud. Krediidiandjate koondhinnang Eesti ärikeskkonna ettevõtjasõbralikkusele ei ole eriti kõrge – keskmine hinnang 5-palli skaalal on 3. Sealjuures toodi intervjuudes välja seda, et Eesti ärikeskkond on viimastel aastatel halvenenud ning muutunud pangaväliste krediidiandjate suhtes vaenulikumaks tulenevalt regulatsioonide tugevnevast survest ja sekkumisest finantstoodete hinnastamisesse. Selle alusel võib järeldada, et krediidiandjate arvates on keskseks probleemiks finantssektori reguleerimine, isegi ebamõistlik ülereguleerimine, mille taustal arutletakse poliitilistes ringkondades veel täiendavate piirangute kehtestamist pangaväliste laenuandjate suhtes. Krediidiandjate esindajad tõid välja, et nende arvates on praegu Eesti krediiditurg juba üks reguleeritumaid Euroopas (see hinnang lähtub paljuski asjaolust, et osad krediidiandjad tegutsevad mitmes riigis, mis võimaldab neil võrrelda eri riikide turutingimusi); täiendavate piirangute ja regulatsioonide kehtestamine muudaks krediidituru ning selle pangavälises segmendis tegutsevate ettevõtete toimimise veelgi keerulisemaks. Arvati, et Finantsinspeksioon kannab liigagi suure osa vastutusest pangavälisel krediiditurul toimuva eest krediidiandjatele. Regulatsioonide tugevnev surve pärsib pangaväliste krediidiandjate ligipääsu kapitalile, mis on nende ettevõtete jaoks niigi kallis (võrreldes kommertspankadega). Lisaks mõjutavad intervjuueeritute küllaltki madalat hinnangut negatiivselt ka üldised majanduspoliitilised otsused, muuhulgas maksumäärade tõusud.

Kõik pangaväliste krediidiandjate esindajad märkisid Eesti ärikeskkonnas tegutsemist mõjutava olulise või isegi peamise tegurina reklaamiseadust, täpsemini selles kehtestatud piiranguid finantsteenuste reklaamimisele. Krediidiandjatel on keelatud tele- ja raadioreklaamides avalikustada laenutooteid ning reklaamiseadus näeb ette kohustust avaldada reklaamis mahukat kirjeldust tüüpilise laenu näite kohta (sealjuures peab olema ära mainitud krediidi kulukuse määr, perioodiliste tagasimaksete summa jmt). Üheks alternatiivseks võimaluseks on reklaamida laenutooteid Google Ads'i keskkonnas, kuid selles on Google'i poolt seatud tähelepanekohase piirarv, mistõttu on võimatu avaldada reklaamiseaduse § 29 lg 3¹ nõutud teavet. Google Ads'i keskkonda kasutataval ettevõtetel puudub paraku võimalus määrata reklaami avaldamise tingimusi. Intervjuueeritavad märkisid, et Google jääb ka edaspidi üheks olulisemaks infokanaliks, mille kaudu tarbijad saavad teavet erinevate finantsteenuste kohta.

Pangaväliste krediidiandjate esindajate arvates on finantsteenuste reklaami piirangud teatud vastuolus vastutustundliku laenamise põhimõtetega. Vastavalt vastutustundliku laenamise põhimõttele on oluline, et tarbija saaks leida endale sobiva laenutoote, mis muuhulgas tähendab võimalust võrrelda erinevaid laenupakkumisi enne krediidilepingu sõlmimist. Kui tarbija teadlikkus krediidituru mitmekesisusest on madal, siis mõjutavad reklaamipiirangud negatiivselt nii potentsiaalsete klientide informeeritust kui ka vaba konkurentsi ja innovaatiliste lahenduste väljatöötamist, külmutades turu hetkeolukorda ja pidurdades arengut. Lisaks märgiti, et finantsteenuste reklaami piirangud on kohati ebaselged, mille tõttu ei järgi kõik turuosalisid neid ühetaoliselt. See omakorda võib tekitada ebauusa konkurentsituatsiooni, mis sellest tulenevalt mõjutab kõikide krediidiandjate mainet.

Äritegevust negatiivselt mõjutavate asjaoludena toodi krediidiandjate poolt välja ka Eesti pangaväliste laenuandjate ebavõrdset konkurentsipositsiooni võrreldes naaberriikidega (mis on asjakohane eeskätt mitmel turul tegutsevate krediidiandjate jaoks), ebavõrdset konkurentsipositsiooni kommertspankadega, Eesti kohtute konservatiivset praktikat ning krediidi kulukuse määra jooksva muutmisega seonduvat koormust. Ebavõrdne konkurentsipositsioon võrreldes naaberriikides tegutsevate krediidiandjatega väljendub intervjuueeritavate arvamusel kohaselt eelkõige võimaluse puudumises tõsta tarbijate krediidivõimekuse hindamise kvaliteeti positiivse krediidiregistri puudumise tõttu Eestis (seda käsitletakse pikemalt allpool käesolevas peatükis). Ebavõrdne konkurentsipositsioon võrreldes

pankadega väljendub krediidiandjate poolt kantavates kõrgemates riskides, mis tuleneb sellest, et kui pangad saavad kaasata kapitali odavamalt pangahoiuste näol, siis pangavälised laenuandjad peavad leppima kallima kapitaliga. See omakorda tähendab seda, et krediidiandjate poolt pakutavad tooted on võrreldes pankade laenutoodetega kõrgema intressimääraga ning krediidiandjate kliendid kõrgema (krediidi)riskitasemega.

Samas toodi intervjuudes välja, et pangaväliste krediidiandjate ebavõrdne kohtlemine on seotud ka ühiskonnas levinud väärarusaamadega pangaväliste krediidiandjate tegevuse kohta (vt täpsemalt käesoleva peatüki punkti „Pangaväliste krediidiandjate tegevusega seotud väärarusaamad“): siiani lahterdatakse eraisikute finantseerimisega tegelevad ettevõtted – sh ka avaliku võimu esindajate poolt – kas pankadeks või „kiiralaenuettevõteteks“ („kiiralaenukontoriteks“) teadmata, et tarbijakrediidi väljastamine nõuab tegevusluba, see ärivaldkond on juba pikemat aega reguleeritud. Samuti mainiti, et teatud finantsteenuste reklaamimisel on pankadel olemas eelis: nt reklaamiseaduse § 29 lg 10 kohaselt on tele- või raadioprogrammis võimalik reklaamida elamukinnisvaraga tarbijakrediiti ja krediiti piiriülese maksevahendina kasutatava krediitkaardi vahendusel. Ebavõrdne kohtlemine seondub ka meedia poolt loodud kuvandiga, mis pole viimaste aastate jooksul muutunud: kui pangavälised krediidiandjad suudavad laenuotsuseid langetada kiiremini kui pangad, siis käsitletakse neid endiselt „kiiralaenufirmadena“.

Mis puudutab Eesti kohtute praktikat, siis vastustes märgiti, et viimastel aastatel võlanõuete menetlemisel on see olnud konservatiivne ja segadust tekitav. Praktika on olnud konservatiivsem isegi Finantsinspektsiooni senisest järelevalve praktikast ning seadusandluses, Euroopa Pangandusjärelevalve (EBA) laenude väljastamist puudutavates suunistes ja Finantsinspektsiooni varasemalt kehtinud soovituslikus juhendis „Vastutustundliku laenamise nõuded“³⁸ sätestatud reeglitest. Krediidiandjate arvates seab kohtute tegevus suurema vastutuse ja tõendamiskoormuse krediidiandjatele, millega levitatakse arusaama, et tarbijal on kasulikum lepingut rikkuda ning laenuvõtmisega kaasnevad riskid on peaaegu olematud; sellega kaasneb asjaolu, mille kohaselt kohtud eelistavad langetada otsuseid pigem krediidisaaaja kasuks. On väljendatud arvamust, et Eesti kohtud justkui arvestavad siamaani mitme aasta taguste tingimustega, kui mõningaid suuniseid, reegleid ja nõudeid veel ei eksisteerinud.

Eestis tegutsevad tarbijakrediidi pakkujad peavad oma toodete hinnastamises lähtuma asjaolust, et Eestis on tarbijakrediidilepingutele kehtestatud krediidi kulukuse määra ülempiir. Nagu varasemalt mainitud, siis vastavalt VÕS § 406² on tarbijakrediidileping tühine, kui tarbija poolt tasumisele kuuluva krediidi aastane kulukuse määr ületab krediidi andmise ajal Eesti Panga viimati avaldatud viimase kuue kuu keskmist krediidiasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislaenude kulukuse määra enam kui kolm korda. Keskmise krediidi kulukuse määra avaldamist oma veebilehel iga aasta 1. jaanuariks ja 1. juuliks korraldab Eesti Pank. Tulenevalt sellest, et krediidi kulukuse määr muutub iga kuue kuu tagant, tekib krediidiandjatel vajadus vaadata üle tarbimislaenude lepingute intressimäärad ja krediidi kulukuse määrad, mis on administratiivselt väga koormav. Krediidi kulukuse määraga seotud muudatuste tegemisega on põhimõtteliselt seotud kõik ettevõtte osakonnad; muudatuste haldamine nõuab väga palju tööd turundusliku sisuga materjalide, ettevõtte süsteemide uuendamises. Kõige problemaatilisem oli intervjuueeritud arvates see, et krediidi kulukuse määra muutmine tekitab segadust ja halduskoormust ka klientide ja seotud osapoolte jaoks.

³⁸ Kehtetu alates 30.06.2021.

Muud välisest keskkonnast tulenevad peamised probleemid ja takistused. Osad intervjuueeritavad mainisid ka seda, et krediidiandjate äritulemusi mõjutavad eraisikust klientide kindlustunne ja toimetulek. Klientide kindlustunne ja toimetulek mõjutab nende tarbimiskäitumist, mis omakorda avaldab mõju eraisikute laenufinantseerimise soovidele. Viimaste aastate märksõnadeks on olnud COVID-19 pandeemia tagajärjel tekkinud majanduskriis, tööpuudus, kõrged energiahinnad, Vene-Ukraina sõda ja kõrge inflatsioon Baltikumis – need sündmused on samuti jätnud oma negatiivse jälje Eesti ärikeskkonnale ning pangaväliste laenuandjate tulemuslikkusele.

Samuti toodi intervjuude käigus probleemina viimastel aastatel sotsiaalmeedias (nt Facebook'is) järjest tekkivaid gruppe, mille kaudu vahendatakse laene eraisikutelt eraisikutele. Laenupakkumisi ja -soove võib leida ka kuulutuste portaalist ja internetifoorumitest (seda nähtust mainiti ka käesoleva uuringu peatükis 2). Selliste alternatiivsete finantseerimiskanalite kaudu tegutsevad laenuandjad ei lähtu oma tegevuses samadest nõuetest ja regulatsioonidest, mis kehtivad reguleeritud turu osaliste jaoks. Ühest küljest tekitab see ebavõrdset konkurentsi reguleeritud ja reguleerimata, n-ö „hallis tsoonis“ tegutsevate krediitpakkujate vahel; teisalt võib selliste laenamisalternatiivide kasutamine tuua laenusaajale paljusid probleeme, eeskätt tema õigusliku kaitse osas³⁹ – reguleeritud pangavälise krediidituru hääbumisel Eestis hakkavad eraisikud rohkem kasutama muid võimalusi laenu saamiseks, mis võib tuua kaasa ulatuslikke negatiivseid sotsiaalmajanduslikke tagajärgi.

Pangaväliste krediidiandjate tegevusega seotud väärarusaamad. Intervjuude üks keskne küsimus puudutas pangaväliste laenuandjate tegevusega seotud väärarusaamasid, mis takistavad pangaväliste laenuandjate tegevust. Selgub, et avalikkuse seas kehtivad pangaväliste krediidiandjate suhtes paljud ekslikud seisukohad, mida võib käsitleda pangavälise krediteerimise segmendi arengut takistavate teguritena.

Siiani kasutatakse pangaväliste krediidiandjate pakutavate toodete sildistamiseks halvustava tähendusega terminit „kiirlaen“ (käesolev termin on käibel ka meediaruumis), pangaväliseid krediidiandjaid nimetatakse „kiirlaenuettevõtete“ viitamaks sellele, et pangavälistelt krediidiandjalt on võimalik laenu kiiresti saada. See ühest küljest viitaks intervjuueeritavate arvates nii sellele, et krediidiandjalt võivad laenu saada kõik, sh ka potentsiaalselt maksejõuetud laenuaotlejad, teisest küljest aga sellele, et pangavälised laenuandjad väljastavad laene kergekäeliselt ja vastutustundetult ehk tihtipeale samastatakse pangaväliseid krediidiandjaid liigkasuvõtjatega.

Selline arusaam tähendab, et pangavälistele krediidiandjatele on lubatud justkui rohkem, kui kommertspankadele, sh ka piiramatult kehtestada kõrgemaid intressimäärasid väljastatavatele laenudele. Siinkohal on asjakohane märkida, et kuigi tarbimislaenu taotlemisel pangaväliselt krediidiandjalt langetatakse laenuotsus mõne minuti jooksul, toimub peaaegu sama kiiresti laenuotsuse langetamine ka tarbimislaenude taotlemisel kommertspankadelt – selles mõttes võiks väita, et ka pangad väljastavad kiirlaene.

Praktikas on pangaväliste krediidiandjate tegevus allutatud paljudele regulatsioonidele (sellest on kirjutatud pikemalt käesoleva uuringu peatükis 2). 2015. aastast kehtib krediidiandjate ja -vahendajate seadus (KAVS), mis kohustab pangaväliseid krediidiandjaid ja -vahendajaid taotlema Finantsinspeksioonilt tegevusluba ja viima oma tegevuse vastavusse KAVSiga. Pangavälised krediidiandjad peavad järgima ka vastutustundliku laenamise põhimõtet, mille kohaselt peavad laenuandjad

³⁹ Üks hiljutine uuring, mis käsitleb laenamist sotsiaalmeedia keskkonnas, on Inno (2024) magistritöö. Selle uurimuse raames intervjuueeritud võlanõustajad mainisid, et pole harukordne, kui laenupakkujad ähvardavad laenuvõtjaid laenu õigeaegse mittetagastamise korral vägivald ja avaliku häbistamisega.

krediteerimisprotsessis koguma teavet laenu taotleja krediitvõimelisuse kohta, hindama tema maksejõulisust ning mitte sõlmida lepingut kliendiga, kelle krediitvõimelisuses ta veendunud pole. Krediidiandja peab krediitvõimelisust üle kontrollima ka iga kord enne laenusumma muutmist (VÕS § 403⁴). Selles mõttes on pangavälised krediidiandjad finantssektori täisväärtuslikud osalejad, kes täiendavad riigi finantsökosüsteemi.

Regulatsioonide järgimine sisuliselt tähendab, et pangavälised krediidiandjad ei tohi anda laenu kergekäeliselt kõikidele laenu taotlevatele klientidele. Seda asjaolu kinnitab ka finantsstatistiline ülevaade: uuringusse kaasatud ettevõtete puhul oli 2024. aastal tarbimislaenu keskmine tagasilükkamise määr 81,2% ning krediitdiliini raames väljastatavate laenu keskmine tagasilükkamise määr 71,3%. Pangaväliste laenuandjate sõnul teevad nad kõik selleks, et laenuotsused oleksid kaalutletud ning laenukajajumid võimalikud väikesed. Ühegi pangavälise krediidiandja huvides pole tarbijaid üle krediteerida riskantsete laenu väljastamise kaudu, tekitada juurde võlgnikke, sest et makseraskustes kliendid täiendavad laenuandja jaoks täiendavat finantskulu. Krediidiandjale teenib kokkuvõttes kasumit eelkõige distsiplineeritud maksekäitumisega tarbija.

Kergekäelise laenuandmisega seotud eksiarvamuse kõrval on intervjueritavate sõnul levinud arvamus, mille kohaselt on pangaväliste krediidiandjate kliendid võrreldes krediitpakkujatega nõrgemas positsioonis, laenu tooteid „määritakse“ tarbijatele pähe. Tegelikult vastavalt VÕS §-le 409 tarbija võib tarbijakrediitilepingust taganeda põhjust avaldamata 14 päeva jooksul. Sealjuures võib taganeda tarbijakrediitilepingust ka isik, kes ühines tarbijakrediitilepingust tuleneva kohustusega. Ebaausate (agressiivsete ja eksitavate) kauplemisvõtete kasutamine on keelatud ning pangaväliste krediidiandjate puhul seiratakse taolisi praktikaid nii Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti kui ka Finantsinspektsiooni poolt.

Intervjueritud mainisid, et üks väärarusaamadest puudutab ülikõrgeid (võrreldes kommerts-pankadega) intressimäärasid, mida pangavälised krediidiandjad oma laenutoodetele kehtestavad. Sellega on intervjueritute arvates seotud ka ekslik hinnang tarbijate krediteerimisega tegelevate ettevõtete kõrgetest intressimääradest tuleneva kõrge kasumlikkuse kohta. Kuigi pangaväliste krediidiandjate poolt pakutavate tarbimislaenu intressimäärad on tõesti tunduvalt kõrgemad krediit- asutuste poolt pakutavate tarbimislaenu intressimääradest, siis tuleks arvestada, et intressimäärade erinevus on tingitud peamiselt kahest asjaolust: krediidiandjate poolt kaasatud kapitali kulukuse määr ja krediidiandjate tarbijaskond.

- Krediidiandjate kapitali kulukuse määr. Kommerts-pankade peamiseks finantseerimise allikaks on avalikkuselt kaasatavad hoiused, mille kulukuse määr on pankade jaoks madal: Eesti kodumajapidamiste ja mittefinantsettevõtete tähtajaliste hoiuste intressimäärad on 2024. aastal olnud alla 4%, nõudmiseni hoiuste puhul võib rääkida nullilähedastest intressimääradest. Samas peavad pangavälised krediidiandjad arvestama palju kõrgema kapitali kulukuse määraga, mis sõltuvalt finantseerimise allikast ja liigist võib varieeruda vahemikus 8% kuni 18%. See tingib vajaduse väljastada laenu palju kõrgema intressimääraga katmaks nii finantseerimise kui ka muid äritegevusega seotud kulusid.
- Krediidiandjate tarbijaskond. Pangavälised laenuandjad üldjuhul teenindavad kõrgema makseriskiga kliente, millest tulenevalt on krediidiandjate laenukajajumite osakaal väljastatud laenu mahust suurem, kui pankadel. See omakorda tingibki vajaduse kehtestada laenutoodetele kõrgemad intressimäärad. Nagu ka teistes ärivaldkondades, kehtib ka pangavälises krediteerimises põhimõte „mida kõrgem risk, seda kõrgem ka nõutav tulunorm“. Samas mainiti intervjuude

käigus, et paljud pangavälised krediidiandjad sõlmivad 0%-lise intressimääraga lepinguid, mille tulemusena ei kaasne tarbija jaoks mitme kuu jooksul mingeid laenamisega seotud kulusid.

Võib lisada, et laenuandja jaoks avaldub kõrgete intressimäärade mõju tema finantskulu absoluutsumma (st intressimaksete summa) suurusel eeskätt pikaajalises perspektiivis. See tähendab, et kuigi intressimäär iseenesest võib olla kõrge, siis väikeste laenusummade ja lühikeste laenuperioodide puhul ei pruugi intressimakse suurus olla märkimisväärne. Laenu taotlemisel järgivad paljud tarbijad just laenuteenindamisega seotud perioodilise osamakse suurust (vt täpsemalt järgnev peatükk 5).

Tarbijakrediidi kõrged intressimäärad iseenesest ei viita krediidiandja kõrgele kasumlikkusele⁴⁰. Pangaväliste krediidiandjate kasumlikkuse näitajate (nt intressimarginaal, puhasmarginaal, omakapitali rentaablus) väärtused on palju volatiilsemad võrreldes Eesti kommertsbankade rentaabluse näitajate väärtustega ning pangaväliste krediidiandjate hulgas leidub arvestatav hulk kahjumlikke ettevõtteid.

Viimaste aastate muudatused arengus ja tarbijakaitse. Eelnevalt käsitletud väärarusaamad pärinevad aegadest, mil eraisikute pangaväline krediteerimine on olnud paljuski reguleerimata. Viimastel aastatel on turg muutunud palju korrastatumaks ning olulist rolli on selles protsessis mänginud KAVS vastuvõtmine 2015. aasta veebruaris, mille kohaselt pidid kõik Eestis eraisikutele laenukoodeid pakkuvad krediidiandjad ja -vahendajad saama Finantsinspeksioonilt vastava valdkonna tegevusloa. Seega läksid pangavälised krediidiandjad Finantsinspeksiooni järelevalve alla. Mõned aastad varem, 2011. a juulis jõustus võlaõigusseaduse järjekordne redaktsioon, millesse oli lisatud § 403². Selle kohaselt krediidiandja on kohustatud seoses tarbijakrediidi väljastamisega järgima vastutustundliku laenamise põhimõtet⁴¹. See põhimõte kohustab krediidiandjat enne tarbijakrediidilepingu sõlmimist omandama tarbija krediitvõimelisuse hindamiseks vajalikku teavet, hindama tarbija krediitvõimelisust ning andma tarbijale piisavalt selgitusi, et potentsiaalne laenusaja saaks hinnata lepingu sobivust tema vajadustele ja finantsolukorrale.

Intervjueeritud ettevõtete esindajad mõõnsid, et lisaks väliskeskonnast tulenevatele nõuetele on nende tegevuses viimastel aastatel toimunud rida muutusi, mis on aidanud kaasa ettevõtete arengule kliendikesksema ja vastutustundlikuma äri suunas. Mainitud muudatuste hulka kuuluvad märkimisväärsed investeeringud klienditeeninduse parendamisse (mis võimaldas tekitada pikaajaliste klientide baasi), sisemiste protseduurireeglite parendamine, laenukoostuste menetlemise ja laenu haldamise korra regulaarne täiendamine (mille tulemusena paranes krediidiotsuste kvaliteet). Lisaks märkigi, et ettevõtted muutsid pakutavate laenukoode tingimusi, mille tagajärjel on need tooted muutunud kättesaadavamaks ja paindlikumaks. Osad krediidiandjad on läbinud organisatsioonilise restruktureerimise, mis aitas tõsta nende läbipaistvust ning suurendas vastutustundlikkust. Lisaks on olulisel kohal ka ettevõtetes kehtestatud eetikakoodeksi põhimõtete või sellega sarnanevate töökorralduse reeglite, sise-eeskirjade, põhiväärtuste jmt järgimine.

Intervjuude käigus küsiti ka peamiste tegevuste kohta, mida pangavälised krediidiandjad rakendavad klientide kaitseks ja nende makseprobleemide tekkimise vältimiseks. Peamiselt on need tegevused

⁴⁰ Siinkohal oleks asjakohane viidata Flannery ja Samolyk'i (2005) teadustööle, kes uurisid palgapäevalaenusid pakkuvate ettevõtete kulusid ja kasumlikkust. Muuhulgas nad leidsid, et krediitpakkujate poolt kehtestatud kõrged intressimäärad on paljuski tingitud suurtest püsikuludest ja kahjumlike laenude suurest osakaalust. Ettevõtte harukontori poolt väljastatud laenumaht on võtmetegur kontori kasumlikkuse kujunemisel. Selles mõttes oleks huvitav uurida neid seoseid ka Eesti krediidiandjate näitel, mis samas eeldav ligipääsu ettevõtete mikroandmetele.

⁴¹ Nagu käesoleva uuringus oli varasemalt mainitud, käsitletakse vastutustundliku laenamise põhimõtet hetkel kehtivas võlaõigusseaduse redaktsioonis § 403⁴-s.

ennetava iseloomuga ning suunatud ülelaenamise ning potentsiaalselt maksejõuetutele klientidele laenu väljastamise vältimisele. Krediidiandjate poolne tarbijakaitse tugineb kvaliteetsetel laenuotsustel, mis lähtuvad kehtivast seadusandlusest, muuhulgas vastutustundliku laenamise põhimõttest. Intervjueeritud esindajate arvates on oluline mõista, et pangavälised krediidiandjad on huvitatud tarbijakaitsest, kuna klientide maksejõuetuks osutumine pole nende huvides.

Jooksvalt tuletatakse klientidele meelde maksetähtaegu; samuti soovitatakse klientidel võtta krediidiandjaga ühendust juhul, kui arvatakse, et kokkulepitud ajaks ei jõuta tagasimakset teha. Klientide makseraskuste tekkimisel pakutakse mitmeid võimalusi olukorra leevendamiseks, sh maksepuhkuse võimaldamine, laenugraafiku pikendamine kuumaksete vähendamiseks, samuti ollakse valmis otsima kompromisse vastavalt ettevõtte ja kliendi võimalustele.

Mõnes mõttes on tarbijakaitsega seotud ka pangaväliste krediidiandjate mõned ühiskondliku vastutusega seotud tegevused, mida paluti intervjuudes avada. Kuna laenu taotlemine, kasutamine ja tagastamine on eraisiku finantskäitumise komponendid, siis teadlik, distsiplineeritud käitumine eeldab vajalikul tasemel finantskirjaoskuse olemasolu. Küsimusele ettevõtte ühiskondliku vastutusega seotud tegevuste kohta oli keskseks elanikkonna rahatarkuse kasvatamine, mida krediidiandjad toetavad rahatarkuse õpikute levitamise kaudu raamatukogudes ja koolides. Lisaks panustavad küsitletud ettevõtted ühiskonda ka muude tegevuste kaudu, nt osalemine heategevusprojektides, spordisponsorlus jmt.

Väljakutsed ja lähituleviku plaanid. Pangaväliste krediidiandjate tulevikuväljavaadete osas küsiti ettevõtete esindajatelt ka ees seisvate väljakutsete ja lähituleviku plaanide kohta.

Mis puudutab ees seisvaid väljakutseid, siis intervjuude käigus mainiti nii universaalseid (st selliseid, mis on asjakohased eri majandusharudes tegutsevate ettevõtete jaoks) kui ka valdkonnaspetsiifilisi väljakutseid.

- Universaalsete väljakutsete puhul osutusid kõige tähtsamateks halvenev makromajanduslik olukord ning ettevõtluskeskkonna ebastabiilsus. Kui halvenev makromajanduslik keskkond mõjutab klientide krediitdivõimekust ning maksekäitumist (mis omakorda avaldab mõju ettevõtete laenuportfellide mahtudele ja finantstulemuslikkuse näitajatele), siis ettevõtluskeskkonna ebastabiilsus vähendab Eesti ärikeskkonna atraktiivsust (mis omakorda raskendab kapitali kaasamist pangavälise krediidiandjate jaoks).
- Spetsiifiliste väljakutsete puhul mainiti regulatiivset ebaselgust, ülereguleerimist, sh reklaamiseaduse pidevat karmistamist. Karmid reklaaminõuded halvendavad info kättesaadavust tarbijate jaoks, mille tõttu jõuab pangavälise krediidiandjateni järjest vähem laenukõlblikke kliente. See omakorda suurendab viivislaenude osakaalu krediidiandjate laenuportfellis (võrreldes kommertsbankadega), mis ei võimalda langetada klientide jaoks laenutoodete kulukust. Teisisõnu, survestavad krediidiandjate arvates reklaamipiirangud teenindama riskantsemaid kliente, mis tähendab kokkuvõttes ka kõrgemat hinda krediiti vajavate eraisikute jaoks.

Reklaamiseaduses sätestatud finantsteenuste reklaamipiirangud raskendavad ka uute krediititoodete arendamist: kuna võimalused finantstoodete reklaamimiseks on kitsendatud, siis see takistab innovatsiooni juurutamist ja kliendibaasi laiendamist. See paneb tarbijad ebasoodsasse seisu – pakutavate finantsteenuste spekter jääb kitsaks, mis kokkuvõttes avaldab mõju ka krediidituru pangavälise segmendi arengule.

Laenu saamine tähendab eraisiku jaoks finantskohustuse võtmist, millega seoses tekib oht, et klient võib sattuda makseraskustesse. Kui makseraskustesse satub märkimisväärne osa elanikkonnast, siis

võib öelda, et sellisel juhul on tegemist sotsiaalse probleemiga. Samas pangaväliste krediidiandjate esindajad tõid välja, et poliitikate kujundajad kipuvad lahendama probleeme täiendavate regulatsioonide kehtestamisega krediidiandjate suhtes, viimata läbi meetmete mõjuanalüüsi. Intervjueeritavate hinnangul valitseb ühiskonnas arvamus, et eraisikute suures võlakoormuses ning maksehäiretes on süüdi eeskätt krediidiandjad, kuigi suure võlakoormuse ja maksehäirete arvu kasvu põhjusi on teisi – mh kõrge inflatsioonimäär, ebasoodne majandusolukord, mis mõjutavad inimeste sissetulekuid ja tarbimisvõimalusi⁴². Mõjuanalüüsi läbiviimiseta ei pruugi rakendatavad meetmed anda soovitud tulemust või vastupidi viia soovimatute tagajärgedeni.

Olulise väljakutsena nähakse krediidiandjate poolt krediidi kulukuse piirmäära täiendavat langetamist, meedet, mida avalikus ruumis arutatakse. Samas puuduvad selged hinnangud selle kohta, kuidas krediidi kulukuse määra märkimisväärne langus viimaste aastate jooksul mõjutas võlglaste osakaalu, st puudub vastus küsimusele, kas krediidi kulukuse määra taseme ja võlglaste osakaalu (ja arvu) vahel on mingi oluline seos⁴³.

Täiendavatel regulatsioonidel on intervjueeritavate sõnul negatiivne mõju pangaväliste krediidiandjate äritegevusele, kuna see mõju kajastub finantstoodete hinnastamises (ehk sisuliselt tuleb tarbijatel leppida kallimate laenutoodetega), samuti piiravad regulatsioonid klientide ligipääsu reguleeritud krediiditurul tegutsevate turuosaliste toodetele. See omakorda tõukab laenufinantseerimist vajavaid eraisikuid otsima alternatiive mujalt, nt. eraisikutele laenu vahendamise tegelevatest sotsiaalmeedia gruppidest. See aga sisuliselt tähendab reguleerimata krediidituru osakaalu kasvu, millel on omad negatiivsed järelmõjud – muuhulgas jäävad sellisel juhul eraisikud ilma tarbijakaitsest ning samuti tuleb leppida pangaväliste krediidiandjate poolt pakutavatest kõrgemate intressimääradega⁴⁴.

Intervjuude käigus käsitlesid kõik osalejad positiivse krediidi(teabe)registri teemat. Käesoleval hetkel puudub Eestis ühtne ja kohustuslik positiivne krediidiregister, mida kasutatakse laialdaselt teistes Euroopa riikides tarbijate krediidivõimelisuse hindamisel. Positiivse krediidiregistri puudumine loob võimaluse laenuotajatel manipuleerida oma pangakontode väljavõtetega nii, et osa finantskohustusi varjatakse. Ühest küljest raskendab selline olukord eraisiku krediidivõimelisuse hindamist, teisalt aga tekitab pangavälistele krediidiandjatele täiendavaid kahjusid, mida tuleb kompenseerida kõrgemate intressimäärade arvelt. Samas võiks lisada, et käesoleva aasta mais kiitis Eesti Vabariigi Valitsus heaks eelnõu, mille alusel saab Eestis 2028. aastal alustada tööd krediiditeaberegister (Valitsus kiitis heaks... 2025). Selline register aitaks maandada mitte ainult laenuandja, aga ka laenuvõtja riske (mh ennetada ülelaenamist), kuna laenuvõtjad vajavad tihti võimalust kontrollida oma finantskohustusi.

Ettevõtete lähituleviku plaanide puhul märgiti peamiselt turupositsioonide ja rentaablu säilitamist, lisaks laenuportfellide mahu kasvatamist ja nende kvaliteedi tõstmist. Osad ettevõtted kaaluvad laenu-tegevuse laiendamist äriklientide teenuste pakkumise suunas ning uute toodete (nt krediitkaardid) turule toomist.

⁴² Tarbijakrediidi maksmata jätmise riski selgitavaid tegureid on käsitletud nt Tsai *et al.* (2009) ja Wang'i (2022) uurimustes.

⁴³ Täpsustuseks: majandusteoreetiliselt on krediidi kulukuse määra ja võlglaste osakaalu (arvu) vaheline seos ilmne. Intervjueeritud krediidiandjate poolt tõstatatud küsimus puudutas selle seose olemasolu (ja olulisust) just Eesti kontekstis.

⁴⁴ Eelnevalt mainitud Inno (2024) uurimusest selgub, et Facebook'is vahendatavate laenude intressimäärad ületavad 100%; keskmine intressimäär oli nt 520% (ning arvatavasti pole tegemist annualiseeritud näitajaga). Magistritöös mainitakse juhtumeid, kus laenuvõtjal tuli tagastada 500-eurone laen 20 päeva pärast, makstes seejuures 1500 eurot, või kus 1000-eurone laen tuli tagastada 30 päeva pärast, makstes 3000 eurot – mõlema laenu *perioodilised* intressimäärad on 200%, kuid *annualiseeritud* intressimäärad on üüratult kõrgemad.

Sõnumid poliitika kujundajatele ja üldsusele. Intervjuude raames küsiti ka sõnumite kohta, mida pangavälised krediidiandjad sooviksid edastada poliitika kujundajatele ja üldsusele. Peamine sõnum poliitika kujundajatele seisneb selles, et keelud ja liigne reguleerimine ei lahenda probleeme ning ei aita pangavälise krediidituru arengule kaasa. Otsuste langetamine peaks olema teadlik ning kaalutletud ning üksikute pangavälise krediidiandjatega seotud piiripealsete juhtumite põhjal ei tohiks teha üldistavaid järeldusi. Eesti krediiditur on intervjueeritute arvates üks reguleeritumaid Euroopas ning kohalikele finantsettevõtetele kohaldatakse rangemaid nõudeid võrreldes näiteks tarbijakrediidi-lepinguid käsitlevas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis (EL) 2023/2225 sätestatuga. Siinkohal soovitatakse poliitika kujundajatel tutvuda pangavälise krediidituru tingimustega teistes Euroopa riikidest ning lähtuda meetmete väljatöötamisel parimatest praktikatest.

Intervjueeritavate arvates kahjustaks regulatsioonide karmistamine krediidiandjate suhtes mitte ainult Eesti krediiditurgu, aga ka Eesti konkurentsipositsiooni, mainet ning langetaks investorite huvi Eesti ärikeskkonna vastu. Oluline on leida tasakaal tarbijakaitse ja krediidiandjate huvide ja vajaduste vahel. See eeldab selliste meetmete rakendamist, mis hoiaksid paremini ära tarbijate ülelaenamise, tagaksid tarbijate ligipääsu vajalikele laenutoodetele ning parandaksid krediidiandjate võimalusi klientide krediidiivõimekuse hindamiseks.

Krediidiandjate esindajad rõhutasid, et avalikkus peaks teadvustama – pangavälised krediidiandjad on finantssektori lahutamatu osa; nendel on täita oluline roll. Muuhulgas võimaldavad pangavälised krediidiandjad eraisikute tarbimist suurendada ning krediidiandjate teenuste kasutamine ei tähenda tarbija jaoks alati suuri finantskulusid. FI poolt antud tegevusloa alusel töötavad krediidiandjad tegutsevad reguleeritud finantskeskkonna tingimustes ning peavad lähtuma vastutustundliku laenamise põhimõttest. Pangavälise krediidiandjateta puuduks paljudel tarbijatel ligipääs vajalikele finantstoodetele, mis aitavad rahuldada eraisikute tarbimisvajadusi. Lisaks, ligipääsu puudumine pangavälisele krediidile tõukaks paljusid tarbijaid reguleerimata alternatiivsete (ja palju kulukamaste) finantseerimiskeemide alasse.

5. TARBIAUURINGU TULEMUSED

Peamised punktid:

- *Pangavälise laenuandjate teenuseid kasutavate eraisikute osakaal on üldiselt väike, eriti madal on see üle 50-aastaste isikute ja kõrgharidusega isikute seas*
- *Valdav enamus eraisikuid kasutab pangavälise laenuandjate teenuseid paar korda aastas või harvemini, vaid 6% krediidiandjate klientidest kasutab teenuseid enam kui kaks korda aastas*
- *Pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud isikute seas domineerivad keskharidusega inimesed – nende osakaal moodustab 55,2% kõikidest pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud isikute osakaalust*
- *Pangavälise tarbimislaenu aluseks on peamiselt igakuise osamakse suurus, mille põhjal valib endale tarbimislaenu 51,5% vastanutest. Olulisteks valikukriteeriumideks on samuti laenu suurus, eraisiku varasem kogemus, laenu sihtotstarve ja laenu aastane intressimäär. Laenu krediidi kulukuse määr on üks väheolulisemaid valikukriteeriume*
- *Pangavälise laenupakkuja valikul on olulisteks kriteeriumideks laenu tingimused, tarbija varasem kogemus ning krediidiandja usaldusväärsus*
- *Ligi veerand ehk 23,9% pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud isikutest ei kontrolli pangavälise laenuandjate tausta*
- *Tarbimislaenu mitteraamist korral hakkaks enamus vastajaid säästma, kolmandik otsiks laenuaastamise võimalusi alternatiivsetest allikatest*

5.1. Tarbijauuringu ja valimi üldiseloostus

2024. a suvel küsitles Norstat käesoleva uuringu raames 1 000 eraisikut selgitamaks Eesti elanikkonna pangavälise laenuandjate kasutamise seonduvaid aspekte, mis muuhulgas hõlmavad kasutatud pangavälise finantseerimisteenuste liike, kasutussagedust, vastavate teenuste kasutamise põhjust, teadlikkust pangavälise krediiditurust jmt (tarbijauuringu küsimustik on esitatud käesoleva uuringu Lisas 3). Tarbijaskonna küsitlus lisab uuringule täiendava, n-ö kliendipoolse vaate Eesti pangavälise krediiditurust. Käesolevas peatükis käsitletakse põhjalikumalt küsitluse tulemusi: alapeatükis 5.2 käsitletakse pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud isikute vastuseid ning alapeatükis 5.3 pangavälise teenuseid mittekasutanud isikute vastuseid. Tulemuste analüüsimisel ei pöörata tähelepanu kõikidele küsitluse raames selgitatud aspektidele, keskendutakse vaid neile, mis on olulised käesoleva uuringu kontekstis ning võimaldavad paremini mõista Eesti eraisikute finantskäitumist, hoiakuid ja arvamusi pangavälise krediidiandjate pakutavate finantsteenuste osas.

Tarbijate finantskäitumise, valikute ja hoiakute analüüsimisel on oluline koht käitumise ja hoiakute põhjuste selgitamisel. Kuna läbiviidud küsitluse formaat ei võimalda eraisikute teatud valikute puhul selgitada nende valikute põhjust, siis pakuvad käesoleva uuringu autorid omapoolseid tõlgendusi, mida tuleks võtta eeskätt kui kontrollimist vajavaid hüpoteese.

Küsitluses osalenud isikute sotsiaaldemograafiline struktuur võimaldab väita, et valim (mille puhul kasutatakse edaspidi ka mõistet *üldvalim*) on representatiivne. Alljärgnev tabel 5.1 annab ülevaate üldvalimi ja pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud isikute (st alavalimi) jaotusest erinevate sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes. Lisaks on iga tunnuse puhul tabeli 5.1 viimases veerus esitatud

alavalimisse kuuluvate isikute osakaal üldvalimis gruppide lõikes⁴⁵ – see annab ülevaate sellest, kui suur osakaal igasse gruppi kuuluvatest isikutest on kasutanud pangaväliseid laenuteenuseid. Teatud mõõndusega võiks öelda, et need osakaalud iseloomustavad ühe või teise sotsiaaldemograafilise grupi esindajate aktiivsust pangaväliste laenuteenuste turul.

Tabel 5.1. Tarbijaküsitluse üldvalimi ja alavalimi jaotus sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes.

Tunnus	Liikmete arv üldvalimis	Osakaal üldvalimist	Liikmete arv alavalimis	Osakaal alavalimist	Alavalimi liikmete osakaal üldvalimi vastavas grupis
Sugu					
Mees	481	48,1%	64	47,8%	13,3%
Naine	519	51,9%	70	52,2%	13,5%
Rahvus					
Eestlane	664	66,4%	100	74,6%	15,1%
Mitte-eestlane	336	33,6%	34	25,4%	10,1%
Vanus					
18–29 eluaastat	173	17,3%	28	20,9%	16,2%
30–39 eluaastat	201	20,1%	40	29,9%	19,9%
40–49 eluaastat	198	19,8%	37	27,6%	18,7%
50–59 eluaastat	181	18,1%	15	11,2%	8,3%
60–74 eluaastat	247	24,7%	14	10,4%	5,7%
Elukoht (asula)					
Tallinn	341	34,1%	43	32,1%	12,6%
Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu	177	17,7%	27	20,1%	15,3%
Muu linn	181	18,1%	25	18,7%	13,8%
Küla, alev või alevik	301	30,1%	39	29,1%	13,0%
Haridus⁴⁶					
Alg- või põhiharidus	126	12,6%	33	24,8%	26,2%
Kesk-, keskeri või kutseharidus	547	54,8%	74	55,6%	13,5%
Kõrgharidus	326	32,6%	26	19,5%	8,0%
Inimeste arv leibkonnas⁴⁷					
1	205	20,5%	28	20,9%	13,7%
2	376	37,6%	34	25,4%	9,0%
3	198	19,8%	29	21,6%	14,6%
4	132	13,2%	21	15,7%	15,9%
5 ja rohkem	89	8,9%	22	16,4%	24,7%
KOKKU	1 000	100%	134	100%	13,4%

Allikas: autorite koostatud.

Nagu näha, siis üldvalimis on esindatud erinevad soo-, vanuse- ja rahvusgrupid, erinevates asulates elavad ja erineva haridustasemetega isikud; lisaks on kaetud erineva suurusega leibkonnad. Alavalimi

⁴⁵ Selgituseks: vastavad osakaalud olid arvatud jagades veerus “Alavalim” sisalduvad väärtused veerus “Üldvalim” sisalduvate väärtustega.

⁴⁶ Üks küsitluses osalenud isik jättis oma haridustaseme märkimata.

⁴⁷ Tuleks märkida, et leibkondade jaotus suuruse järgi üldvalimis ja alavalimis ei vasta Eesti üldisele leibkondade jaotusele suuruse järgi (vt LEM04: LEIBKONNAD SUURUSE JÄRGI 2024). Samas, kuna küsitlus oli suunatud üksikisikutele, mitte leibkondadele, siis valimi koostamisel pole leibkondade suuruse järgimine oluline.

struktuur erineb üldvalimist paljude sotsiaaldemograafiliste tunnuste (ja nende tunnuste erinevate gruppide) poolest. Detailsemalt käsitletakse alavalimi struktuuri ja muid seonduvaid aspekte järgneva alapeatüki 5.2 alguses.

5.2. Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute vastused

Pangaväliste laenuandjate⁴⁸ teenuseid kasutanud eraisikute sotsiaaldemograafiline taust. Tabelist 5.1 selgub, et küsitatud 1 000 vastanust märkis 134 isikut (ehk 13,4% üldvalimist), et on kasutanud mõne pangaväliste laenuandja teenust. Küllaltki madal teenust kasutanud vastajate osakaal viitab sellele, et pangaväline eraisikute krediteerimine on üsna spetsiifiline ehk nišivaldkond, mis on paljuki kooskõlas käesolevas uuringus varasemalt esitatud järeldustega. Siinkohal on märkimisväärne, et kui meeste ja naiste ning erinevates asulates elavate isikute osakaalude jaotus alavalimis ja üldvalimis on enam-vähem samasugune (see vastab ka uuringusse kaasatud krediidiandjate klientide jaotusele soo ja elukoha lõikes, vt peatükk 3), siis ülejäänud sotsiaaldemograafiliste tunnuste puhul paistavad silma teatud erisused:

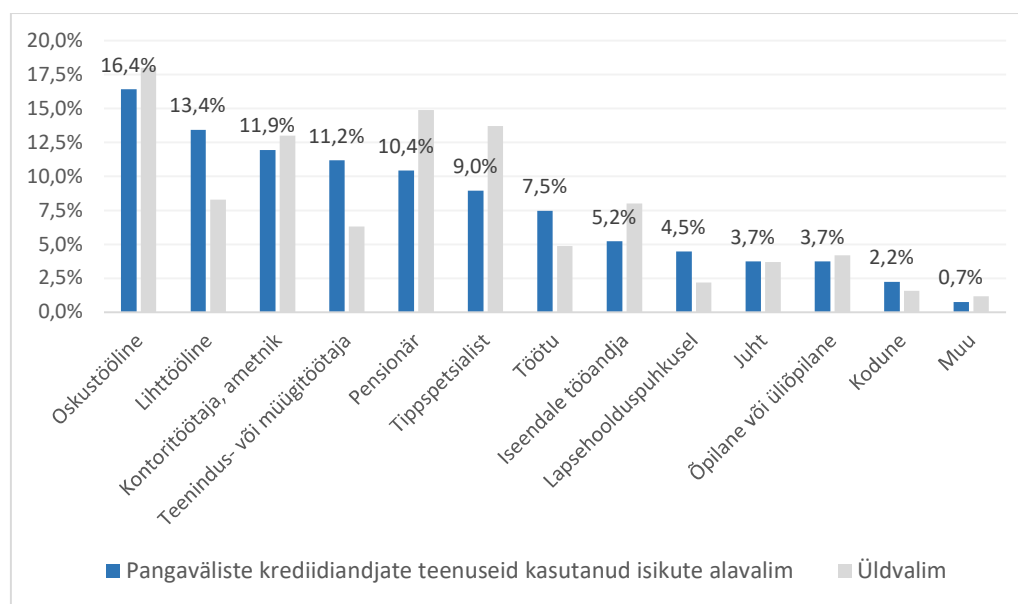
- **Vanus:** Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute kõrgem osakaal (üldvalimist) on vanusegrupis 18 kuni 49 eluaastat, kus koondosakaal moodustab 18,4% (vanusegruppide lõikes kõigub see vahemikus 16,2% kuni 19,9%), vanuses 50 kuni 74 eluaastat on koondosakaal aga 6,8%. See võib viidata nii eakamate isikute väiksema vajadusele laenutoodete, muuhulgas tarbimislaenu järele kui ka nende piiratumatele võimalustele laenu saamiseks. Ei saa välistada ka asjaolu, et eakamad tarbijad on vähem informeeritud erinevate pangaväliste krediteerimise alternatiivide kohta ja/või et nad on pangaväliste laenuandjate teenustes skeptilisemad võrreldes nendest nooremate tarbijatega. Tabelist 5.1 selgub, et ligikaudu 60% pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanutest isikutest on vanusegrupis 30–49 eluaastat ehk võiks oletada, et peamiselt kasutavad teenuseid nooremad ja keskealsed (töötavad) erasikud, kes vajavad täiendavat laenamist oma tarbimisvajaduste rahuldamiseks.
- **Rahvus:** Kuna pangaväliste laenuandjate teenuseid (tooteid) kasutanud isikute seas on eestlaste osakaal suurem võrreldes eestlaste osakaaluga üldvalimis, siis on ka eestlastest pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute osakaal suurem mitte-eestlastest pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute osakaalust (vastavalt 15,1% ja 10,1%).
- **Haridus:** Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikutest on 55,6%-l kesk-, keskeri-, või kutseharidus, 24,8%-l alg- või põhiharidus ning 19,5%-l kõrgharidus. Üldvalimiga võrreldes on alavalimis rohkem alg- või põhiharidusega ning vähem kõrgharidusega isikuid. Sellest tulenevalt alg- või põhiharidusega eraisikute hulgast on pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud 26,2%, keskharidusega vastajatest 13,5% ning kõrgharidusega vastajatest 8%. Alg- või põhiharidusega pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud inimeste kõrgem osakaal võrreldes teiste haridustasemetega isikute osakaaluga on arvatavasti seletatav nende isikute üldiselt madalamate sissetulekutega, mis ei võimalda neil aeg-ajalt rahuldada oma tarbimisvajadusi jooksvate sissetulekute või säästude arvelt: küsitluse tulemused näitavad, et 53,2%-l alg- või põhiharidusega inimestest on isiklik kuine netosissetulek kuni 1 000 eurot, samas kui keskharidusega inimestel on kuni 1 000-eurone kuine netosissetulek 37,5%-l ning kõrgharidusega inimestel on see 21,5%-l.
- **Inimeste arv leibkonnas:** Tabelist 5.1 selgub, et võrreldes üldvalimiga on pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute alavalimis väiksem kaheliikmeliste leibkondade osakaal ning

⁴⁸ Kuna tarbijaküsitlus hõlmas lisaks krediidiandjatele ka teisi pangaväliste finantsasutusi (pandimajad, hoiu-laenuühistud), siis kasutatakse antud peatükis peamiselt mõistet *pangavälistest laenuandjadest*.

suurem viie- ja enamliikmeliste leibkondade osakaal. Lähtuvalt sellest on pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud kaheliikmeliste leibkondade osakaal üldisest madalam (9%) ning viie- ja enamliikmeliste leibkondade osakaal üldisest kõrgem (24,7%). See võib tähendada, et kaheliikmelised leibkonnad (mille puhul on enamasti tegemist lasteta paaridega⁴⁹) ei vaja pangaväliseid laenukohti kas siis tulenevalt sellest, et nad on saanud vastavaid tooteid pangast või neil puudub vajadus laenufinantseerimise järele piisavate sissetulekute (nooremad ja keskealised paarid) või väiksemate tarbimisvajaduste ja/või suuremate säästude (eakamad paarid) olemasolu tõttu. Seevastu viie- ja enamliikmelised leibkonnad (mis on tõenäolisemalt paljulapselised pered) võivad aeg-ajalt vajada pangavälist tarbijakrediiti tulenevalt madalamatest sissetulekutest ja suurematest tarbiskulutustest (võrreldes lasteta leibkondadega) ühe leibkonnaliikme kohta.

Lisaks tabelis 5.1 esitatud sotsiaaldemograafilistele tunnustele on võimalik selgitada ka tegevusala (staatuste) ja eraisikute netosissetulekute struktuuri ala- ja üldvalimis:

- **Tegevusala (staatatus):** Pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud isikute jaotust tegevusalade (staatuste) lõikes illustreerib alljärgnev joonis 5.1, kus on esitatud vastavate tegevusala-dega isikute osakaalud alavalimis. Võrdluseks on esitatud ka isikute osakaalud tegevusalade (staatuste) lõikes üldvalimis.

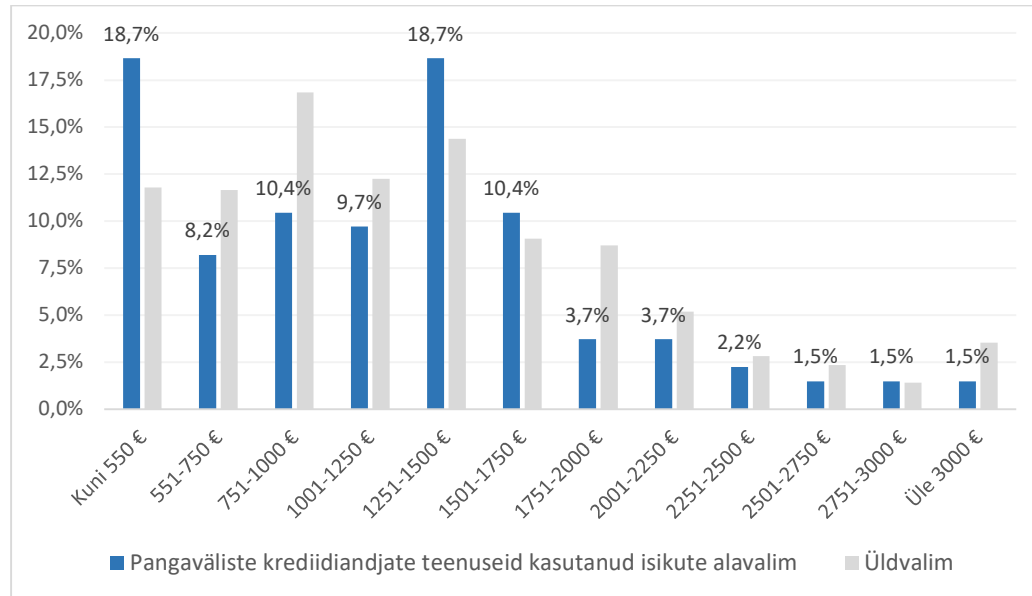

Joonis 5.1. Pangavälise krediidiandjate teenuseid kasutanud isikute ja üldvalimisse kuuluvate isikute jaotus tegevusalade (staatuste) lõikes (autorite koostatud).

Nagu näha, siis pangavälise laenuandjate teenuseid kasutanud isikute hulgas on võrreldes üldvalimiga suurem erineva profiiliga palgatöötajate (v.a tippspetsialistid) osakaal, kes on peamiselt oskus- ja lihttöölised. Võrreldes üldvalimiga on pangavälise krediidiandjate teenuseid kasutanud isikute seas ka rohkem töötuid ning lapsehoolduspuhkusel viibivaid isikuid. Samas on alavalimis võrreldes üldvalimiga tunduvalt vähem pensionäre ja tippspetsialiste. Ala- ja üldvalimi tegevusalade (staatuste) struktuursed erinevused annavad aimu, millistesse sotsiaalsetesse gruppidesse kuuluvate isikute nõudlus pangavälise tarbijakrediidi järele võib olla suurem.

⁴⁹ LEM01: LEIBKONNAD TÜÜBI JÄRGI (2024).

- **Netosissetulek:** Küsitluse käigus paluti vastajatel märkida ka oma igakuine netosissetulek. Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute kuiste netosissetulekute jaotus on esitatud alljärgneval joonisel 5.2. Võrdluseks on esitatud eraisikute kuiste netosissetulekute jaotus üldvalimis.

Joonis 5.2. Pangaväliste krediidiandjate teenuseid kasutanud isikute ja üldvalimisse kuuluvate isikute kuiste netosissetulekute jaotus (autorite koostatud)⁵⁰.

Nagu näha, siis pangaväliste krediidiandjate teenuseid kasutanud isikute seas on küllaltki suur madala kuise netosissetulekuga (kuni 550 eurot kuus) isikute osakaal – 18,7% (võrdluseks: üldvalimis oli kuni 550-eurose netosissetulekuga isikute osakaal 11,8%). Lisaks on jooniselt 5.2 näha, et pangaväliste krediidiandjate teenuseid kasutanud isikute seas on võrreldes üldvalimiga vähem kõrgemate sissetulekutega (kõrgepalgalisi) isikuid (kui vaadata isikuid, kelle kuine netosissetulek on 1 751 eurot või enam). Samas on pangaväliste krediidiandjate teenuseid kasutanud isikute seas võrreldes üldvalimiga vähem isikuid, kelle kuine netosissetulek langeb vahemikku 551 kuni 1 250 eurot. Netosissetulekute jaotus osutab ühelt poolt sellele, milliste sissetulekutasemetega isikud on pangaväliste laenuandjate potentsiaalne sihtgrupp, kuid teiselt poolt illustreerib joonis ka seda, et pangaväliseid laenutooteid kasutavad nii madala kui ka kõrge sissetulekutasemega eraisikud.

Seega võib nende tulemuste põhjal kujundada üldistatud portree pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutavast tüüpilisest tarbijast. Ta on eestlasest (pigem) keskharidusega naine vanuses 30 kuni 49 eluaastat, kes elab Tallinnas või mõnes teises Eesti suuremas linnas, on palgatöoline eraettevõttes ning suure tõenäosusega tema kuine netosissetulek ei ületa 1 500 eurot.

Pangaväliste laenuandjate teenuste kasutussagedus. Kui uurida pangaväliste laenuandjate poolt pakutavate teenuste kasutussagedust (vastusevariantidena olid pakutud „olen kasutanud ainult ühe korra“, „kasutan üks kord aastas või harvemini“, „kasutan paar korda aastas“, „kasutan enam kui kaks korda aastas“), siis võiks üldiselt väita, et üldiselt on vastavate teenuste kasutussagedus üsna madal – üle poole ehk 53,7% vastanutest on kasutanud teenuseid vaid üks kord või siis kasutavad üks kord

⁵⁰ Siinkohal pole arvestatud nende vastusevariantidega, kus eraisikud ei soovinud avalikustada oma kuist netosissetulekut, st informatiivseid osakaalusid on kohandatud nii, et nende summa võrduks 100%-ga.

aastas või harvemini, 38,1% vastanutest kasutab laenuteenuseid kaks või enam korda aastas (sh 6% kasutab laenuteenuseid enam kui kaks korda aastas). Kokkuvõtvalt illustreerib pangaväliste laenuandjate teenuste kasutussagedust alljärgnev tabel 5.2; iga sagedusvahemiku puhul on esitatud ka selle maksimaalne ja minimaalne osakaal koos vastava sotsiaaldemograafilise grupi märkimisega.

Tabel 5.2. Pangaväliste laenuteenuseid kasutanud isikute osakaalud teenuste kasutussageduste lõikes (koos maksimaalse ja minimaalse osakaaluga sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes⁵¹).

Kasutussagedus	Vastanute osakaal ⁵²	Vastanute maksimaalne osakaal sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes	Vastanute minimaalne osakaal sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes
„Kasutanud ainult ühe korra“	24,6%	53,6% (vanus: 18–29-aastased)	13,5% (vanus: 40–49-aastased)
„Üks kord aastas või harvemini“	29,1%	53,3% (vanus: 50–59-aastased)	15,2% (haridus: alg- või põhiharidusega)
„Paar korda aastas“	32,1%	48,6% (vanus: 40–49-aastased)	11,5% (haridus: kõrgharidusega)
„Enam kui kaks korda aastas“	6%	23,1% (haridus: kõrgharidusega)	0% (elukoht: muu linn ⁵³)

Allikas: autorite koostatud.

Kasutussageduse osas on täheldatavad suuremad või väiksemad varieeruvused erinevate sotsiaaldemograafiliste tunnustega gruppide lõikes:

- **Vanus:** Vanusegruppidesse 18–29, 50–74 eluaastat kuuluvate isikute pangaväliste laenuandjate teenuste kasutussagedus on pigem madal, teenuseid kasutati vaid üks kord või kasutatakse üks kord aastas või harvemini. Vastav osakaal vanusegruppide lõikes kõigub vahemikus 64,3% (vanusegrupp 60–74 eluaastat) kuni 73,3% (vanusegrupp 50–59 eluaastat). Märkimisväärne on see, et üle poole (täpsemalt 53,6%) vanusegrupi 18–29 eluaastat esindajatest on kasutanud pangaväliste laenuandjate teenuseid ainult üks kord. Samas vanusegruppi 30–49 eluaastat kuuluvatest isikutest üle poole (täpsemalt 51,9%) kasutab pangaväliste laenuandjate teenuseid kaks või enam korda aastas.
- **Elukoht:** Kui Tallinna ja teiste suuremate linnade – Tartu, Narva, Kohtla-Järve ja Pärnu – elanikest kasutab pangaväliste laenuandjate teenuseid kaks korda aastas vastavalt 27,9% ja 22,2%, siis muude asulate elanikest kasutab sama tihti teenuseid 39% vastanutest. Samas Tallinna elanike seas on võrreldes teiste linnade ja asulate elanikega kõrgem nende vastanute osakaal, kes kasutab teenuseid enam kui kaks korda aastas (osakaalud on vastavalt 11,6% ja 3,3%).
- **Haridus:** Kui alg- ja põhiharidusega inimestest kasutab pangaväliste laenuandjate teenuseid üks kord aastas või harvemini või on kasutanud vaid ühe korra 36,4% gruppi kuuluvatest isikutest, siis kesk-, keskeri- või kutseharidusega inimeste puhul on vastav osakaal 58,1% ning kõrgharidusega

⁵¹ St see näitab, millises sotsiaaldemograafilises grupis on ühe või teise kasutussageduse väärtus suurim või väikseim.

⁵² 8,2% vastanutest märkis vastusena “Ei oska öelda”, seepärast ei võrdu antud veerus osakaalude summa 100%-ga.

⁵³ St kõik linnad, v.a Tallinn ja teised suuremad linnad – Tartu, Narva, Kohtla-Järve ja Pärnu.

inimeste puhul 65,4%. See viitab sellele, et laenuteenuste kasutussagedus alg- või põhiharidusega inimeste seas on kõrgem võrreldes teiste haridustasemega inimestega. Antud järeldus langeb mõneti kokku eespool esitatud tulemusega, mille kohaselt on alg- või põhiharidusega inimeste osakaal, kes kasutab hetkel mõnda pangavälise laenuandja poolt pakutavat toodet või teenuste, kõrgem võrreldes teiste haridustasemetega isikute osakaaluga.

Kui eelnevalt oli välja toodud, et kõikide alg- või põhiharidusega inimeste seas on pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute osakaal kõrgem muu haridustasemega isikutega võrreldes, siis pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutavate eraisikute seas domineerivad kesk-, keskeri- või kutseharidusega eraisikud – nagu eespool märgitud, on vastava haridustasemega osakaal vastanutest 55,6%; alg- või põhiharidusega isikute osakaal on 24,8% ning kõrgharidusega isikute osakaal on 19,5%. Selles osas pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute haridustasemete jaotus erineb üldvalimi elanikkonna haridustaseme jaotusest (üldvalimis on alg- või põhiharidusega inimesi on 12,6%, keskharidusega inimesi on 54,8% ja kõrgharidusega inimesi 32,6%). Samas viitab pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute haridustaseme jaotus sellele, et pangaväliseid finantseerimisteenuseid kasutavad erineva haridustasemega eraisikud.

Kaheksa inimest (ehk 6% alavalimist, nagu eespool oli välja toodud) kasutab pangaväliste laenuandjate teenuseid enam kui kaks korda aastas. Andmete täiendav analüüs võimaldas selgitada, et nendest kaheksast inimesest kuus on kõrgharidusega eraisikud. Võib vaid oletada, et kuna kõrgharidusega eraisikute sissetulekute tase on keskestlääbi kõrgem alus-, põhi- ja keskharidusega isikute sissetulekute tasemest, siis ei tekita sagedane laenamine nende jaoks finantsprobleeme, eriti kui laenatakse võrdlemisi väikeseid summasid lühikeseks ajaks.

Asjaolu, et vähemus vastanutest kasutab pangaväliste laenuandjate teenuseid kaks või enam korda aastas, võiks käsitleda pigem positiivsena, kuna vastavate laenupakkujate teenused on üldjuhul kõrge kulukusega ning kulukate laenude sagedane kasutamine võib tekitada probleeme isiklikes rahaasjades. Kuigi laenamisel on oluline arvestada ka laenu suuruse, maksetähtaja ja laenusaja sissetulekute, oleks siiski finantsdistipliini seisukohast mõistlikum võtta laenu vaid juhul, kui olemasolevatest säästudest ei piisa vajalike ostude ja ettenägematute vajaduste (nt ravi) rahastamiseks.

On levinud arvamus, et pangaväliste krediitipakkujate teenuseid kasutavad eraisikud on enamuses padulaenajad või laenusõitlased, kes laenavad sagedasti. Esitatud tulemused lähevad mõneti lahku selle arvamusega, kuigi see, milline kasutussagedus viitab padulaenamisele, on paljuski subjektiivne.

Pangavälised laenuandjad – asutused. Kui vaadata, milliste pangaväliste laenuandjate teenuseid on vastajad kasutanud, siis asutuste seas domineerivad selgelt krediidiandjad ja -vahendajad (kelle teenuseid on kasutanud 73,9% vastanutest), kommertspankadega seotud liisingettevõtted – osakaalu poolest teine valik – teenuseid on kasutanud 31,3% vastanutest). Ülejäänud pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutatakse märksa harvemini: nt viimastel aastatel tekkinud eraisikult eraisikule laenamist võimaldavate veebiportaali teenuseid on kasutanud vaid 10,4% vastanutest. Kokkuvõtvalt illustreerib pangaväliste laenuandjate teenuste kasutussagedust alljärgnev tabel 5.3; lisaks on iga sagedusvahemiku puhul esitatud ka selle maksimaalne ja minimaalne osakaal koos vastava sotsiaaldemograafilise grupi märkimisega.

Tabel 5.3. Pangaväliseid laenuteenuseid kasutanud isikute osakaalud pangaväliste finantseerimisasutuste lõikes (koos maksimaalse ja minimaalse osakaaluga sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes⁵⁴).

Pangaväline finantseerimisasutus	Vastanute osakaal	Vastanute maksimaalne osakaal sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes	Vastanute minimaalne osakaal sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes
Krediidiandjad ja -vahendajad	73,9%	86,7% (vanus: 50–59-aastased)	50% (vanus: 18–29-aastased)
Liisingettevõtted	31,3%	50% (vanus: 18–29-aastased)	14% (elukoht: Tallinn)
Veebipõhised isikult-isikule laenuportaalid	10,4%	14,7% (rahvus: mitte-eestlased)	3,6% (vanus: 18–29-aastased)
Pandimajad	6,7%	14,8% (elukoht: Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu)	3,8% (haridus: kõrgharidusega)
Hoiu-laenuühistud	1,5%	6,7% (vanus: 50–59-aastased)	1% (rahvus: eestlased)

Allikas: autorite koostatud.

Ligi 11,2% vastanutest märkinud, et nad on kasutanud ka muude, küsimuses mitteloetletud pangavälise laenuandjate teenuseid, kuid vastuste põhjalikum analüüs tuvastas, et „muud“ asutused on kas pangad (nt Inbank ja Holm Bank) või siiski pankadega mitteseotud krediidiandjad (nt Ferratum). Kuna antud küsimuse puhul oli võimalik valida mitu vastusevarianti, siis mõned vastajad on kasutanud mitme erineva asutuse teenuseid – muuhulgas 23 eraisikut (ehk 17,2% alavalimist) on kasutanud nii krediidiandjate ja -vahendajate kui ka liisingettevõtete teenuseid.

Krediidiandjate ja -vahendajate teenuseid kasutanud isikute osakaal on kõrgem vanusegruppides 30–39 eluaastat (on kasutanud 85% vastanutest) ning 50–59 eluaastat (on kasutanud 86,7% vastanutest), samas kui noorte seas ehk vanusegrupis 18–29 eluaastat on see üldisest madalam (on kasutanud 50% noortest). Krediidiandjate ja -vahendajate teenuste kasutamine erineb ka rahvuse lõikes: kui eestlastest on vastavate asutuste teenuseid kasutanud 70%, siis mitte-eestlastest on teenuseid kasutanud 85,3%. Üldisest kõrgem osakaal on täheldatav ka Tallinna elanike puhul, kellest 86% on kasutanud krediidiandjate ja -vahendajate teenuseid, samas kui ülejäänud linnade ja asulate elanikest on vastavate ettevõtete teenuseid kasutanud 68,1% vastanutest.

Laenutoodete tüübid. Kasutatud pangavälistest laenutoodetest domineerivad vastuste seas ülekaalukalt tarbimislaenud (sh väikelaenud, järelmaks), mida on kasutanud 79,9% vastanutest; kasutussageduselt teine laenutoode on krediidilimiit (mida on kasutanud 38,8% vastanutest). Erinevate varade (kinnisvara, sõidukid ja muud transpordivahendid, vallasvara) tagatisel võetud laene kasutanute koondosakaal on 23,1%. Pangaväliseid laenutooteid kasutanud isikute osakaal laenutoodete lõikes on esitatud alljärgnevas tabelis 5.4; lisaks on iga toote puhul esitatud ka laenutoodet kasutanud isikute maksimaalne ja minimaalne osakaal koos vastava sotsiaaldemograafilise grupi märkimisega.

⁵⁴ St see näitab, millises sotsiaaldemograafilises grupis on loetletud pangaväliste finantseerimisasutuste teenuseid kasutanud isikute osakaal suurim või väiksem.

Tabel 5.4. Pangaväliste krediidiandjate teenuseid kasutanud isikute osakaalud laenutoodete lõikes (koos maksimaalse ja minimaalse osakaaluga sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes⁵⁵).

Laenutoode	Vastanute osakaal	Vastanute maksimaalne osakaal sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes	Vastanute minimaalne osakaal sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes
Tarbimislaen	79,9%	94,1% (rahvus: mitte-eestlased)	64,3% (vanus: 18–29-aastased)
Krediidilimiit (krediidikonto)	38,8%	66,7% (vanus: 50–59-aastased)	21,4% (vanus: 18–29-aastased)
Laen kinnisvara tagatisel	11,9%	33,3% (vanus: 50–59-aastased)	5,4% (haridus: keskharidusega)
Laenu sõiduki või muu transpordivahendi tagatisel	9,7%	25% (vanus: 18–29-aastased)	2,9% (rahvus: mitte-eestlased)
Käenduslaen	3,7%	11,5% (haridus: kõrgharidusega)	1,4% (haridus: keskharidusega)
Laen vallasvara (v.a transpordivahend) tagatisel	1,5%	3,8% (haridus: kõrgharidusega)	1% (rahvus: eestlased)

Allikas: autorite koostatud.

Mis puudutab tarbimislaenude kasutamist, siis pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute alavalimi puhul on märgatavad vahed erinevate sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes:

- **Sugu:** Meestest on kasutanud tarbimislaenusid 73,4% ja naistest 85,7%.
- **Rahvus:** Kui eestlastest on kasutanud tarbimislaene 75%, siis mitte-eestlastest lausa 94,1% (ühtlasi on see tarbimislaenusid kasutanute isikute suurima osakaaluga grupp kõikide sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes).
- **Vanus:** Madalaim tarbimislaenude kasutamise osakaal on täheldatav noorte puhul (18–29 eluaastat), kelle hulgast kasutas tarbimislaenusid 64,3% (ühtlasi on see tarbimislaenusid kasutanute isikute väikseima osakaaluga grupp kõikide sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes), suurim osakaal on vanusegrupis 40–49 eluaastat, kelle hulgast kasutas tarbimislaenusid 89,2% vastanutest. Laiendatud vanusekohordis 30–49 eluaastat on tarbimislaenude kasutanud isikute osakaal 87%.
 - Vanusegruppide lõikes on täheldatav positiivne seos tarbimislaene kasutanud isikute osakaalu ja krediidilimiiti kasutanud isikute osakaalu vahel. Kuigi andmete iseloom ei võimalda selgitada selle seose statistilist olulisust, on sellegipoolest märkimisväärne, et vanusegruppides 18–29 eluaastat ja 60–74 eluaastat, kus tarbimislaene kasutavate isikute osakaal on väiksem võrreldes üldisega, on madalam ka krediidilimiiti kasutanud isikute osakaal – vastavalt 21,4% ja 35,7%.
 - Täiendavalt võiks märkida, et noorema vanusegrupi esindajad on võrreldes teiste vanusegruppide esindajatega kasutanud rohkem laene sõiduki või muu transpordivahendi tagatisel. Seda võib seletada asjaoluga, et vara tagatisel antav tarbijakrediit on reeglina soodsam kui tagatiseta krediit ning noorte peamine tagatiskõlbulik vara on reeglina sõiduauto.
- **Elukoht:** Eesti suuremate linnade (v.a Tallinn) elanikest on tarbimislaene kasutanud 88,9%, samas kui Tallinna, väiksemate linnade ja muude asulate elanikest on tarbimislaene kasutanud 74,4% kuni 82,1%.

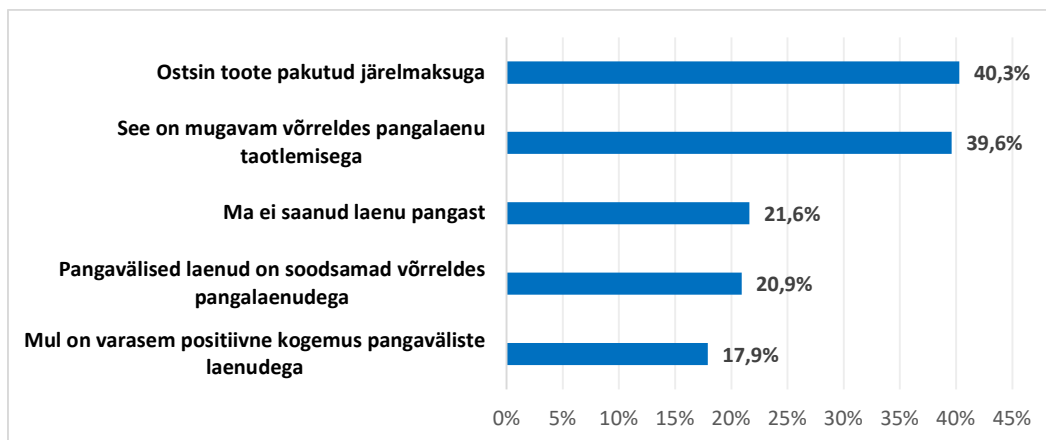
⁵⁵ St see näitab, millises sotsiaaldemograafilises grupis on loetletud pangaväliseid laenutooteid kasutanud isikute osakaal suurim või väiksem.

- **Haridus:** Kõrgharidusega inimestest kasutas tarbimislaenusid 73,1% – see on ootuspäraselt madalam alg- või põhiharidusega tarbimislaene kasutanud inimeste osakaalust (81,8%) ning kesk-, keskeri- või kutseharidusega tarbimislaene kasutanud inimeste osakaalust (81,1%).

Vastuste osakaalud kasutatud teenuste tüüpide lõikes on paljuski kooskõlas vastuste osakaaludega kasutatud pangaväliste finantseerimisasutuste liikide lõikes.

Pangaväliste laenude kasutamist mõjutavad tegurid. See plokk hõlmas nelja küsimust, mis puudutasid otsustamist pangavälise laenu kasutamise kasuks, sobiva pangavälise tarbimislaenu valiku-kriteeriume, sobiva pangavälise laenupakkuja valikut ning pangavälise laenuandja tausta kontrollimist.

I. Pangavälise laenu kasutamise põhjused. Põhjused, miks vastajad otsustasid pangavälise laenu taotlemise ja saamise kasuks, seonduvad enamasti sellega, et osteti toodet kauplusest pakutud järelmaksuga (seda varianti märkis 40,3% vastanutest), ning pangaväliste laenude saamise mugavusega, st see on kiirem ja lihtsam võrreldes kommertspankadelt laenu taotlemise protsessiga (märkis 39,6% vastanutest). Suur summaarne vastuste osakaal puudutab isikute asjaajamist või suhteid kommertspankadega (sellest kirjutatakse allpool). Lisaks arvatakse, et pangavälised laenud on soodsamad võrreldes kommertspankade poolt pakutavate toodetega (seda vastusevarianti märkis 20,9% vastanutest). Alljärgneval joonisel 5.3 on esitatud viis kõige olulisemat (märgitud vastusevariantide osakaalu põhjal) pangavälise laenu kasutamise põhjust:

Joonis 5.3. Pangavälise laenu kasutamise tegurid vastavalt märgitud vastusevariantide valinud isikute osakaalule (autorite koostatud).

Järelmaksuga toodete ostmise kui põhjus pangavälise laenu valiku kasuks on üldisest tasemest olulisem vanusegrupi 40–49 eluaastat esindajate (kellest 54,1% valis selle vastusevariandi), mitte-eestlaste (valis 55,9% vastanutest, samas kui eestlastest valis 35%) ning Eesti suuremate linnade – Tartu, Narva, Kohtla-Järve ja Pärnu – elanike (kellest 63% kasutas järelmaksu teenust) jaoks. Samuti on järelmaksuga toote ostmise pangavälise laenufinantseerimise abil naiste jaoks olulisem valikukriteerium kui meestele (vastuste osakaal vastavalt 44,3% ja 35,9%).

Pangaväliste laenude saamise mugavust võrreldes laenu taotlemise ja saamisega pangast hindasid üldisest tunduvalt kõrgemalt vanusegrupi 30–39 eluaastat esindajad, kellest 52,5% jaoks oli see oluline põhjus pangavälise laenufinantseerimise kasuks (võrdluseks: vanusegrupi 18–29 eluaastat esindajate puhul oli mugavus kui pangavälise laenu võtmise põhjus oluline 25% jaoks). Täiendavalt võiks märkida, et on täheldatavad olulised erinevused meeste ja naiste ning eestlaste ja mitte-eestlaste lõikes: seda, et pangavälise laenu saamine on mugavam võrreldes pangalaenu saamisega, märkis naistest 45,7%

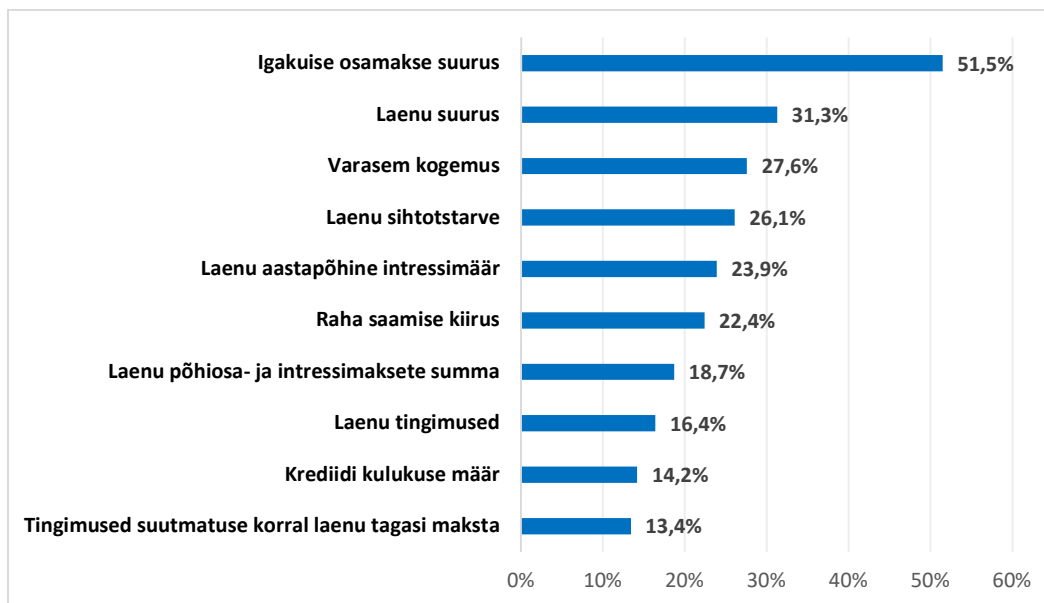
ning meestest 32,8%; eestlastest tarbijate puhul oli mugavus oluline põhjus 42% jaoks, mitte-eestlastest tarbijate puhul aga 32,4% jaoks.

Käsitletava küsimuse puhul on küllaltki suur vastuste osakaal seotud põhjustega, mille kohaselt eraisikud kas ei taha ajada asju pankadega, pole saanud pangast laenu või ei saa rohkem laenu pangast mitme olemasoleva pangalaenu tõttu – nende vastusevariantide summaarne osakaal moodustab 39,5% (sellest koondosakaalust on suurim osakaal vastusevariandil „Ma ei saanud pangast laenu“ – 21,6%). Siinkohal on märkimisväärne, et vanusegrupis 50–59 eluaastat on nende vastusevariantide summaarne osakaal lausa 60%. Samas ka teiste sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes on pankadega seotud põhjused küllaltki olulised. On täheldatavad olulised erinevused eeskätt meeste ja naiste (kelle puhul kolme vastusevariandi summaarsed osakaalud olid vastavalt 50,1% ja 30%) ning eestlaste ja mitte-eestlaste vahel (summaarsed osakaalud vastavalt 37% ja 47%). Vastusevariantide täiendav analüüs näitas, et valimis oli kokku 49 inimest (ehk 36,6% alavalimist), kes otsustasid pangavälise tarbimislaenu kasuks ühel eespool loetletud põhjusel. Üks vastaja märkis valikukriteeriumina kõik kolm põhjust.

Antud tulemus on käesoleva uuringu kontekstis eriti oluline, kuna uurimuse autorite arvates iseloomustab see pangavälise krediidipakkujate rolli finantssüsteemis: vastavad finantsettevõtted võimaldavad saada laenu ja rahuldada tarbimisvajadusi ka nendel eraisikutel, kellel puudub mingil põhjusel ligipääs pangapõhisele laenufinantseerimisele. Kuigi tihtipeale arvatakse, et kui eraisik pole n-ö pangakõlbulik, ei peaks ta üldse laenu saama, siis tegelikult ei pruugi mittepangakõlbulik eraisik olla krediidikõlbmatu. Kõrgema intressimääraga tarbimislaenu, nagu ka igasugu laenu võtmisel on oluline, et laenutaotleja (aga ka laenupakkuja) teeks kaalutletud otsuse, teadvustaks laenu kaasamisega seonduvaid riske ja oma võimalusi laenu teenindamiseks. On olukordi, kus liigne laenamine võib hakata tekitama olulisi finantsprobleeme ning viia eraisiku ka n-ö võlaorjusesse (nt võetakse tarbimislaenu oma argikulutuste katteks või laenatakse selleks, et maksta tagasi vanad laenud), kuid uuringu autorite arvates ligipääsu piiramine pangavälisele krediidile või suisa pangavälise krediidiga keelustamine ei kujuta endast head valikut ülelaenamise probleemi lahendamiseks.

Nagu eelnevalt märgitud, siis 20,9% vastanute jaoks oli pangavälise laenu otsustamise kasuks oluline asjaolu, et pangavälise laenuandjate poolt pakutavad tooted on soodsamad võrreldes kommertsbankade pakutavate toodetega. Kuna antud vastusevariant ei eeldanud selgituste andmist, siis pole võimalik täpsustada, mille poolest pangavälised laenud on vastajate jaoks soodsamad. Kuigi reeglina on pangavälise krediidiantjate tarbimislaenud kõrgemate intressimäärade ja krediidikulukuse määraga, siis võib oletada, et osad krediidiantjad pakuvad tarbijatele laene tõepoolest soodsamatel – kas siis madalama või isegi nullintressimääraga – tingimustel. Siinkohal on muidugi huvipakkuv küsimus, kas tarbijad arvestavad ka laenu saamisega kaasnevate tehingukuludega, mis mõjutab laenu kulukust. Samas võib „soodne“ viidata ka muudele aspektidele ehk ei seonu ainult pangavälise laenu kulukusega.

II. Pangavälise tarbimislaenu valikukriteeriumid. Pangavälise tarbimislaenu valikukriteeriumidest domineerivad vastuste seas igakuise osamakse suurus (51,5%), laenu suurus (31,3%), varasem kogemus (27,6%) ja laenu aastane intressimäär (23,9%). Kõige populaarsemad valikukriteeriumid vastavalt kriteeriumi märkinud vastajate osakaalule on esitatud alljärgneval joonisel 5.4:

Joonis 5.4. Pangavälise laenu valikukriteeriumid vastavalt märgitud vastusevariantide valinud isikute osakaalule (autorite koostatud).

Siinkohal on huvipakkuv, et 39 isikut (ehk 29,1% alavalimist) tugineb pangavälise tarbimislaenu valikul *ainult* ühele kriteeriumile. 10 inimest (7,5% alavalimist) märkisid, et tuginevad laenu valikul ainult igakuise osamakse suurusele. Samas 50 inimest (37,3% alavalimist) kasutavad pangavälise tarbimislaenu valikul kolme kuni viit kriteeriumi ning 14 inimest (ehk 10,4% alavalimist) tuginevad viiele kriteeriumile. Keegi vastanutest ei tugine tarbimislaenu valikul enam kui viiele kriteeriumile. Isikuid, kes tuginevad neljale enimvalitud kriteeriumile, oli kokku kaks.

Igakuise osamakse suurus kui pangavälise tarbimislaenu valikukriteerium on kõrgeima osakaaluga vastus sõltumata vastaja soost, rahvusest, elukohast ja haridustasemest. See on ka enamiku vanusegruppide puhul kõige sagedamini valitud kriteerium, välja arvatud vanusegrupp 60–74 eluaastat, kus igakuise osamakse suuruse märkisid olulise kriteeriumina 28,6% vastajatest. Antud vanusegruppis oli suurema osakaaluga vastus „laenu tingimused“.

Igakuise osamakse suurus kui peamine valikukriteerium on eriti oluline alg- või põhiharidusega vastajate seas, kellest 69,7% märkis seda oluliseks. Seda võib seletada asjaoluga, et alg- või põhiharidusega inimestel on üldjuhul madalamad sissetulekud võrreldes kesk- või kõrgharidusega isikutega. Seetõttu orienteeruvad nad laenu valikul eelkõige perioodilistele väljaminekutele, mis on seotud laenu teenindamisega, kuna need mõjutavad nende vaba raha jääki pärast finantskohustuste täitmist rohkem kui kõrgema haridustasemega inimeste puhul.

Laenu suurus oli olulisuse poolest teine pangavälise tarbimislaenu valikukriteerium. Siinkohal ilmnevad märgatavad erinevused mees- ja naissoost tarbijate lõikes: kui meessoost vastajatest pidas laenu suurus oluliseks 39,1%, siis naissoost vastajatest vaid 24,3%. Üheks võimalikuks seletuseks on asjaolu, et mehed võtavad keskmiselt suuremaid laenusummasid või on nende vajadus suuremate laenusummade järele suurem, mistõttu omandab laenu suurus nende jaoks suurema kaalu. Oluliselt eristub ka vanusegrupp 30–39 eluaastat, milles pooled (50%) vastanutest tuginesid laenu valikul just laenu suurusele. Sama vanusegrupp paistab silma ka laenu sihtotstarbe olulisuse poolest – kui üldiselt pidas seda valikukriteeriumiks 26,1% vastanutest, siis nimetatud vanuserühmas oli vastav osakaal 47,5%. Lisaks

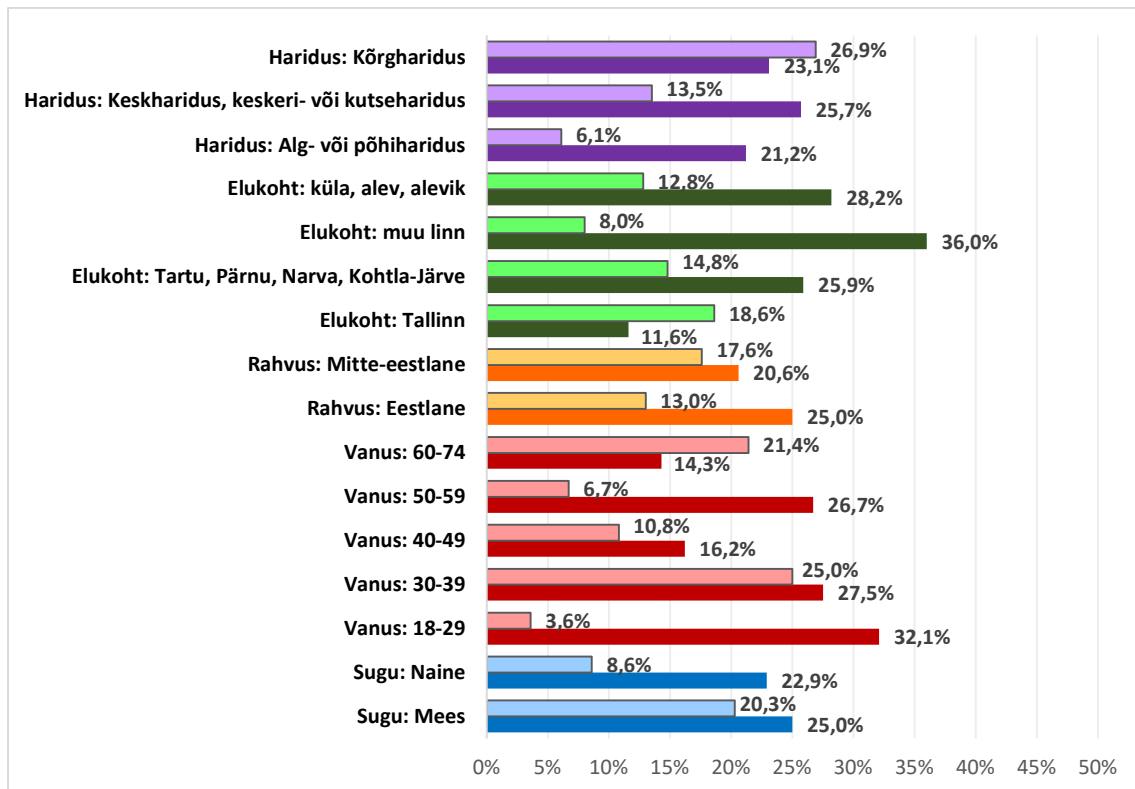
on märgatav erinevus asulatüüpide lõikes: laenu suurus on olulisem valikukriteerium Eesti väikelinnade elanike jaoks, kellest 40% märkis selle kriteeriumina, samas kui suuremate linnade (sh Tallinna) ning külade, alevike ja alevite elanike seas oli vastav osakaal 29,3%.

Käesoleva uuringu autorite hinnangul on vajalik pikemalt käsitleda laenuintressimäära ja krediidi kulukuse määraga seonduvat. Märkimisväärne on asjaolu, et pangaväliste laenuteenuste kasutajad peavad laenu aastast intressimäära üldiselt olulisemaks valikukriteeriumiks kui krediidi kulukuse määrat: intressimäära pidas oluliseks 23,9% ja krediidi kulukuse määrat 14,2% vastanutest. Samas väljendab laenukulukust objektiivsemalt just krediidi kulukuse määr. Vastavalt reklaamiseaduse § 29 lõikele 3¹ tuleb tarbijakrediidi reklaamis esitada mõlemad näitajad, et võimaldada krediidikulu n-ö nominaalse ja efektiivse taseme võrdlust. See tulemus pakub mõtteainet mitte ainult küsitluses osalenud inimeste, vaid laiemalt ka Eesti eraisikute finantskirjaoskuse kohta. Tõenäoliselt ei ole krediidi kulukuse määrat kontseptsioon paljudele tarbijatele piisavalt arusaadav ning laenuteenuse kogukulu hinnatakse valdavalt üksnes aastase intressimäära põhjal.

Samas selles aspekti osas on nähtavad erisused kõikide sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes:

- **Sugu:** Naissoost vastanute seas pidas KKM-i oluliseks vaid 8,6%, samas kui intressimäära märkis oluliseks 22,9%. Meeste puhul olid vastavad osakaalud 20,3% ja 25%, mis näitab, et mehed pööravad KKM-ile märgatavalt rohkem tähelepanu kui naised.
- **Rahvus:** Nii eestlaste kui ka mitte-eestlaste seas on laenu aastane intressimäär olulisem valikukriteerium kui krediidi kulukuse määr. Siiski eelistab eestlastest vastajate hulgas intressimäära KKM-ile oluliselt suurem osakaal kui mitte-eestlaste seas, viidates rahvusgruppide erinevale finantskäitumisele.
- **Vanus:** Noorte (18–29-aastased) jaoks on krediidi kulukuse määr kõige vähem tähtsust omav kriteerium (3,6% vastanutest), samas kui intressimäär on üks olulisemaid (32,1% vastanutest). Vanusegrupis 30–39 eluaastat on nende kahe näitaja olulisus tasakaalus (vastavalt 27,5% ja 25% vastanutest). Eakate (60–74-aastased) seas on olukord vastupidine – selle grupi esindajad peavad KKM-i tähtsamaks kui intressimäära (vastavalt 21,4% ja 14,3% vastanutest).
- **Elukoht:** Tallinna elanike seas hinnatakse krediidi kulukuse määrat kõrgemalt kui laenu aastast intressimäära (KKM-i pidas oluliseks 18,6%, intressimäära aga 11,6%). Ülejäänud Eesti linnades, külades, alevikes ja alevites elavate vastajate seas on vastupidine tendents: intressimäär on selgelt tähtsam (29,7% vastanutest) kui krediidi kulukuse määr (12,1% vastanutest).
- **Haridus:** Kõrgharidusega vastajate seas on KKM-i ja intressimäära tähtsus peaaegu sama (vastavad osakaalud on 26,9% ja 23,1%). Alg- või põhiharidusega inimeste puhul on laenuintressimäär aga tunduvalt olulisem kui krediidi kulukuse määr (21,2% vs 6,1%). Kesk-, keskeri- ja kutseharidusega vastajate hulgas eelistatakse samuti intressimäära, kuid vahe kahe kriteeriumi olulisuse vahel on väiksem (25,7% ja 13,5%).

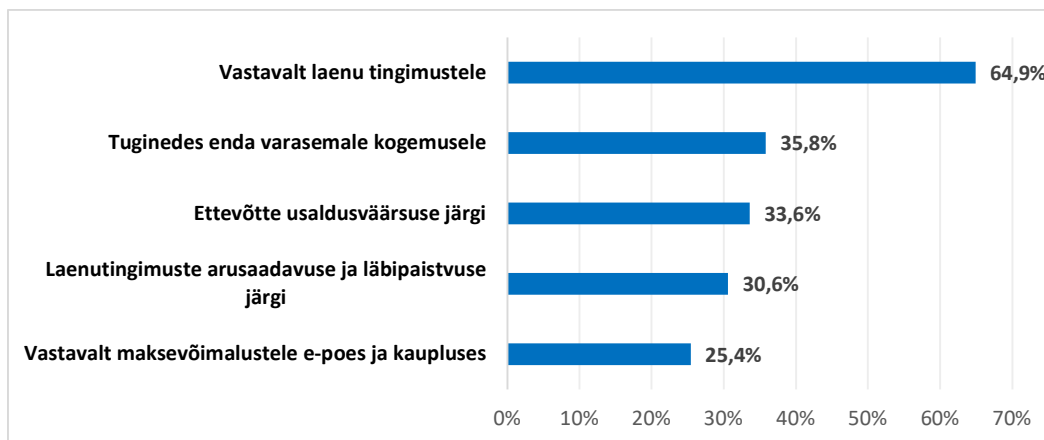
Kokkuvõtliku ülevaate saamiseks laenu aastapõhise intressimäära ja krediidi kulukuse määrat kui tarbimislaenu valikukriteeriumide olulisuse kohta erinevate sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes koostasid uuringu autorid alljärgneva joonise 5.5:

Joonis 5.5. Laenu aastase intressimäär ja krediidi kulukuse määr olulisus tarbimislaenu valikul pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute seas erinevate sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes (vastavalt märgitud vastusevariantide valinud isikute osakaalule) (autorite koostatud). *Tumedamat värvi tulp tähistab laenu aastast intressimäär ja heledamat värvi tulp tähistab krediidi kulukuse määr.*

Seega, kui käsitleda tarbijate hoiakuid laenu aastase intressimäär ja krediidi kulukuse määr (ning nende näitajate omavahelise järjestuse) suhtes tarbimislaenu valikul finantskirjaoskuse teatud indikaatorina, võib väita, et finantskirjaoskus on positiivselt seotud eelkõige eraisiku haridustasemega. Samuti võib asjaolu, et eakamad (vanusegrupp 60–74 eluaastat) ja tallinlased peavad tarbimislaenu valikul krediidi kulukuse määr olulisemaks kriteeriumiks võrreldes laenu aastase intressimääraga, olla seotud sellega, et neis gruppides on kõrgharidusega inimeste osakaal suurem kui teiste gruppide seas, mis omakorda võib selgitada nende kõrgemat teadlikkust laenuteenuste kulukusest.

III. Sobiva pangavälise laenupakkuja valikut mõjutavad kriteeriumid. Sobiva pangavälise laenupakkuja valikul domineerib peamise kriteeriumina ülekaalukalt pakutava laenu tingimused (mida märkis 64,9% vastanutest), millele järgneb laenuvõtja varasem kogemus (35,8% vastanutest), ettevõtte usaldusväärsus (33,6% vastanutest) ning laenu tingimuste arusaadavus ja läbipaistvus (30,6% vastanutest). Alljärgneval joonisel 5.6 on esitatud viis kõige tähtsamat laenupakkuja valikut mõjutavat kriteeriumi vastavalt vastuse osakaalule:

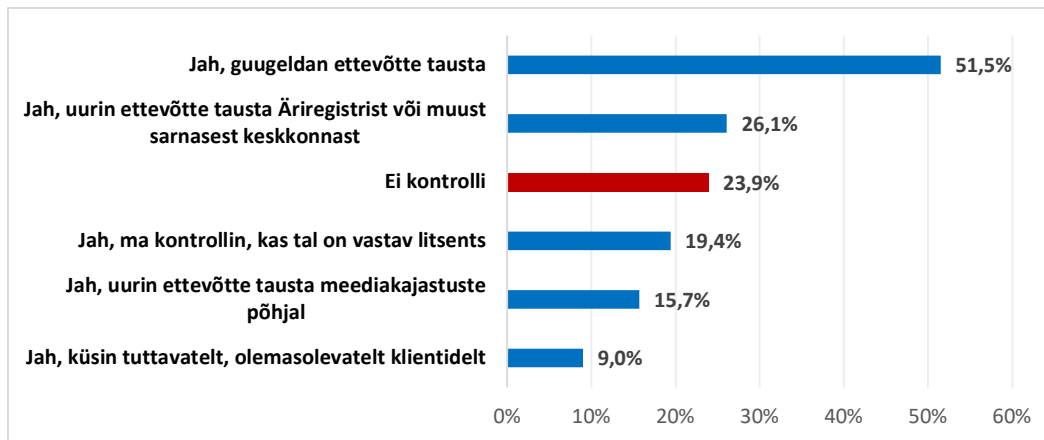

Joonis 5.6. Sobiva laenupakkuja valikukriteeriumid vastavalt märgitud vastusevariantide valinud isikute osakaalule (autorite koostatud).

Oluline on see, et „laenu tingimused“ kui kriteerium oli märgitud kõige tähtsamana sõltumata vastaja soost, elukohast ning haridustasemest. See kriteerium oli kõige tähtsam ka enamuse vanusegruppide lõikes, v.a vanusegrupp 60–74 eluaastat, mille esindajatest pidas laenu tingimustest olulisemaks enda varasemat kogemust (märgitud vastuste osakaalud vastavalt 35,7% ja 57,1%).

Võiks väita, et pangavälise laenupakkuja valikul ei mängi rolli klientide soovitusel, laenupakkuja reklaamikampaania, pere või sõprade soovitusel ning laenude võrdlust võimaldavad portaalid – vastuste osakaal kõiki neid kriteeriumide puhul oli alla 10%. Andmete detailsem analüüs tuvastas, et 33% vastanutest tugineb sobiva pangavälise laenupakkuja valikul vaid ühele kriteeriumile. Ka taoliste erasisikute puhul oli domineerivaks kriteeriumiks laenu tingimused – *ainult* laenu tingimustest lähtuvad sobiva pangavälise laenupakkuja valimisel 15% vastajatest.

IV. Pangavälise laenuandja tausta kontrollimine. Vastused küsimusele pangavälise laenuandja tausta kontrollimise kohta näitavad, et ligi veerand vastanutest (23,9%) ei kontrolli laenuandja tausta (vt joonis 5.7 allpool). Tausta mittekontrollivate isikute osakaal on kõrgem vanuserühmades 30–39 eluaastat (30%) ja 50–59 eluaastat (33,3%). Huvitav on seegi, et tausta mittekontrollivate vastajate osakaal on sarnane nii alg- või põhiharidusega kui ka kõrgharidusega vastanute seas (vastavalt 33,3% ja 30,8%). Samuti ilmneb erinevus eestlaste ja mitte-eestlaste vahel – kui eestlastest ei kontrolli laenuandja tausta 22,0% vastanutest, siis mitte-eestlaste seas on vastav osakaal 29,4%. Tausta mittekontrollimise põhjuseid võib üksnes oletada, kuid tõenäoliselt on see seotud vastajate usaldusega laenuandjate vastu, eriti kui tegemist on tuntud ja pikemat aega Eesti turul tegutsenud brändide või ettevõtetega.

Joonis 5.7. Pangavälise laenuandja tausta kontrollimiseks ettevõetavad tegevused vastavalt märgitud vastusevariantide valinud isikute osakaalule (autorite koostatud).

Siiski enamus vastanutest kontrollib pangavälise laenuandja tausta, kasutades selleks enamasti Google'it (mida märkis 51,5% vastanutest), Äriregistrit või muud sarnast keskkonda (26,1% vastanutest). Märksa vähem eraisikuid kontrollib litsentsi olemasolu pangavälisel laenuandjal (19,4% vastanutest) või selgitab laenuandja tausta meediakajastuse põhjal (15,7% vastanutest). Antud küsimusele vastamisel võis valida mitu vastusevarianti; andmete täiendav analüüs selgitas, et 60 inimest (ehk 44,8% alavalimist) tugineb pangavälise laenuandja tausta kontrollimisel *ainult* ühele allikale; kahele allikale tugineb 29 inimest (ehk 21,6% alavalimist) ning vaid 13 inimest (ehk 9,7% alavalimisse kuuluvast vastanust) tugineb kolmele või enamale allikale.

Eraldi peaks peatuma pangavälise laenuandja litsentsi olemasolu kontrollimise aspektil, kuna antud vastusevariant oli märgitud küllaltki väikese osakaalu (19,4%) vastajate poolt. Huvitav on, et meessoost vastajate seas kontrollib litsentsi olemasolu rohkem isikuid kui naissoost (vastavalt 25% ja 14,3%). Suuremaid erinevusi esineb ka vastajate elukoha järgi: näiteks Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve ning külade, alevike ja alevite elanike seas kontrollib litsentsi olemasolu 25,7%, Tallinna elanikest 16,3% ning teiste linnade elanikest vaid 8%. Vanusegruppidest paistab silma 40–49-aastaste grupp, millest vaid 8,1% kontrollib litsentsi olemasolu. Väga väike on litsentsi kontrollivate inimeste osakaal ka kõrgharidusega vastajate hulgas (8,1%). Andmete täpsem analüüs näitas, et viis inimest (ehk 3,7% alavalimist) tugineb pangavälise laenuandja tausta kontrollimisel ainult litsentsi olemasolu kontrollimisele.

Väike osakaal vastanutest, kes märkisid vastusevariandi „Jah, ma kontrollin, kas tal on vastav litsents“, võib olla tõlgendatav mitmeti. Ühest küljest võib arvata, et eraisikud ei pruugi olla teadlikud, et pangavälistel laenuandjatel peab olema kehtiv litsents. Teisest küljest võivad eraisikud pidada litsentsi olemasolu iseenesestmõistetavaks ja tarvilikuks tingimuseks – ilma selleta ei saa krediidiandjad laene väljastada – ning seetõttu ei pea paljud vajalikuks litsentsi kontrollida. See võib osaliselt seletada ka seda, miks kõrgharidusega vastajate seas, kelle finantskirjaoskus eeldatavasti on parem, on litsentsi olemasolu kontrollivate inimeste osakaal väike. Võib eeldada, et eraisikud ei kontrolli litsentsi olemasolu ka seepärast, et suuremate ja tuntumate pangaväliste krediidiandjate puhul ei teki kahtlust litsentsi olemasolus. Samas leiavad uuringu autorid, et litsentsi olemasolu kontrollimine on igati mõistlik, kuna aitab vältida mitmeid probleeme tarbijate jaoks. Võiks öelda, et pangavälise laenuandja litsentsi kontrollimine on osa teadlikust finantskäitumisest.

Pangaväliste laenude taotlemine ja saamine – muutuste taj. Pangaväliseid laenusid kasutanud vastajate seast märkis ligikaudu 44,8% seda, et viimase viie aasta jooksul on laenu saamise tingimused

muutunud rangemaks. Asjaolu, et laenude saamise tingimused on muutunud leebemaks, märkis vaid 6,7% vastanutest; seda, et muutusi pole toimunud, märkis 23,1% vastanutest. 25,4%-l oli raske hinnangut anda – seda on võimalik seletada asjaoluga, et vastavad isikud kasutavad pangaväliseid finantseerimisteenuseid harva ja/või kasutasid seda hiljuti, mis ei võimalda neil võrrelda laenu taotlemise ja saamise tingimusi viie aasta taguse hetkega. Kuna antud küsimuse puhul ei palutud anda mingeid täpsustusi või seletusi, siis pole võimalik selgitada, milliste aspektidega seoses tarbijad tunnetasid laenu saamise tingimuste karmistumist; seda võib seletada pangavälise krediidituru reguleerituse taseme tõusuga, mida märkisid ka küsitletud krediidiandjate esindajad oma intervjuudes.

Laenude taotlemise ja saamise tingimuste karmistumise osas on märgata olulisi erinevusi mees- ja naissoost vastajate seas – tingimuste rangemaks muutumist märkis 53,1% meestest, kuid naiste puhul oli see osakaal vaid 37,1%. Samuti erineb tajumine oluliselt vastavalt elukohale: Tallinna ning suuremate Eesti linnade (Tartu, Narva, Kohtla-Järve ja Pärnu) elanikest hindas tingimuste karmistumist 54,3%, samas kui ülejäänud asulate elanike seas tajus tingimuste karmistumist 34,4%. Tallinna ja teiste suuremate linnade elanike seas oli väiksem ka nende osakaal, kes arvasid, et viimase viie aasta jooksul tingimused ei ole muutunud (17,1%), võrreldes ülejäänud asulate elanike (29,7%). Vanusegruppidest paistab silma eelkõige 50–59-aastaste grupp, kelle seas laenutingimuste karmistumist tõi välja koguni 60% vastanutest.

Teadlikkus laene pakkuvatest eraisikutest ja ettevõtetest. Lisaks pangaväliselt laenu pakkuvatele ettevõtetele, kellel on olemas vastav litsents, leidub ka laenusid pakkuvaid ning vahendavaid eraisikuid ja litsentsi mitteomavaid ettevõtteid. Küsitluse tulemused näitavad, et 75,4% pangaväliseid finantseerimistooteid kasutanud eraisikutest ei ole teadlikud laene pakkuvate eraisikute olemasolust; 85,8% vastanutest pole aga teadlikud vastavate ettevõtete olemasolust. Vastavalt 24,6% vastanutest on teadlikud laenu pakkuvatest eraisikutest (isikliku kogemuse, pere, sõbra, tuttavate või interneti kaudu) ning 14,2% on teadlikud litsentseerimata laenu pakkuvatest ettevõtetest. Märkimisväärne on see, et viimati mainitud osakaalud on vastajate lõikes paljuski kattuvad – 15 vastajat (ehk 11,2% alavalimist) on teadlikud nii laene väljastavate eraisikute kui ka ettevõtete olemasolust (17 vastajat on teadlikud laene väljastavatest eraisikutest, kuid pole teadlikud sellistest ettevõtetest ning 4 vastajat on teadlikud laene väljastavatest ettevõtetest, kuid mitte eraisikutest).

Eraldi võib välja tuua, et väga väikesel osakaalul vastanutest on olnud isiklik kogemus laene pakkuvate eraisikute või litsentseerimata laenupakkujatest ettevõtetega: 5,2% pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud inimestest märkis, et neil oli isiklik kogemus taoliste eraisikutega ning 3% vastanutest märkis, et neil oli kogemus ettevõtetega. Sealjuures leidis vastanute seas kolm inimest, kellel oli isiklik kogemus nii laene väljastavate eraisikute kui ka litsentseerimata ettevõtetega.

Eelmainitud tulemustel võib olla kahesugune tähendus. Esiteks, võib neid mõista nii, et enamik vastajatest pole teadlikud laenu pakkuvatest eraisikutest (või siis nendest kanalitest, mille kaudu teistelt eraisikutelt võib raha laenata) ja litsentseerimata ettevõtetest, mis on osaliselt seletatav sellega, et nii laene vahendavad eraisikud kui litsentsi mitteomavad ettevõtted toimivad varjatult ning ei soovi oma tegevust eriti avalikustada. Teiseks, laenu taotlevad tarbijad võivad mitte soovida end siduda eraisikute või litsentsi mitteomavate firmadega vältimaks võimalikke negatiivseid tagajärgi, mistõttu ei uurigi inimesed taoliste võimaluste olemasolu. Lisaks võivad vastused viidata sellele, et laene pakkuvad eraisikud ja litsentseerimata krediidipakkujad pole laialt levinud, vaid pigem erandlik nähtus Eesti finantsmaastikul. Eelnevalt oli uuringus välja toodud, et nt Facebook'is eksisteerib mitmeid gruppe, mis vahendavad eraisikute laenusid, mille liikmete arv kõigub mitmekümnest mitme

tuhandeni. Samas on taoliste gruppide aktiivsus (laenupakkumiste ja -päringute mõttes) suhteliselt madal, mõnedes gruppides pole mitme viimase kuu või isegi aasta jooksul avaldatud mingeid kuulutusi ning tõenäoliselt osa isikuid kuulub liikmetena korraga mitmesse erinevasse gruppi.

Ootuspäraselt on vastanute teadlikkus laene väljastavatest eraisikutest suurem võrreldes nende teadlikkusega laene väljastavatest litsentseerimata ettevõtetest. See võib olla seletatav asjaoluga, et Eestis pole eraisikute laenuandmine eraisikutele ebaseaduslik: juhul, kui tarbijakrediidi andmine pole eraisiku peamine majandustegevus ja tuluteenimise allikas, siis ei pea laenupakkuja taotlema ka Finantsinspektsioonilt tegevusluba. Lisaks vahendavad laene eraisikutelt eraisikutele ka paljud laenuplatvormid.

5.3. Pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikute vastused

Norstat'i küsitluse raames küsiti laenamise ja laenukäitumisega seotud küsimusi ka pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud eraisikute käest. See võimaldab mõningal määral võrrelda kahe alavalimi – pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud ja teenuseid mittekasutanud eraisikute – eelistusi ja hoiakuid tarbimise krediteerimisega seotud küsimustes.

Pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud eraisikute hulgas on 50% selliseid eraisikuid, kellel pole käesoleval hetkel ühtegi laenutoodet, kuigi siinkohal on täheldada erisusi erinevatesse sotsiaaldemograafilistesse gruppidesse kuuluvate vastajate lõikes:

- **Sugu:** Laenudeta naiste osakaal on kõrgem laenudeta meeste osakaalust (vastavalt 53% ja 47%).
- **Vanus:** Ootuspäraselt on n-ö laenuvaba isikute osakaal üldisest suurem vanusegruppide 18–29 eluaastat ja 60–74 eluaastat esindajate hulgas (vastavalt 64,1% ja 66,1%), samas kui vanusegrupis 40–49 eluaastat on laenudeta eraisikute osakaal 32,9% (muuhulgas laiendatud vanusegrupis 30–59 eluaastat on laenudeta eraisikute koondosakaal 38,1%). Noorte isikute madalat laenukoormust võiks seletada osaliselt madalamate sissetulekuga, mis ei võimalda paljudel noorte vanusegrupi esindajatel pangalaenu saada, kui ka laenufinantseerimise vajaduse puudumisega.
- **Elukoht:** Laenudeta eraisikute poolest eristuvad väljaspool Tallinna elavad linnaelanikud (ehk Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu ja teiste linnade elanikud), kelle hulgas on laenukoormuseta eraisikute osakaal 55,6% (seda võrdlemisi kõrget osakaalu mõjutab eeskätt Ida-Viru maakonna näitaja, kus laenudeta isikute osakaal on 62,2%), samas kui Tallinna elanike seas on see osakaal 48% ja ülejäänud asulate elanike seas 45,8%.
- **Haridus:** Alg- või põhiharidusega inimeste seas on laenuvabade isikute osakaal 58,1%, samas kui kõrgharidusega inimeste seas on neid 41,3%. Keske-, keskeri- ja kutseharidusega inimeste hulgas on laenuvabasid isikuid 53,9%. Seos haridustaseme ja laenukoormuse vahel võiks olla seletatav sissetulekute kaudu: mida kõrgem haridustase, seda suuremad sissetulekud, mis omakorda tähendab ka eraisiku paremat laenukõlblikkust.

Laenutooteid omavate eraisikute puhul on enimlevinuks tooteks eluasemelaen või mõni muu hüpoteeklaen, mis on olemas 25,3%-l alavalimisse kuulunud vastanutest. Sellele järgneb aktiivne krediidilimiit (krediitkaart või krediitkonto), mis on olemas 21,2%-l vastanutest. Tarbimislaenu on olemas vaid 10%-l vastanutest. Kuna küsimuse puhul võis valida mitu vastusevarianti, siis leidub isikuid, kellel on samaaegselt mitu toodet: 58 eraisikul (6,7% alavalimist) on olemas nii eluasemelaen (hüpoteeklaen) kui ka krediidilimiit, kuid vaid kolmel isikul on olemas nii eluasemelaen (hüpoteeklaen), tarbimislaen, liising ja aktiivne krediidilimiit.

Võrreldes üldise osakaaluga on tarbimislaene omavate isikute osakaal suurem alg- või põhiharidusega inimeste seas, mille esindajatel on tarbimislaenu olemas 16,1%-l vastanutest, samuti vanusegrupi 40–49 eluaastat esindajatel (tarbimislaenu olemas 14,9%-l vastanutest) ning Eesti suuremate linnade, v.a Tallinn, elanikel (kellest tarbimislaenu on olemas 14%-l vastanutest). Ootuspäraselt on tarbimislaenu omavate isikute osakaal väiksem vanusegrupi 60–74 eluaastat isikute seas, mille esindajatel olid tarbimislaenu vaid 5,2%-l.

Nagu eelnevalt märgitud, on seevastu 21,2%-l vastanutest aktiivne krediitilimiit. Mõnes mõttes langeb krediitilimiidiga eraisikute ja tarbimislaenudega eraisikute osakaalude erinevus peatükis 3 väljatoodud tulemusega, mille kohaselt küsitatud ettevõtete puhul oli 2024. aastal jooksvate krediitilimiitilepingutega klientide arv suurem jooksvate tarbimislaenudega klientide arvust (lisaks asjaolule, et viimastel aastatel on krediitilimiitilepingutega klientide arv kasvanud kiiremini tarbimislaenudega klientide arvust). Sealjuures on üldisest märksa suurem aktiivse krediitilimiidiga kasutajate osakaal vanusegrupis 30–59 (aktiivne krediitilimiit on 28,4%-l vastanutest) ning kõrgharidusega inimeste hulgas (aktiivne krediitilimiit on 26,4%-l vastanutest). Seevastu suhteliselt väike osakaal aktiivse krediitilimiidiga inimestest on vanusegrupis 18–29 eluaastat (8,3% vastanutest) ja Eesti suuremate linnade – Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu – elanike seas (15,3% vastanutest).

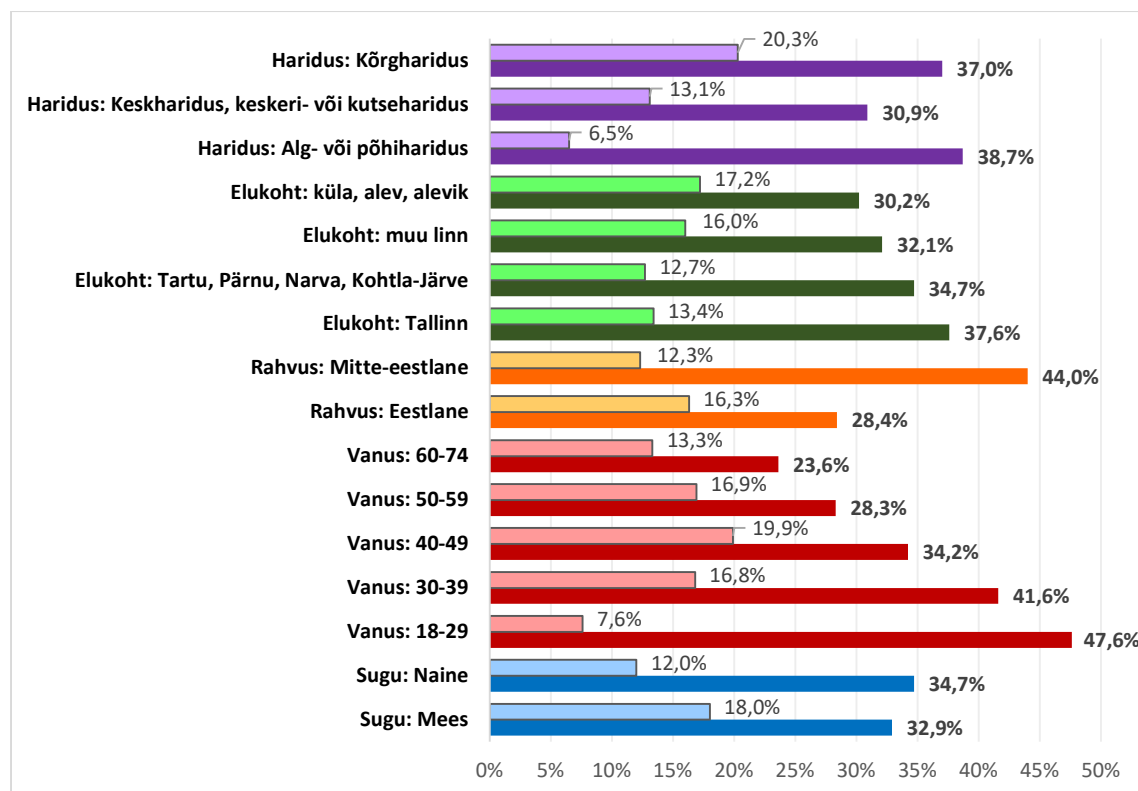
Laenuvalikukriteeriumid. Pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikute jaoks on laenu valikul olulisemateks kriteeriumideks igakuise osamakse suurus (mida märkis 53,7% vastanutest), laenu tingimuste arusaadavus ja läbipaistvus (märkis 48,5% vastanutest), laenu pakkuja usaldusväärsus (47,5% vastanutest), laenu põhiosa ja makstavate intresside kogusumma (38,5%) ning laenu aastapõhine intressimäär (33,8%). Kõige väheolulisemateks kriteeriumideks peetakse laenu pakkuja (brändi) tuntust, hüpoteegi seadmise tingimusi ja krediidi kulukuse määra – neid kriteeriume märkis olulistena vähem kui 15% vastanutest.

Mõnes mõttes on selle alavalimi esindajate poolt märgitud laenuvalikukriteeriumide olulisus võrreldav pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute poolt märgitud kriteeriumide olulisusega tarbimislaenu valikul, kuigi eri alavalimitele esitatud sarnaste küsimuste kriteeriumide arv oli erinev. Primaarseks teguriks mõlema grupi puhul on igakuise osamakse suurus – ning selle valikukriteeriumi märkinud isikute osakaal ei erine kahe alavalimi vahel oluliselt. Siinkohal tuleb lisada, et erinevalt pangaväliste laenuandjate teenuste kasutajatest on igakuise (perioodilise) osamakse suuruse tähtsus erinevate sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes pangaväliste laenuandjate teenuste mittekasutajate seas suhteliselt ühtlane. See tähendab, et pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanute jaoks on igakuise osamakse suurus valikukriteeriumina olulisem ja varieerub rohkem sõltuvalt sotsiaaldemograafilistest rühmadest.

Märkimisväärne on see, et pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute jaoks on laenu summa suurus palju olulisem valikukriteerium kui pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikute jaoks (vastusevariandi osakaal on vastavalt 31,3% ja 19,7%). Samuti, lähtuvalt märgitud vastusevariandi osakaalust peavad pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikud laenu aastast intressimäära palju olulisemaks kriteeriumiks võrreldes pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikutest (seda märkis oluliselt vastavalt 33,8% ja 23,9%).

Ka pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud eraisikute puhul on huvitav asjaolu, et laenu intressimäära peetakse krediidi kulukuse määra olulisemaks kriteeriumiks (lähtuvalt märgitud vastusevariantide osakaalust): kui laenu aastast intressimäära pidas laenu valikul oluliselt 33,8% vastanutest, siis krediidi kulukuse määra pidas oluliselt 14,9% vastanutest. Sealjuures, erinevalt

pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikutest (kelle käest küsiti sarnast küsimust tarbimislaenu valikukriteeriumide kohta), pole antud alavalimi ühegi sotsiaaldemograafilise grupi puhul krediidi kulukuse määr olulisem kriteerium kui laenu aastane intressimäär. St sõltumata soost, vanusegrupist, elukohtast ja haridustasemest peavad vastava alavalimi esindajad laenuintressimäära olulisemaks teguriks laenu valikul kui krediidi kulukuse määra (vt alljärgnev joonis 5.8).

Joonis 5.8. Laenu aastase intressimäära ja krediidi kulukuse määra olulisus laenu valikul pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikute seas erinevate sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes (vastavalt märgitud vastusevariantide valinud isikute osakaalule) (autorite koostatud). *Tumedamat värvi tulp tähistab laenu aastast intressimäära ning heledamat värvi tulp tähistab krediidi kulukuse määra.*

Siinkohal on märgatavad eriti drastilised erinevused laenuintressimäära olulisuse ja krediidi kulukuse määra olulisuse osas vanusegrupi 18–29 eluaastat esindajate (kellest laenuintressimäära peab oluliseks 47,6%, samas kui KKM-i aga 7,6%), alg- või põhiharidusega isikute (kellest laenuintressimäära peab oluliseks 38,7%, KKM-i aga 6,5%) ning mitte-eestlaste seas (kellest laenuintressimäära peab oluliseks 44%, KKM-i aga 12,3%). Neid tulemusi võiks uuringu autorite hinnangul, lisaks eelmises alapeatükis tõstatatud finantskirjaoskuse aspektile, selgitada ka asjaolu, et alavalimisse kuuluvatel isikutel on vähene kokkupuude laenutoodetega, eriti tarbijakrediitide toodetega, mille puhul on krediidi kulukuse määra ja laenuintressimäära erinevus suurem kui näiteks eluasemelaenu puhul.

Hinnangud pangavälistelt laenuandjatelt tarbimislaenu saamise lihtsuse ja kulukuse kohta. Üldiselt on pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud eraisikutel keeruline hinnata, kui lihtne on pangavälistelt tarbimislaenu saada – vastusevariandi „Mul on raske hinnata“ märkis 61,0% vastanutest. See on ootuspärane, arvestades, et neil puudus vastamise hetkel isiklik kogemus vastava teenusega. Samas leidis 30% vastanutest, et pangavälistelt laenuandjatelt on tarbimislaenu lihtsam saada kui kommerts pangast. Siinkohal eristub selgelt vanusegrupp 30–39 eluaastat, mille esindajatest

jagas seda seisukohta 46%. Seevastu vaid 2,3% küsitletutest arvas, et pangavälistelt laenuandjalt on laenu saamine keerulisem kui pangast.

Hinnangud pangavälistelt laenuandjalt tarbimislenu saamise lihtsuse kohta erinevad meeste ja naiste lõikes (meestest märkis vastusevariandi „lihtsam“ 35%, samas kui naistest 25,4%), eestlaste ja mitte-eestlaste lõikes (eestlastest märkis vastusevariandi „lihtsam“ 27,1%, samas kui mitte-eestlastest 35,4%) ning olulisel määral ka vanusegruppide lõikes: nagu eespool oli märgitud, seda, et pangavälistelt laenuandjalt laenu saamine on lihtsam, arvas 46% vastajaid vanusegrupis 30–39 eluaastat, samas kui vanusegrupis 60–74 eluaastat oli vastav osakaal vaid 15,5%. Eakamatel inimestel oli ka kõige raskem anda hinnangut pangavälistelt laenuandjalt tarbimislenu saamise lihtsuse või keerukuse kohta võrreldes tarbimislenu saamisega kommertspankadelt (vastusevarianti „Mul on raske hinnangut anda“ märkis 78,5%). Vanusegruppide põhist erinevust hinnangu andmise raskuse kohta võiks selgitada eeskätt laenutoodete asjakohasusega erinevate vanusegruppide esindajate jaoks.

Mis puudutab küsitatud isikute arvamust pangaväliste tarbimislenu kulukuse kohta, siis 42,6%-l vastanutest oli raskusi hinnangu andmisega tarbimislenu suhtelise (st võrreldes kommertspankade analoogsete laenutoodetega) kulukuse määra kohta. Siiski peaaegu pooled vastanutest – 48,6% – arvasid, et pangaväliste laenuandjate tarbimislenu on kulukamad võrreldes kommertspankade analoogsete toodetega. See omakorda tähendab, et nende vastajate osakaal, kes arvasid, et pangaväliste krediidiandjate poolt pakutavad tarbimislenu on sama kulukad või odavamad pankade poolt pakutavatest analoogsetest tarbimislenudest on umbes 9%. Selle hinnangu osas eristuvad vanusegrupi 18–29 eluaastat esindajad ja alg- või põhiharidusega isikud, kellest vastavalt 15,2% ja 16,1% arvas, et pangaväliste laenuandjate pakutavad tarbimislenu on kulukuse poolest samad või odavamad võrreldes analoogsete pankade poolt pakutavate tarbimislenudest.

Ehkki küsimuses uuriti vaid arvamust tarbimislenu kulukuse kohta, võib teatud mööndusega eeldada, et need vastajad, kes hindasid pangaväliste krediidiandjate tarbimislenu kulukust kõrgemaks pankade analoogsete laenu omast (st valisid vastusevariandi „*[pangaväliste laenuandjate pakutavad tarbimislenu on] kulukamad kui analoogsed pankade pakutavad tarbimislenu*“), võivad olla teadlikumad erinevate krediitpakujate finantstoodete kulukuse erinevustest. Siinkohal on märgatavad variatsioonid erinevate sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes:

- **Sugu:** Meeste teadlikkus pangaväliste tarbimislenu kulukusest on kõrgem naiste teadlikkusest (osakaalud vastavalt 52,8% ja 44,8%).
- **Vanus:** Vanusegruppide lõikes on teadlikkus kõrgeim vanusegrupi 30–39 eluaastat esindajate (62,7%) ja madalaim vanusegrupi 60–74 eluaastat esindajate seas (37,3%). Vanusegrupiga 60–74 eluaastat sarnane teadlikkus on täheldatav vanusegrupis 18–29 eluaastat (millesse kuuluvatest isikutest arvas 41,4%, et pangaväliste laenuandjate tarbimislenu on pankade analoogsetest tarbimislenudest kallimad).
- **Rahvus:** Mitte-eestlaste teadlikkus on kõrgem eestlaste omast (vastavalt 56% ja 44,7%).
- **Elukoht:** Tallinnas ja teistes Eesti suuremates linnades – Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu – elavate eraisikute teadlikkus on kõrgem võrreldes teistes asulates elavate eraisikute teadlikkusega (vastavalt 52,5% ja 44,5%).
- **Haridus:** Kõrgharidusega inimeste teadlikkus on kõrgem alg-, põhi-, kesk-, keskeri- või kutseharidusega inimeste teadlikkusest (vastavalt 56,7% ja 44,3%).

Finantskäitumine laenu mittesaamise olukorras. Ühes küsimuses, mida esitati mõlema alavalimi esindajatele, uuriti, kuidas nad kõige tõenäolisemalt käituksid olukorras, kus neil ei õnnestu laenu saada.

Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanutele esitati küsimus olukorra kohta, kus inimene ei saaks laenu ei pangast ega pangaväliselt laenuandjalt, samas kui pangaväliste teenuseid mittekasutanutele esitati küsimus olukorra kohta, kus nad ei saa laenu pangast. Kuigi küsimuste sõnastus on seetõttu mõnevõrra erinev, on vastuseid võimalik omavahel võrrelda, kuna enamus pakutud vastusevariante kattuvad. Võrdluse hõlbustamiseks on vastusevariantide osakaalude jaotus esitatud alljärgnevas tabelis 5.5:

Tabel 5.5. Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud ja mittekasutanud isikute toimumisviis laenu mitteraamimise korral.

Vastusevariant	Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikud	Pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikud
Lükkan ostuotsuse edasi / hakkam rohkem säästma	45,5%	33,8%
Kasutan oma sääste	15,7%	20,1%
Ostu edasilükkamine, säästmine ja säästude kasutamine – KOKKU	61,2%	53,9%
Laenan oma perelt	15,7%	17,2%
Laenan sõpradelt, tuttavatelt	12,7%	7,0%
Laenan eraisikult (kes pole pereliige ega sõber või tuttav)	1,5%	-
Laenan pangaväliselt krediidiandjalt	-	4,6%
Laenan mujalt (nt litsentsita teenusepakkujalt)	3,7%	1,2%
Alternatiivsed laenuallikad – KOKKU	33,6%	30,0%
Müün osa oma varast	1,5%	6,0%
Muu variant	3,7%	10,0%

Allikas: autorite koostatud.

Käesoleva uuringu kontekstis on eriti huvitav, et juhul kui laenu ei õnnestuks saada ei pangast ega pangaväliselt krediidiandjalt, oleks alternatiivseid finantseerimisvõimalusi – näiteks pere, sõbrad, tuttavad, teised eraisikud ja muud allikad – tõenäolisemalt kasutanud 33,6% pangaväliste krediidiandjate teenuseid kasutanud isikutest ning 30% pangaväliste krediidiandjate teenuseid mittekasutanud isikutest. Seega ei erine kahe alavalimi esindajate laenukäitumine märkimisväärselt, st ei ole põhjust arvata, et pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikud oleksid oluliselt suurema laenamiskalduvusega võrreldes pangaväliseid laenuandjate teenuseid mittekasutanutega või vastupidi. Uuringu autorite hinnangul on positiivne, et alternatiivsete laenuallikate seas toodi esmaseks eelistuseks just pere, sõbrad ja tuttavad – tõenäoliselt peamiselt seetõttu, et nende puhul on laenamine lihtsam ning laenamisega seotud kulud madalamad või puuduvad täielikult, eriti pereliikmetelt laenates.

Samuti võib pigem positiivsena käsitleda asjaolu, et laenu mitteraamimisel pangast või pangaväliselt krediidiandjalt hakkaks tõenäoliselt suurem osa mõlema alavalimi esindajatest kas rohkem säästma (lükka ostu edasi) või kasutaks oma säästusid vajaliku ostu tegemiseks. Selle osakaal on pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute seas veidi suurem. Samas tuleks arvestada, et pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikutest märkis ligi 10% vastusevariandina „Muu“. Selle

vastusevariandi detailsem analüüs näitas, et kuigi nende hulgas oli palju asjakohatuid või mitteinformatiivseid selgitusi (nt „Varastan“, „Elan edasi“, „Ostan bingo pileti“, „Kolin teise riiki“), viitas suurem osa „muu“ variantidest siiski ostu tegematajätmisele, laenu mittevõtmisele või muule sarnasele käitumisele. Seega võiks uuringu autorite arvates eeldada, et säästmise või ostuotsuse edasilükkamise poole kalduvate isikute osakaal on mõlemas alavalimis enam-vähem võrdne.

Täiendavalt väärib märkimist, et väga väike osakaal mõlema alavalimi vastajatest oleks tõenäoliselt valmis laenama mitte perelt, sõpradelt-tuttavatelt ega teistelt eraisikutelt (mis on eelduslikult n-ö „odavamad“ allikad). Kuigi vastusevariant viitas eelkõige litsentsita teenusepakkuja, tuleks arvestada, et vastajad võisid selle all silmas pidada ka muid alternatiive, näiteks pandilaenu või laenu hoiu-laenuühistust.

Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute puhul on täheldatav see, et nende n-ö tõenäosus laenata mujalt, sh litsentsita teenusepakkujalt on suurem võrreldes pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikutega. Olgugi, et antud alavalimis on taolist varianti kaaluvate isikute osakaal suhteliselt väike (3,7%), on valmidus laenata mujalt kõrgem vanusegruppides 18–29, 50–59 ja 60–74 eluaastat (keskmiselt 7,0%) ning Tallinna elanike seas (9,3%). Pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutanud isikute puhul pole erinevate sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes erisusi täheldada.

Tarbijauuringu tulemused näitavad, et Eesti pangaväliste laenupakkujate teenuseid kasutab väike osa elanikkonnast, mis viitab sellele, et pangaväliste tarbijafinantseerimise näol on tegemist krediidituru kitsa segmendiga. Pangaväliste laenuandjate teenuste pakkujatest eelistatakse peamiselt krediidiandjaid ja -vahendajaid ning väiksemal määral liisingettevõtteid. Pangavälistest laenutoodetest kasutavad eraisikud peamiselt (tagatiseta) tarbimislaene, küllaltki populaarne on ka krediidilimiit (krediidikonto).

Küsitluse tulemused viitavad, et pangaväliste laenutoodete kasutamise sagedus on Eestis üldiselt madal – enamik neist teenustest kasutanud isikutest on teinud seda vaid ühekordselt või kord aastas või harvemini. Eraisikute motiivid pangaväliste laenutoodete valikul on erinevad, kuid eeskätt seonduvad need järelmaksuvõimalusega toodete ostmisel ning laenude taotlemise ja saamise suurema mugavusega võrreldes analoogsete pangatoodetega. Oluline on seegi, et suur osa eraisikuid pöördub pangaväliste laenuandjate poole põhjustel, mis on seotud nende suhetega pankadega – küsitluses osalenud kas ei saanud pangast laenu (ehk polnud panga silmis laenukõlblikud), neil oli juba mitu pangalaenu, mis takistas täiendava laenu võtmist, või nad eelistasid põhimõtteliselt pankadega mitte asju ajada. Samuti on arvatud, et pangavälistest laenud on võrreldes pangalaenudega soodsamad. Need tarbijavalikud viitavad, et pangaväliste krediidiandjate oluline funktsioon on pakkuda tarbijakrediiti eraisikutele, kellele pangakrediit ei ole ühel või teisel põhjusel kättesaadav.

Selgub, et tarbijad peavad laenu valikul kõige olulisemaks kriteeriumiks eeskätt igakuise osamakse suurust, lisaks laenusumma suurust ja enda varasemat kogemust; laenuintressimäär on väheolulisem kriteerium. Lisaks näitab tarbijauuring, et krediidi kulukuse määrale (KKM) – mis näitab laenu tegelikku kogukulu – pööratakse vähe tähelepanu. Ka pangaväliste laenuandjate teenuseid mittekasutavad isikud peavad laenu valikul oluliseks igakuise osamakse suurust ja laenu aastapõhist intressimäära, kuid mitte KKM-i. See viitab sellele, et paljude tarbijate finantskirjaoskus on puudulik ning KKM-i mõiste sisu ei ole kõigile arusaadav. Pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikutest pööravad krediidi kulukuse määrale enam tähelepanu (ja peavad seda laenuintressimäärast olulisemaks näitajaks) eakamad ja kõrgharidusega, samuti Tallinnast pärit inimesed. Lisaks võib märkida, et kuigi enamik inimesi otsib

laenuandja kohta infot internetist, on arvestatav hulk tarbijaid, kes ei kontrolli ettevõtte tausta; veelgi vähem inimesi uurib, kas krediidiandjal on olemas vastav litsents.

Suur osa küsitletud tarbijatest tajub, et viimastel aastatel on pangaväliste laenude taotlemise ja saamise tingimused muutunud rangemaks, mida võib seostada krediiditurul reguleerituse kasvu ja tarbijakaitse tugevnemisega. Samas ei osanud ligi veerand vastajatest hinnata, kas laenuitingimused on karmistunud või leevenenud, mis võib tuleneda harvast kokkupuutest pangaväliste laenutoodetega.

Küsitletud inimeste teadlikkus litsentsita ettevõtetest ja laene vahendatavatest eraisikutest (kelle hulka ei kuulu perekonnaliikmed ega sõbrad) on üldiselt madal ning isiklik kokkupuude taoliste ettevõtete teenustega on harv. Seda võib pidada positiivseks nähtuseks, kuna see viitab tarbijate eelistusele kasutada reguleeritud krediiditurul tegutsevate finantsasutuste teenuseid, mis tagab tarbijakaitse ning toetab krediiditurul läbipaistvust. Positiivne on ka see, et olukorras, kus tarbijakrediiti ei õnnestu saada, valiks enamus vastanutest pigem ostu edasilükkamise (hakkaks rohkem säästma) või oma säästude kasutamise; vaid väga väikse osa oleks valmis pöörduma alternatiivsete ning tarbijakaitse seisukohast riskantsemate laenuallikate poole. Kokkuvõttes võib öelda, et nii pangaväliste krediidiandjate kui ka teiste finantsteenuste kasutamine eeldab hea finantskirjaoskuse olemasolu ning teadlikkust laenukohustuse võtmisega kaasnevatest tagajärgedest. Tarbijate finantsteadlikkuse tõstmine aitaks neil teha kaalutletumaid otsuseid ja vältida võimalikke finantsprobleeme tulevikus.

KOKKUVÕTE

Käesolev uuring annab põhjaliku ülevaate Eesti pangavälisest krediititurust. Antud töö selgitab pangaväliste finantsasutuste ja tarbijakrediidipakkujate rolli tänapäeva majanduses, Eesti krediidiandjate toimimisega seonduvaid aspekte ja väljakutseid ning kaardistab Eesti pangavälise tarbijakrediidituru hetkeseisu ja arenguid. Uurimus tugineb nii kvantitatiivsetele kui ka kvalitatiivsetele andmetele, sealhulgas Finantsinspektsiooni, Eesti Panga, Euroopa Keskpanga ning uuringusse kaasatud pangaväliste krediidiandjate poolt edastatud andmetele, intervjuudele krediidiandjate esindajatega ja tarbijaküsitluse andmetele. Olulisel kohal on ka varasemad teadustööd, mille tulemused võimaldavad saada aru pangavälise tarbijakrediitoodete pakkumise (ja selle piiramise) ja kasutamisega seonduvatest positiivsetest ja negatiivsetest järeldustest.

Uuringu eesmärk oli mitmekülgne: selle raames selgitati pangaväliste finantsasutuste ning tarbijakrediidipakkujate rolli tänapäeva majanduses; kaardistati Eesti pangavälise tarbijakrediidituru hetkeseisu ja viimaste aastate arengudünaamikat; selgitati Eesti pangavälise tarbijakrediidituruga seotud probleeme ja väljakutseid; uuriti Eesti elanikkonna pangavälise laenutoodete kasutamisega seonduvaid aspekte, sh tarbijate finantskäitumuslikke harjumusi, hoiakuid ja arvamusi. Nende punktide osas võib välja tuua mitmeid tulemusi ja järeldusi.

Varasemate teadusuuringute tulemused viitavad sellele, et pangaväliste finantseerimisasutuste (NBFI) peamine roll kaasaegses majanduses seisneb finantskaasatuse suurendamises, mis väljendub laenutoodete pakkumises tarbijatele, kes traditsioonilistest pankadest laenu ei saa, näiteks madalama krediidiskoori või piiratud krediidi ajaloo tõttu. See mitte ainult ei avarda eraisikute valikuvõimalusi, vaid soodustab lühiajaliselt ka tarbimist ja majanduskasvu. Uuringud näitavad, et ligipääs pangavälisele krediidile võib teatud situatsioonides vähendada pankrotiavalduste arvu ja leevendada majanduslikke raskusi, st pangaväline tarbijakrediit võib mõjutada positiivselt eraisiku finantsseisundit. Samas on jõutud ka vastupidiste tulemusteni, mis viitavad, et laenude kättesaadavus võib hoopis suurendada raskusi jooksvate arvete tasumisel. Väärib märkimist, et pangavälise laenude keelustamine ei taga tarbijate heaolu paranemist, vaid võib suunata nad veelgi kallimate alternatiivide poole, tõugates reguleerimata krediiditurule, mis võib tuua kaasa ebasoovitavaid sotsiaalmajanduslikke tagajärgi. Pangavälised krediidiandjad soodustavad ka konkurentsi ja innovatsiooni finantssektoris, pakkudes pankadest kiiremaid ja paindlikumaid lahendusi. Samas toob nende tegevus kaasa ka väljakutseid, näiteks tsüklilise võlgnevuse oht ja finantsstabiilsuse riskid. Omaette probleemiks ja väljakutseks on pangavälise tarbijakrediidituru reguleerimine, mis tagaks ühest küljest piisava tarbijakaitse, kuid teisalt ei piiraks ettevõtlusvabadust ning ei ohustaks konkurentsi finantssektoris.

Eestis tegutseb mitukümmend pangavälist krediidiandjat, osad neist on pankadega seotud krediidiandjad, suurem osa on aga pankadega mitteseotud krediidiandjad. Eesti pangaväline krediiditur on tugevasti reguleeritud, peamiselt krediidiandjate ja -vahendajate seaduse, võlaõigusseaduse ja reklaamiseaduse kaudu; samas peavad krediidiandjad oma tegevuses juhinduma ka paljudest teistest õigusaktidest, juhenditest, suunistest, samuti ka kohtute, eelkõige Riigikohtu lahenditest. Eesti regulatiivse raamistiku rõhuasetus on tarbijakaitsele ning tulenevalt sellest on Eestis tarbijakrediidile kehtestatud krediidi kulukuse määra ülempiir ja tugevad piirangud krediitoodete reklaamile. Tarbijakrediidipakkujad peavad väljastama laene vastutustundlikult, mis muuhulgas eeldab väga põhjalikku tarbija krediidivõimekuse hindamist ja tarbija teavitamist laenude tingimuste kohta. Alates 2016. aastast teostab pangavälise krediidiandjate üle järelevalvet Finantsinspektsioon, mis nõuab

krediidiandjatelte tegevusluba ja kohustab järgima vastutustundliku laenamise põhimõtet. Oma roll krediidiandjate järelevalves on täita ka Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametil.

Eestis pakutavate pangavälise tarbijakrediitoodete spekter on lai, hõlmates tarbimislaene, liisingut, krediidiliine ja uuenduslikke lahendusi nagu järelmaks ja "osta kohe, maksa hiljem". Turu struktuuri analüüs näitab, et laenuportfelli jäägi alusel domineerivad Eesti pangavälisel krediiditurul pankadega seotud krediidiandjad, kes on keskendunud peamiselt liisinguteenuste pakkumisele; üldiselt on ülekaalukas osa Eestis väljastatud tarbijakrediidist, sh ka tagatiseta väikelaenu, väljastatud pangandusgruppide poolt. Viimastel aastatel on täheldada pangavälise krediidituru mõningat mitmekesisustumist, mis väljendub selles, et turule lisandus uusi ettevõtteid, ning ka selles, et juba tegutsevad krediidiandjad suutsid kasvatada oma turuosa. Seisuga 31.12.2024 oli pankadega mitteseotud krediidiandjate turuosa kogu tarbijakrediiditurust ligikaudu 12%. Erasisikute keskmises laenukoormuses moodustavad krediidiandjate tarbimislaenu väikese osa (umbes 1,6%), kuid selle osakaal on viimase viie aasta jooksul kiiresti kasvanud. Rahvusvahelises võrdluses on Eesti (pangapõhise) tarbijakrediidi jääk elaniku kohta üks madalamaid Euroopa Liidus; lisaks on võrreldes paljude teiste Euroopa Liidu riikidega väike ka tarbijakrediidi osakaal majapidamiste lõpptarbimises – see viitab teatud mõttes tarbijakrediidituru arengupotentsiaalile, kuid ka elanikkonna üldisele ettevaatlikule laenukäitumisele.

Uuringusse kaasatud nelja olulise turuosalise (ESTO AS, BB Finance OÜ, IPF Digital AS ja Monefit OÜ) finantsandmed näitavad, et nende kliendibaas on aastatega oluliselt kasvanud, on suurenenud nii aktiivsete kui ka uute klientide arv. Eriti kiiresti on kasvanud krediidiliinilepingutega klientide arv ning sellest tulenevalt ka krediidiliini raames väljastatud laenu arv, mis viitab selle finantseerimistoote kasvavale populaarsusele. Krediidiandjate tüüpiline klient on 40-aastane, Eesti keskmise netosissetulekuga palgatöötaja. Laenutaotluste tagasilükkamise määr on kõrge ja aastatega kasvanud, ulatudes 2024. aastal tarbimislaenu puhul 81,2%-ni. See viitab sellele, et Eesti krediidiandjad ei väljasta reeglina laene kergekäeliselt ja krediidivõimelisuse hindamisele eelneb enamasti piisav taustakontroll – sellele viitab ka viimastel aastatel ettevõtete poolt erinevatest andmebaasidest ja registritest tehtud päringute arv. Maksejõuetute klientide osakaal on püsitud stabiilsel tasemel, olles keskmiselt 5-6% vahel. Krediidiandjate maksejõuetute klientide osakaal on suurem pankade maksejõuetute klientide osakaalust, mis on arvestades krediidiandjate poolt pakutavate toodete eripära ja tarbijaskonda mõistetav.

Krediidiandjate esindajatega läbiviidud intervjuudest selgub, et nende hinnangul täidavad pangavälised krediidiandjad olulist rolli finantssüsteemi täiendajana, nad soodustavad tarbimist pakkudes tooteid klientidele, kes pankadest laenu ei saa ning pakkudes ka lahendusi, mida ei paku universaalpangad. Peamise probleemina nähakse Eesti ärikeskkonna halvenemist ja finantssektori ülereguleerimist, eriti mis puudutab laenutoodete reklaamimise piiranguid. Karmid reklaaminõuded takistavad krediidiandjate hinnangul tarbijate teavitamist ja vaba konkurentsi tarbijakrediiditurul. Krediidiandjate poolt on probleemina tõstatatud ka ebavõrdset konkurentsipositsiooni võrreldes pankadega, konservatiivset kohtupraktikat ja ühiskonnas levinud väärarusaamasid, muuhulgas halvustava tähendusega termineid "kiiralaen" ja „kiiralaenufirmad“ jätkuvat kasutamist. Krediidiandjad rõhutavad, et nad juhivad oma tegevuses kehtestatud regulatsioonidest ning vastutustundliku laenamise põhimõttest. Olulise takistusena nähakse positiivse krediidiregistri puudumist, mis raskendab krediidivõimelisuse hindamist ning avaldab negatiivset mõju nii ettevõtete finantstulemuslikkusele kui ka tarbija valikuvõimalustele.

Eesti elanike seas läbi viidud tarbijaküsitlusest selgub, et pangaväliste laenuandjate teenuseid on kasutanud 13,4% vastanutest, mis viitab valdkonna nišipõhisele iseloomule. Tuginedes pangaväliste laenuandjate toodete kasutamise sagedusele ei saa üheselt väita, et pangaväliste laenuandjate teenuseid kasutanud isikute näol on tegemist padulaenajatega. Peamised põhjused pangavälise laenu valimiseks on järelmaksu kasutamise võimalus ja laenu saamise mugavus. Samuti on pangaväliste laenutoodete valiku oluliseks kriteeriumiks see, et ligi 40% eraisikutest ei saanud ühel või teisel põhjusel pangast laenu. Küsitluse andmete analüüsimisel selgus, et pangavälise laenutoote valikul on kõige olulisemaks kriteeriumiks igakuise osamakse suurus, mitte niivõrd krediidi kulukuse määr, mis viitab vastajate ebapiisavale finantskirjaoskusele. Tähelepanuväärne on see, et ligi veerand vastanutest ei kontrolli laenuandja tausta – tausta kontrollimine on otstarbekas isegi reguleeritud turul tegutsevate ettevõtete puhul. Suur osa vastanutest on tunnetanud, et laenutingimused on viimase viie aasta jooksul muutunud rangemaks, mis peegeldab ühest küljest krediidituru korrastumist, teisest küljest aga regulatsioonide järjest suurenevat mõju. Finantskäitumise seisukohast võiks positiivse asjaoluna välja tuua, et kui laenu ei saadaks ei pangast ega pangaväliselt krediidiandjalt, lükkaks enamik vastanutest ostu edasi või kasutaks sääste, vaid kolmandik eraisikutest kaaluks laenamist alternatiivsetest allikatest nagu pere ja sõbrad. Üldiselt pakuvad küsitlusuuringu tulemused head mõtteainet tarbijate teadlikkuse finantsturul toimuva, laenukäitumise ja finantskirjaoskuse kohta.

Lõpetuseks võiks märkida, et pangavälised finantseerimisasutused on tänapäevase finantssüsteemi lahutamatu osa ning Eesti pangavälised tarbijakrediidipakkujad täidavad väärtuslikku niši Eesti finantsmaastikul. Tehnoloogiline areng, sh infotehnoloogiliste lahenduste järjest kasvav roll kaasaegses ühiskonnas, tarbijate eelistuste muutused, tihe konkurents finantssektoris on tinginud selle, et pangavälise krediidituru segment on muutumas järjest mitmekesisemaks ja ka keerulisemaks, mis seab uusi väljakutseid nii krediidipakkujatele, tarbijatele kui ka järelevalveasutustele. Pangavälised krediidiandjad, sh *fintech*-ettevõtted pakuvad erinevaid laenutooteid ja -lahendusi, mida ei paku traditsioonilised pangad, avardades eraisikute ja ettevõtete ligipääsu krediidile. Krediidituru arengu ja jätkusuutliku toimimise seisukohast on oluline tagada tasakaal tarbijakaitse ja finantsturu efektiivsuse ning innovatsiooni toetamise vahel. Pangavälise krediidituruga seonduvaid probleeme ei saa lähendada ainult regulatsioonide abil: tähtsal kohal on elanikkonna finantskirjaoskus, üldisemalt laenamiskultuur ja nende edendamine, võlanõustamine ja hästi toimivad sotsiaalkaitsevõrgustikud.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Agnew, M., Bea, M. D., & Friedline, T. (2022). Payday lenders and premature mortality. *Frontiers in Public Health*, 10, 993585. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.993585>
2. Aldasoro, I., Doerr, S., & Zhou, H. (2023). Non-bank lending during crises. BIS Working Papers No 1074. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.bis.org/publ/work1074.pdf>
3. Analysis of non-bank consumer credit markets in the European Union. Deloitte, Warsaw 2022. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://frf.pl/raport-analysis-of-non-bank-consumer-credit-markets-in-the-european-union/>
4. Allcott, H., Kim, J., Taubinsky, D., & Zinman, J. (2022). Are High-Interest Loans Predatory? Theory and Evidence from Payday Lending. *The Review of Economic Studies*, 89(3), 1041–1084. <https://doi.org/10.1093/restud/rdab066>
5. Aramonte, S., Schrimpf, A., & Shin, H. S. (2023). Non-bank financial intermediaries and financial stability. In *Research Handbook of Financial Markets* (pp. 147–170). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781800375321.00014>
6. Autio, M., Wilska, T. A., Kaartinen, R., & Lähteenmaa, J. (2009). The use of small instant loans among young adults – a gateway to a consumer insolvency? *International Journal of Consumer Studies*, 33(4), 407–415. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2009.00789.x>
7. Balance Sheet Items – BSI. European Central Bank, April 2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://data.ecb.europa.eu/data/datasets/BSI>
8. Barth, J. R., Hilliard, J., Jahera, J. S., Lee, K. B., & Sun, Y. (2020). Payday lending, crime, and bankruptcy: Is there a connection? *Journal of Consumer Affairs*, 54(4), 1159–1177. <https://doi.org/10.1111/joca.12318>
9. Berger, A. N., & Udell, G. F. (2006). A more complete conceptual framework for SME finance. *Journal of Banking & Finance*, 30(11), 2945–2966. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2006.05.008>
10. Bertrand, M., & Morse, A. (2011). Information Disclosure, Cognitive Biases, and Payday Borrowing. *The Journal of Finance*, 66(6), 1865–1893. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2011.01698.x>
11. Bhutta, N. (2014). Payday loans and consumer financial health. *Journal of Banking & Finance*, 47, 230–242. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2014.04.024>
12. Bhutta, N., Goldin, J., & Homonoff, T. (2016). Consumer Borrowing after Payday Loan Bans. *The Journal of Law and Economics*, 59(1), 225–259. <https://doi.org/10.1086/686033>
13. Bhutta, N., Skiba, P. M., & Tobacman, J. (2015). Payday Loan Choices and Consequences. *Journal of Money, Credit and Banking*, 47(2-3), 223–260. <https://doi.org/10.1111/jmcb.12175>
14. Buchak, G., Matvos, G., Piskorski, T., & Seru, A. (2018). Fintech, regulatory arbitrage, and the rise of shadow banks. *Journal of Financial Economics*, 130(3), 453–483. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2018.03.011>
15. Campbell, J. Y., Jackson, H. E., Madrian, B. C., & Tufano, P. (2011). Consumer Financial Protection. *Journal of Economic Perspectives*, 25(1), 91–114. DOI: 10.1257/jep.25.1.91
16. Carstens, A. (2021). Non-bank financial sector: systemic regulation needed. *BIS Quarterly Review*, 06 December 2021. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2112.htm
17. Carter, S. P., & Skimmyhorn, W. (2017). Much ado about nothing? New evidence on the effects of payday lending on military members. *Review of Economics and Statistics*, 99(4), 606–621. https://doi.org/10.1162/REST_a_00647

18. CFPB Data Point: Payday Lending. The CFPB Office of Research, March 2014. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://files.consumerfinance.gov/f/201403_cfpb_report_payday-lending.pdf
19. Cherednychenko, O. O., & Meindertsma, J. M. (2019). Irresponsible Lending in the Post-Crisis Era: Is the EU consumer Credit Directive Fit for Its Purpose? *Journal of Consumer Policy*, 42(4), 483–519. <https://doi.org/10.1007/s10603-019-09421-4>
20. DellaVigna, S., & Malmendier, U. (2006). Paying Not to Go to the Gym. *American Economic Review*, 96(3), 694–719. DOI: 10.1257/aer.96.3.694
21. EBA Consumer Trends Report 2024/2025. European Banking Authority, 26 March 2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-identifies-payment-fraud-indebtedness-and-de-risking-key-issues-affecting-consumers-eu>
22. Eesti finantsteenuste turg 31. detsembri 2019. aasta seisuga. Finantsinspeksioon, 07.05.2020. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://fi.ee/sites/default/files/fi_eesti_finantsteenusteturg_12_2019_est_e.pdf
23. Eesti finantsteenuste turg 31. detsembri 2024. aasta seisuga. Finantsinspeksioon, 28.04.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://www.fi.ee/sites/default/files/FI_EFT_2025_est_tt.pdf
24. Eesti tarbijakrediidituru olemus rahvusvahelises võrdluses (2016). KPMG Baltics OÜ. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://financeestonia.eu/wp-content/uploads/2017/02/07.02.2017.pdf>
25. Eestis väljastatud tarbijakrediidi keskmine krediidi kulukuse määr. Finantsinspeksioon, 01.06.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://statistika.fi.ee/fistar/#/et/p/4270/r/4411/4140>
26. Eestis väljastatud tarbijakrediidi tähtajaks tasumata (viivises) krediidi jääk (tuhat eurot). Finantsinspeksioon, 01.06.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://statistika.fi.ee/fistar/#/et/p/4270/r/4410/4139>
27. Ehrentraud, J., Mure, S., Noble, E., & Zamil, R. (2024). *Safeguarding the financial system's spare tyre: regulating non-bank retail lenders in the digital era*, FSI Insights No. 56. Bank for International Settlements. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.bis.org/fsi/publ/insights56.htm>
28. Eisenberg-Guyot, J., Firth, C., Klawitter, M., & Hajat, A. (2018). From Payday Loans To Pawnshops: Fringe Banking, The Unbanked, And Health. *Health Affairs*, 37(3), 429–437. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2017.1219>
29. Ellison, A., & Forster, R. (2008). *The impact of interest rate ceilings: The evidence from international experience and the implications for regulation and consumer protection in the credit market in Australia*. Policis. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.aph.gov.au/DocumentStore.ashx?id=f0798d2f-b193-4884-ab35-dc7e79e9f12c>
30. Erasisikutele antud tarbimislaenude krediidi kulukuse määr. Eesti Pank, 23.12.2024. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/147/r/2273/2102>
31. European Countries by Population (2025). Worldometer, 2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.worldometers.info/population/countries-in-europe-by-population/>
32. Finantsinspeksioonile esitatavate krediidiandja või -vahendaja ning välisriigi krediidiandja või -vahendaja filiaali aruannete vormid, koostamise metoodika ja esitamise kord. Rahandusministri määrus, Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072022002>
33. Flannery, M. J., & Samolyk, K. (2005). *Payday lending: Do the costs justify the price?* FDIC Center for Financial Research Working Paper No 2005/09. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://ssrn.com/abstract=771624>

34. Gathergood, J. (2012). Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal of Economic Psychology*, 33(3), 590–602. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.11.006>
35. Hodula, M. (2024). Beyond innovation: Fintech credit and its ripple effects on traditional banking profitability. *Finance Research Letters*, 63, 105307. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.105307>
36. Household final consumption expenditure by durability. Eurostat, 18.06.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_fcs/default/table?lang=en&category=na10.nama10.nama_10_ma
37. Hynes, R. (2012). Payday Lending, Bankruptcy, and Insolvency. *Wash. & Lee L. Rev.*, 69, 607. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol69/iss2/6>
38. IA001: TARBIJAHINNAINDEKSI MUUTUS VÕRRELDES EELMISE AASTAGA | Aasta ning Kaubagrupp. Statistikaamet, 08.01.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_hinnad/IA001
39. Inno, L. (2024). *From friends to finances: analyzing high-risk loans in social media*. Master's thesis. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://dspace.ut.ee/items/a61427b2-fb79-4c0b-a790-ca75cc8f28eb>
40. Isikuandmete kaitse seadus (IKS). Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131122024044>
41. Jagtiani, J., & Lemieux, C. (2019). The roles of alternative data and machine learning in fintech lending: evidence from the LendingClub consumer platform. *Financial Management*, 48(4), 1009–1029. <https://doi.org/10.1111/fima.12295>
42. Kodumajapidamistele antud laenude jääk ja arv laenu liigi, valuuta ja tagatise lõikes (miljon eurot). Eesti Pank, 27.05.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/650/r/1172/1021>
43. Kodumajapidamistele antud laenude käive laenu liigi, valuuta ja tagatise lõikes (miljon eurot). Eesti Pank, 27.05.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/650/r/1054/903>
44. Krediidiandjad | Finantsinspeksioon. 2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit/krediidiandjad>
45. Krediidiandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi jääk (tuhat eurot). Finantsinspeksioon, 01.06.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://statistika.fi.ee/fistar/#/et/p/4270/r/4418/4147>
46. Krediidiandjate Eestis väljastatud tarbijakrediidi käive (tuhat eurot). Finantsinspeksioon, 01.06.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://statistika.fi.ee/fistar/#/et/p/4270/r/4322/4050>
47. Krediidiandjate ja -vahendajate Hea Tava. FinanceEstonia, 30.03.2022. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://financeestonia.eu/wp-content/uploads/2023/12/krediidiandjate-ja-vahendajate-hea-tava-2022.pdf>
48. Krediidiandjate ja -vahendajate seadus (KAVS). Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.riigiteataja.ee/akt/111102024012>
49. Krediidituru uuring (2021). Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://www.fin.ee/sites/default/files/documents/2022-03/Krediidituru%20uuring_1%C3%B5pparuanne_10.03.22_lisatud%20ISBN_0.pdf
50. Lawrence, E. C., & Elliehausen, G. (2008). A comparative analysis of payday loan customers. *Contemporary Economic Policy*, 26(2), 299–316. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7287.2007.00068.x>

51. Lee, L. (2024). *Enhancing financial inclusion and regulatory challenges: A critical analysis of digital banks and alternative lenders through digital platforms, machine learning, and large language models integration*. arXiv preprint arXiv:2404.11898. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://arxiv.org/abs/2404.11898>
52. Lefgren, L., & McIntyre, F. (2009). Explaining the Puzzle of Cross-State Differences in Bankruptcy Rates. *The Journal of Law and Economics*, 52(2), 367–393. <https://doi.org/10.1086/596561>
53. LEM01: LEIBKONNAD TÜÜBI JÄRGI. Statistikaamet, 01.11.2024. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_leibkonnad_leibkondade-uldandmed/LEM01
54. LEM04: LEIBKONNAD SUURUSE JÄRGI. Statistikaamet, 01.11.2024. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_leibkonnad_leibkondade-uldandmed/LEM04
55. Lu, T. (2022). *The effect of payday loan restrictions on suicides and drug overdoses*. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://ssrn.com/abstract=4066045>
56. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. DOI: 10.1257/jel.52.1.5
57. Lusardi, A., & Tufano, P. (2015). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. *Journal of Pension Economics & Finance*, 14(4), 332–368. <https://doi.org/10.1017/S1474747215000232>
58. Ma, X. F. (2021). *Payday Lending and the Opioid Epidemic*. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://ssrn.com/abstract=3804941>
59. Marinaro, I. C. (2017). Loan-sharking in a time of crisis: lessons from Rome’s illegal credit market. *Trends in Organized Crime*, 20(1), 196–215. <https://doi.org/10.1007/s12117-016-9279-y>
60. Melzer, B. T. (2011). The Real Costs of Credit Access: Evidence from the Payday Lending Market. *The Quarterly Journal of Economics*, 126(1), 517–555. <https://doi.org/10.1093/qje/qjq009>
61. Montezemolo, S., & Wolff, S. (2015). *Payday mayday: Visible and invisible payday lending defaults*. Center for Responsible Lending, March 2015. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://ssrn.com/abstract=2605972>
62. Morgan, D. P., & Strain, M. R. (2007). *Payday holiday: How households fare after payday credit bans*. Federal Reserve Bank of New York Staff Reports No. 309. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/60721/1/551405384.pdf>
63. Morse, A. (2011). Payday lenders: Heroes or villains? *Journal of Financial Economics*, 102(1), 28–44. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.03.022>
64. Nair, A. & Beiseitov, E. (2023). *The role of fintech in unsecured consumer lending to low- and moderate-income individuals*. Federal Reserve Bank of New York. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/outreach-and-education/household-financial-well-being/the-role-of-fintech-in-unsecured-consumer-lending-to-low-and-moderate-income-individuals>
65. Nonbank financial institution. World Bank Group 2016. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/gfdr-2016/background/nonbank-financial-institution>
66. Nõuded krediidiandja või -vahendaja juhtide ja töötajate erialastele teadmistele, oskustele ning kogemustele. Rahandusministri määrus, Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.riigiteataja.ee/akt/122112016023>
67. PA101: KESKMINE BRUTOKUUPALK, MEDIAAN, DETSIILID JA TÖÖTAJATE ARV
TEGEVUSALARÜHMA JÄRGI. Statistikaamet, 06.03.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_palk-ja-toojeukulu_palk_aastastatistika/PA101

68. Petersen, M. A., & Rajan, R. G. (1995). The Effect of Credit Market Competition on Lending Relationships. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(2), 407–443.
<https://doi.org/10.2307/2118445>
69. RAA0063: KODUMAJAPIDAMISTE LÖPPTARBIMISKULUTUSED (ESA 2010) | Kululiik, Aasta, Kvartal ning Näitaja. Statistikaamet, 30.05.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel:
[https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_rahvamajanduse-arvepidamine_sisemajanduse-koguprodukt-\(skp\)_sisemajanduse-koguprodukt-tarbimise-meetodil/RAA0063](https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_rahvamajanduse-arvepidamine_sisemajanduse-koguprodukt-(skp)_sisemajanduse-koguprodukt-tarbimise-meetodil/RAA0063)
70. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus (RahaPTS). Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019126>
71. Ramsay, I. (2018). Regulation of consumer credit. In *Handbook of Research on International Consumer Law*, 2nd Ed. (pp. 340–362). Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781785368219.00018>
72. Reklaamiseadus (ReKS). Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/120112024005>
73. RKKKo 28.11.2022, 1-21-697. Kättesaadav järgneval veebilehel:
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid/?asjaNr=1-21-697/63>
74. RKTkm 24.11.2023, 2-21-13098. Kättesaadav järgneval veebilehel:
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=2-21-13098/50>
75. RKTko 11.10.2023, 2-21-20479. Kättesaadav järgneval veebilehel:
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid/?asjaNr=2-21-20479/30>
76. RKTko 17.04.2024, 2-21-115921. Kättesaadav järgneval veebilehel:
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid/?asjaNr=2-22-115921/32>
77. Skiba, P. M. (2012). Regulation of Payday Loans: Misguided? *Wash. & Lee L. Rev.*, 69, 1023. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol69/iss2/14/>
78. Skiba, P. M., & Tobacman, J. (2019). Do payday loans cause bankruptcy? *The Journal of Law and Economics*, 62(3), 485–519. <https://doi.org/10.1086/706201>
79. Stango, V., & Zinman, J. (2009). Exponential growth bias and household finance. *the Journal of Finance*, 64(6), 2807–2849. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2009.01518.x>
80. Suri, T., & Jack, W. (2016). The long-run poverty and gender impacts of mobile money. *Science*, 354(6317), 1288–1292. DOI: 10.1126/science.aah5309
81. Sweet, E., Kuzawa, C. W., & McDade, T. W. (2018). Short-term lending: Payday loans as risk factors for anxiety, inflammation and poor health. *SSM – Population Health*, 5, 114–121. DOI: [10.1016/j.ssmph.2018.05.009](https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2018.05.009)
82. Sytuacja na rynku consumer finance – Barometr ZPF-IRG. I kwartał 2020. Kättesaadav järgneval veebilehel: https://zpf.pl/pliki/informacjasygnalna/sytuacja_na_rynku_cf_i_kw_2020.pdf
83. Zetsche, D. A., Buckley, R. P., Arner, D. W., & Barberis, J. N. (2017). *From Fintech to TechFin: The Regulatory Challenges of Data-Driven Finance*. European Banking Institute Working Paper Series 2017 – No. 6, University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper No. 2017/007, University of Luxembourg Law Working Paper No. 2017-001. Kättesaadav järgneval veebilehel:
<https://ssrn.com/abstract=2959925>
84. Zinman, J. (2010). Restricting consumer credit access: Household survey evidence on effects around the Oregon rate cap. *Journal of Banking & Finance*, 34(3), 546–556.
<https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2009.08.024>
85. Takalo, T. (2019). Regulation of short-term consumer credits. *Journal of Banking Regulation*, 20(4), 348–354. <https://doi.org/10.1057/s41261-019-00098-w>
86. Tarbijakaitseadus (TKS). Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/131122024051>

87. Teade Mari-Liis Michelsoni kohta. Finantsinspeksioon, 26.02.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.fi.ee/et/hoiatusteated/teade-mari-liis-michelsoni-kohta>
88. Tehnoloogiaettevõtete edetabelis tegi suure hüppe Euroopas laienev laenuäri. Ärileht Delfi, 18.10.2024. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/120330013/tehnoloogiaettevotete-edetabelis-tegi-suure-huppe-euroopas-laienev-laenuari>
89. Tsai, M. C., Lin, S. P., Cheng, C. C., & Lin, Y. P. (2009). The consumer loan default predicting model – An application of DEA-DA and neural network. *Expert Systems with Applications*, 36(9), 11682–11690. <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2009.03.009>
90. Uuring: inimesed võtavad tarbimislaenu peamiselt koduga seotud kulutusteks. Ärileht Delfi, 07.02.2024. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://arileht.delfi.ee/artikkel/120268371/uuring-inimesed-votavad-tarbimislaenu-peamiselt-koduga-seotud-kulutusteks>
91. Valitsus kiitis heaks positiivse krediidiregistri loomise. Rahandusministeerium, 15.05.2025. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.fin.ee/uudised/valitsus-kiitis-heaks-positiivse-krediidiregistri-loomise>
92. Võlaõigusseadus (VÕS). Riigi Teataja. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072024018>
93. Wang, Q. (2022). Research on the method of predicting consumer financial loan default based on the big data model. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 2022(1), Article ID: 3786707. <https://doi.org/10.1155/2022/3786707>
94. Wang, S. (2024). Risk preference, payday loans and other alternative financial services. *Review of Behavioral Finance*, 16(4), 581–599. <https://doi.org/10.1108/RBF-04-2023-0099>
95. Xu, Y. (2016). *Payday Loan Regulation and Neighborhood Crime*. Kättesaadav järgneval veebilehel: <https://ssrn.com/abstract=2470170>
96. Yudaruddin, R., Soedarmono, W., Nugroho, B. A., Fitriani, Z., Mardiany, M., Purnomo, A. H., & Santi, E. N. (2023). Financial technology and bank stability in an emerging market economy. *Heliyon*, 9(5) e16183. DOI: [10.1016/j.heliyon.2023.e16183](https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16183)

LISA 1. FINANTSSTATISTILINE KÜSIMUSTIK UURINGUS OSALENUD PANGAVÄLISTELE KREDIIDIANDJATELE

I. Ettevõtte turupositsioon

K1. Milline on Teie arvates Teie ettevõtte hinnanguline turuosa (%) Eesti pangavälise laenuandmise turul (võttes arvesse kõikide väljastatud laenude mahtu) seisuga 31.12.2024?

K1.1 Milline oli seisuga 31.12.2024 Teie ettevõtte poolt ettevõtte tegevuse jooksul väljastatud laenude kogumaht (sh ka juba tagasi makstud laenud)?

K1.2. Laenuportfell seisuga detsember 2024:

Laenu liik	EUR
Tagamata tarbimislaenud	0
Varaga (v.a kinnisvara, liiklusvahend) tagatud tarbimislaenud	0
Käendusel väljastatud tarbimislaenud	0
Auto või muu liiklusvahendiga tagatud laenud	0
Hüpoteeklaenud	0
Ärilaenud era- või juriidilistele isikutele	0
Krediidikonto (krediidiliin)	0
Muud	0
KOKKU	

Kommentaariid (vajadusel):

II. Andmed töötajate, makstud palkade, tasutud maksude, saadud toetuste ja ettevõtte klientide kohta

K2. Palun esitage järgnevad andmed töötajate kohta Teie ettevõttes Eestis asetleidva äritegevusega seoses:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K2.1a Töötajate arv ettevõttes kokku (aastakeskmine töötajate arv taandatuna täiskohaga töötajate arvule)									
K2.1b Krediteerimisprotsessidega seotud töötajate arv⁵⁶ (aastakeskmine töötajate arv taandatuna täiskohaga töötajate arvule)									
K2.2a Ettevõtte poolt makstud brutopalk – kõik töötajad									
K2.2b Ettevõtte poolt makstud brutopalk – krediteerimisprotsessiga seotud töötajad									
K2.3a Ettevõtte poolt tasutud sotsiaalmaks ja töötuskindlustusmaksed kokku									
K2.3b Ettevõtte poolt tasutud sotsiaalmaks ja töötuskindlustusmaksed – krediteerimisprotsessiga seotud töötajad									
K2.4a Ettevõtte poolt tasutud <u>ettevõtte</u> tulumaks									
K2.4b Ettevõtte poolt tasutud netokäibemaks (st ettevõtte poolt tasutud käibemaksu ja talle tagastatud sisendkäibemaksu vahe)									
K2.4c Ettevõtte poolt otseselt tasutud muud maksud									
K2.5d Ettevõtte poolt saadud riiklikud ja/või Euroopa Liidu toetused									

Kommentaariid (vajadusel):

⁵⁶ Antud töötajate all mõeldakse töötajaid, kes tegelevad otseselt klientide teenindamisega, laenuaotluste menetlemisega, laenuotsuste langetamisega, laenude juhtimisega jne.

K3. Juhul, kui Tee ettevõtte tegutseb ka väljaspool Eestit, siis palun esitage järgnevad andmed kõikide töötajate kohta, nii Eestis kui ka välismaal asetleidva äritegevusega seoses:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K3.1a Töötajate arv ettevõttes kokku									
K3.1b Krediteerimisprotsessiga seotud töötajate arv									
K3.2a Ettevõtte poolt makstud brutopalk – kõik töötajad									
K3.2b Ettevõtte poolt makstud brutopalk – laenu teenindamisega seotud töötajad									
K3.3a Ettevõtte poolt tasutud sotsiaalmaks ja töötuskindlustusmaksed kokku									
K3.3b Ettevõtte poolt tasutud sotsiaalmaks ja töötuskindlustusmaksed – krediteerimisprotsessiga seotud töötajad									
K3.4a Ettevõtte poolt tasutud <u>ettevõtte</u> tulumaks									
K3.4b Ettevõtte poolt tasutud netokäibemaks (st ettevõtte poolt tasutud käibemaksu ja talle tagastatud sisendkäibemaksu vahe)									
K3.4b Ettevõtte poolt tasutud muud maksud									
K3.5 Ettevõtte poolt saadud riiklikud ja/või Euroopa Liidu toetused									

Kommentaariid (vajadusel):

K4. Palun esitage andmed Teie ettevõtte klientide kohta Eestiga seotud äritegevusega seoses:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K4.1 Klientide arv kokku (kliendid, kellel on olemas laenuleping)									
K4.2 Aktiivsete klientide arv (kliendid, kellel on kehtiv laenuleping või viimase 12 kuu jooksul sõlmitud laenuleping)									
K4.3 Uute klientide arv (st kliendid, kes pole eelnevalt Teie ettevõttest laenu saanud) – tuleks märkida ainult neid, kelle laenu taotlus oli rahuldatud									

Kommentaariid (vajadusel):

Võimaluse korral esitage andmed klientide arvu kohta laenu liikide lõikes (Eesti kliendid)

K4.4. Klientide arv eraisikutele väljastatud laenu liikide lõikes (Eesti)

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K4.4.1 Klientide arv, kellel on jooksvad (kehtivad) tarbimislaenulepingud									
K4.4.2 Klientide arv, kellel on jooksvad (kehtivad) krediidi liini lepingud									

Kommentaariid (vajadusel):

K5. Juhul, kui Teie ettevõtte tegutseb ka väljaspool Eestit, esitage palun andmed kõikide, sh ka Eesti, klientide kohta:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K5a. Klientide koguarv – kõik tooted/teenused									
K5b. Klientide koguarv – tarbimislaenu									

Kommentaariid (vajadusel):

K5.1. Juhul, kui Teie ettevõtte tegutseb väljaspool Eestit, siis milline on Teie ettevõtte tegevuse osakaal erinevatel turgudel (väljastatud laenu alusel) seisuga detsember 2024? Esitage riikide nimetused koos vastavate osakaaludega protsentides.

...

Kommentaariid (vajadusel):

K6. Palun esitage informatsioon laenuklientide profiili kohta Teie ettevõtte Eesti äritegevusega seoses:

	2015	2017	2020	2023	2024
K6.1 Keskmine netosissetulek kuus					
K6.1a Keskmine netopalk kuus					
K6.2 Taotlejate jaotus tööturu positsiooni/staatuse alusel:					
- Palgatöötaja eraettevõttes (%)					
- Palgatöötaja avaliku sektori organisatsioonis (sh koolid, sõjavägi) (%)					
- Ettevõtja (%)					
- Pensionär (%)					
- Muu, nt üliõpilane (%)					
K6.3 Keskmine vanus					
K6.4 Kõrgeim haridustase laenu taotluse hetkel (märkige enimlevinud vastusevariant)					
- 1 – põhiharidus					
- 2A – keskharidus (üld)					
- 2B – keskharidus (eri)					
- 3A – kõrgharidus (bakalaureusekraad)					
- 3B – kõrgharidus (magistrikraad)					
- 3C – kõrgharidus (doktorikraad)					
- 4 – muu (nt Nõukogude ajal saadud kõrghariduse diplom)					
K6.5 Sooline jaotus (mehed%/naised%)					
K6.6 Geograafiline jaotus:					
- Tallinn (%)					
- Teised suuremad Eesti linnad (Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu) (%)					
- Muu (%)					

Kommentaariid (vajadusel):

K7. Milliste kaupade ja teenuste soetamise finantseerimiseks Teie ettevõtte kliendid laenatud vahendeid peamiselt kasutavad? Nimetage vähemalt 5 (viis) klientide poolt mainitud kõige populaarsemat tarbimiseesmärki.

III. Väljastatud laenude maht

K8. Palun esitage andmed Teie ettevõtte poolt Eesti klientidele väljastatud laenusummade kohta:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Väljastatud laenude summa (nii tarbimislaenud kui ka krediidiiliini raames väljastatud laenud), EUR									

Kommentaariid (vajadusel):

K8.1. Väljastatud laenusummad laenu liikide lõikes (Eesti):

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Tarbimislaenud, EUR									
Krediidiiliini raames väljastatud laenud, EUR									

Kommentaariid (vajadusel):

K8.2 Juhul kui Teie ettevõtte tegutseb ka väljaspool Eestit, siis palun esitage andmed väljastatud laenusummade kohta kõikide turgude, sh ka Eesti, lõikes:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K8.2a. Väljastatud laenude summa kokku, EUR									
K8.2b. Väljastatud tarbimislaenude summa, EUR									

Kommentaariid (vajadusel):

IV. Laenude tagasimaksetähtajad

K9. Eestis väljastatud laenude tegelik tagasimaksetähtaeg, st tegelik aeg, mille jooksul klient oma laenu täielikult tagasi maksab:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K9a. Tarbimislaenude keskmine tagasimaksetähtaeg kuudes									
K9b. Krediidiliini raames väljastatud laenude keskmine tagasimaksetähtaeg kuudes (võimaluse korral)									

Kommentaariid (vajadusel):

K9.1. Juhul, kui Teie ettevõtte tegutseb väljaspool Eestit, siis selgitage, kas välismaal väljastatud tarbimislaenude ja krediidiliini raames väljastatud laenude keskmine tagasimaksetähtaeg erineb Eesti laenude omast – kui jah, siis kuidas?

K9.2. Tarbimislaenude osakaalud tagasimaksetähtaegade lõikes Teie ettevõtte krediidiportfellis 2024. aastal (Eesti klientidele väljastatud laenud):

Laenu tagasimaksetähtaeg	Osakaal tarbimislaenude portfellis 2024. aastal
Kuni 6 kuud	
6-12 kuud	
12-24 kuud	
24-36 kuud	
36-60 kuud	
Üle 60 kuu	
Kokku	100%

Kommentaariid (vajadusel):

K9.3. Krediidiliini raames väljastatud laenude osakaalud tagasimaksetähtaegade lõikes Teie ettevõtte krediidiportfellis 2024. aastal (Eesti klientidele väljastatud laenud):

Laenu tagasimaksetähtaeg	Osakaal tarbimislaenude portfellis 2024. aastal
Kuni 6 kuud	
6-12 kuud	
12-24 kuud	
24-36 kuud	
36-60 kuud	
Üle 60 kuu	
Kokku	100%

Kommentaariid (vajadusel):

V. Laenutaotluste tagasilükkamine, maksejõuetuste arv, taustakontroll, klientide kaebused

K10. Milline on uute klientide taotluste tagasilükkamise (mitterahuldamise, keeldumise) keskmine määr seoses Teie ettevõtte äritegevusega Eestis? Siinkohal tuleks märkida tagasilükkamise määrad esmakordsete laenutaotlejate lõikes (st nende klientide jaoks, kes pole Teie ettevõttest eelnevalt laenu taotlenud):

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K10a. Keskmine tagasilükkamise määr – <u>tarbimislaenud</u>									
K10b. Keskmine tagasilükkamise määr – <u>krediidiliin</u>									

Kommentaariid (vajadusel):

K10.1. Juhul, kui Teie ettevõtte tegutseb ka väljaspool Eestit, siis selgitage, kas välismaiste laenutaotluste tagasilükkamise määr erineb Eesti omast – kui jah, siis kui suur on see erinevus?

K11. Milline on maksejõuetute klientide osakaal kõikidest klientidest (ainult Eestiga seotud äritegevuse puhul). Maksejõuetuse all käsitletakse laenumaksetega hilinemist enam kui 90 päeva:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K11a. Maksejõuetute klientide osakaal – <u>tarbimislaenud</u>									
K11b. Maksejõuetute klientide osakaal – <u>krediidiliin</u>									

Kommentaariid (vajadusel):

K11.1. Juhul, kui Teie ettevõtte tegutseb ka väljaspool Eestit, siis selgitage, kas välismaiste maksejõuetute klientide osakaal erineb Eesti omast – kui jah, siis kui suur on see erinevus?

K12. Palun andke informatsiooni Eestis esitatud laenutaotlustega seotud (tausta)kontrolli arvude kohta nii olemasolevate kui ka uute klientide lõikes kokku:

(Tabelis palume märkida taustakontrollide koguarvu isegi juhul, kui ühe laenutaotlusega seotud andmeid kontrollitakse üle erinevatest registritest ja andmebaasidest. Kommentaarides võib märkida, milliseid andmeid ja asjaolusid enamasti kontrollitakse)

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Kontrollide arv: päringud kõikidest andmebaasidest ja registritest									

Kommentaariid (vajadusel):

K13. Palun esitage andmeid klientide kaebuste kohta Eestiga seotud äritegevuse osas. Esitage andmed nii Teie ettevõttesse otse kui ka Finantsinspektsiooni (FI) ja Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) kaudu esitatud kaebuste kohta:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K13.1. Ettevõttesse otse esitatud kaebuste arv									
K13.2. FI kaudu esitatud kaebuste arv									
K13.3. TTJA kaudu esitatud kaebuste arv									
K13.4. Kaebuste ja klientide arvu suhe									
K13.5. Kaebuse lahendamise keskmine aeg (v.a kohtu raames lahendatavad kaebused)									
K13.6. Aktiivsete tsiviilhagi menetluste arv									

Kommentaariid (vajadusel):

VI. Andmed laenuintressimäärade kohta

K14. Palun esitage andmed Eesti klientidele pakutavate laenutoodete keskmiste intressimäärade ja krediidikuluse määrade kohta laenutoodete lõikes:

	2013	2015	2017	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K14a. Tarbimislaenude (annualiseeritud, st aastapõhine) keskmine intressimäär									
K14b. Tarbimislaenude (annualiseeritud, st aastapõhine) keskmine krediidikuluse määr									
K14c. Muude laenude (annualiseeritud, st aastapõhine) keskmine intressimäär									
K14d. Muude laenude (annualiseeritud, st aastapõhine) keskmine krediidikuluse määr									

Kommentaariid (vajadusel):

K14.1. Palun selgitage, kuivõrd Teie poolt pakutavate laenutoodete intressimäärad erinevad kommertspankade sarnaste või võrreldavate laenutoodete intressimääradest.

K14.2. Juhul, kui Teie ettevõtte tegutseb ka väljaspool Eestit, siis selgitage, kas keskmised laenuintressimäärad erinevad Eestis kehtivatest intressimääradest – kui jah, siis kui palju ja millises suunas?

Kommentaariid (vajadusel):

LISA 2. INTERVJUUKÜSIMUSED UURINGUS OSALENUD PANGAVÄLISTELE KREDIIDIANDJATELE

I1. Milles seisneb Teie arvates pangaväliste laenuandjate roll finantssektoris ja majanduses tervikuna? Kuidas defineeriksite Teie ettevõtte missiooni?

I2. Kuidas hindate Eesti ärikeskkonna ettevõtjasõbralikkust Teie ettevõtte äritegevuse seisukohast? (Skaalal 1 kuni 5, kus 1 tähistab madalaimat hinnangut ning 5 kõrgeimat)

I3. Kuidas hindate ärikeskkonna muutust viimase 2–5 aasta jooksul? On see muutunud ettevõtjasõbralikumaks või -vaenulikumaks (Teie ettevõtte tegevusvaldkonna seisukohast)?

I4. Millised seadusandlikud piirangud või kitsendused on takistanud Teie ettevõtte äritegevust?

I5. Millised on muud välisest keskkonnast tulenevad peamised probleemid ja takistused, millega Teie ettevõtte on oma äritegevuse jooksul kokku puutunud?

I6. Millised on Teie arvates peamised väärarusaamad, mis seonduvad Teie ja/või teiste pangaväliste laenuandjate äritegevusega?

I7. Kas tunnete, et võrreldes pangaettevõtetega koheldakse pangaväliseid laenuandjaid ebavõrdselt (meedia, regulaatorite jt avaliku sektori asutuste poolt)? Kui „jah“, siis milles see väljendub?

I8. Kas tunnete, et võrreldes teiste pangaväliste laenuandjatega koheldakse Teie ettevõtet ebavõrdselt (meedia, regulaatorite jt avaliku sektori asutuste poolt)? Kui „jah“, siis milles see väljendub?

I9. Lisaks eraisikute (majapidamiste) ja juriidiliste isikute krediteerimisele, milliste muude äritegevustega Teie ettevõtte tegeleb (või on nendega muul viisil seotud)?

I10. Kas Teie ettevõtte järgib oma ettevõttesisese eetikakoodeksi põhimõtteid (juhul, kui selline koodeks eksisteerib)?

I11. Nimetage viimase 2, 5 ja 10 aasta jooksul toimunud peamised muudatused, mis iseloomustavad Teie ettevõtte arengut kliendikeskse, vastutustundlikku äri suunas

I12. Millised on peamised tegevused, mida ettevõtte rakendab klientide kaitseks (st mida ettevõtte teeb selleks, et laenuvõtjad ei satuks makseraskustesse)

I13. Kas Teie ettevõtte osaleb mingites CSR (ettevõtte ühiskondliku vastutuse) tegevustes, nt finantskirjaoskuse edendamine, heategevusega seotud ettevõtmised jmt? Kui jah, siis tooge palun mõned konkreetset näited.

I14. Ettevõtte ees seisvad väljakutsed: nimetage 3-5 kõige prioriteetsemat. Iga väljakutse jaoks pakkuge ka potentsiaalne lahendus (Väljakutsed võivad olla seotud seadusandluse, ärikeskkonna arengu, klientide eelistuse muutustega jmt).

I15. Ettevõtte tulevikuplaanid järgneva 2-5 aasta lõikes:

I16. Soovitused poliitika kujundajatele: on Teil mingeid soovitusi või ettepanekuid regulaatoritele või avaliku sektori otsustajatele?

I17. Sõnum üldsusele: mida Teie arvates peaks teadma üldsus Teie ettevõtte tegevuse või ärivaldkonna kohta?

I18. Teie täiendavad kommentaarid või ettepanekud seoses käesoleva uuringuga.

Täname Teid panuse eest!

LISA 3. TARBIJAUURINGU KÜSIMUSTIK

Avaküsimus: Kas kasutate hetkel mõnda toodet või teenust, mida pakub mõni pangaväline laenuandja (nt Credit24, ESTO, Raha24, Monefit jt)?

Kui „jah“, siis:

1. Kui tihti kasutate tooteid/teenuseid, mida pakuvad pangavälised laenuandjad (nt Credit24, ESTO, Raha24, Monefit jt) ?

- a) Olen kasutanud ainult ühe korra
- b) Kasutan üks kord aastas või harvemini
- c) Kasutan paar korda aastas
- d) Kasutan enam kui kaks korda aastas (võimalusel täpsustage sagedus – mitu korda aastas?)
- e) Ei oska öelda

2. Kui olete taotlenud või saanud laenu pangaväliselt laenuandjalt, siis milliste asutuste teenuseid olete kasutanud? (võib valida mitu vastusevarianti)

- a) Krediidiandjad ja -vahendajad (nt ESTO, Credit24, Creditstar, Raha24 jt)
- b) Liisingettevõtted (nt Swedbank Liising, SEB Liising)
- c) Veebipõhised isikult-isikule laenuportaalid (Omaraha jt)
- d) Hoiu-laenuühistud (nt Eestihoius, Tartu Hoiu-laenuühistu jt)
- e) Pandimajad (nt Luutar, Lombard24 jt)
- f) Muu – palun täpsustage

3. Mis tüüpi laenukooteid olete kasutanud? (võib valida mitu vastusevarianti)

- a) Tarbimislaenu (sh väikelaenu, järeilmaks)
- b) Laen kinnisvara tagatisel (hüpoteeklaen)
- c) Laen sõiduki või muu transpordivahendi tagatisel
- d) Laen vallasvara (v.a transpordivahend) tagatisel
- e) Käenduslaen (nt õppelaen)
- f) Krediidilimiit (krediitkaart, krediidikonto vms)

4. Miks otsustasite pangavälise laenu kasuks? (valige maksimaalselt 5 vastusevarianti)

- a) Mul ei ole pangakontot / ma ei kasuta pangateenuseid
- b) Pangavälised laenu on soodsamad võrreldes pangalaenudega
- c) Ma ei taha pangaga asju ajada
- d) Mul on pankades juba mitu laenu, nii et pankadest ma rohkem ei saa
- e) Ma ei saanud laenu pangast
- f) Mul on varasem positiivne kogemus pangavälise laenudega
- g) Pangaväliselt saab laenu ka sularahas
- h) See on mugavam (kiirem, lihtsam) võrreldes laenu taotlemise/saamisega pangast
- i) Pangavälise laenu refinantseerimine on paindlikum võrreldes pangalaenudega
- j) Otsin toote kaupluses pakutud järeilmaksuga
- k) Muu – palun täpsustage

5. Mille alusel valite endale sobiva pangavälise tarbimislaenu? (valige maksimaalselt 5 vastusevarianti)

- a) Vastavalt igakuise osamakse suurusele
- b) Vastavalt laenu sihtotstarbele
- c) Vastavalt laenu suurusele
- d) Vastavalt kogusummale (st laenu põhiosa ja intresside summa), mille ma laenu eest maksan
- e) Laenu aastase intressimäära alusel
- f) Laenu krediidi kulukuse määra alusel
- g) Vastavalt laenu tingimustele (dokumentide arv, mille pean taotluse osana esitama, sularahas väljavõtmise võimalus jne)
- h) Vastavalt tingimustele suutmatuse korral tagasi maksta (leppetrahvi suurus, tagasimaksmise võimalus, puhkused, osamaksete hajutamise võimalus, kindlustus jne)
- i) Vastavalt sõprade/pere soovitudele
- j) Tuginedes varasemale kogemusele
- k) Vastavalt raha saamise kiirusele
- l) Muu – palun täpsustage

6. Mille alusel valite sobiva pangavälise laenupakkuja? (võib valida mitu vastusevarianti)

- a) Vastavalt laenu tingimustele
- b) Vastavalt pere/sõprade soovitudele
- c) Brändi tuntuse järgi
- d) Ettevõtte usaldusväärsuse järgi
- e) Laenutingimuste arusaavuse ja läbipaistvuse järgi
- f) Tuginedes enda varasemale kogemusele
- g) Vastavalt klientide soovitudele
- h) Laenuvõrdlust pakkuva portaali kaudu
- i) Maksevõimalused e-poes ja kaupluses
- j) Laenupakkuja reklaamikampaania alusel
- k) Muu

7. Kas kontrollite eelnevalt pangavälise laenuandja tausta? (võib valida mitu vastusevarianti)

- a) Jah, guugeldan ettevõtte tausta
- b) Jah, ma kontrollin, kas tal on vastav litsents
- c) Jah, küsin tuttavatelt, olemasolevatelt klientidelt
- d) Jah, uurin ettevõtte tausta Äriregistrist või muust sarnasest keskkonnast (nt Inforegister)
- e) Jah, uurin ettevõtte tausta meediakajastuste põhjal
- f) Muu – palun täpsustage
- g) Ei kontrolli

8. Kuidas toimiksite kõige tõenäolisemalt, kui Te ei saa laenu ei pangast ega pangaväliselt laenuandjalt?

- a) Lükkan vajaliku kauba või teenuste ostus tulevikku ning hakkan rohkem säästma
- b) Ma kasutan oma sääste
- c) Laenan oma perelt
- d) Laenan sõpradelt, tuttavatelt
- e) Laenan eraisikult (kes pole pereliige ega sõber või tuttav)
- f) Laenan mujalt (näiteks litsentsita teenusepakkujalt)
- g) Müün osa oma varast
- h) Muu

9. Kas tunnetate muutusi viimase 5 aasta jooksul pangaväliste laenude taotlemisel ja saamisel?

- a) Jah, laenu saamise tingimused on muutunud rangemaks
- b) Jah, laenu saamise tingimused on muutunud leebemaks
- c) Ei, muutusi pole
- d) Mul on raske hinnata

10. Kas teate eraisikuid, kes pakuvad laenu ja võtavad selle eest tasu?

- a) Jah, mul on nendega isiklik kogemus
- b) Jah, ma tean neid sõprade/tuttavate/pere kaudu
- c) Jah, ma tean neid internetist (e-posti pakkumised, sotsiaalmeedia grupid jne)
- d) Ma ei tea selliseid isikuid
- e) Muu

11. Kas teate ettevõtteid, kes pakuvad laenu n-ö "mustalt", st ilma ametliku litsentsita, ja võtavad selle eest tasu?

- a) Jah, mul on nendega isiklik kogemus
- b) Jah, ma tean neid sõprade/tuttavate/pere kaudu
- c) Jah, ma tean neid internetist (e-posti pakkumised, sotsiaalmeedia grupid jne)
- d) Ma ei tea selliseid ettevõtteid
- e) Muu – palun täpsustage

Kui „ei“, siis:

1. Kas teil on hetkel mingi laenukoode? (võib valida mitu vastusevarianti)

- a) Jah, mul on eluasemelaen või mõni muu hüpoteeklaen
- b) Jah, mul on tarbimislaen
- c) Jah, mul on liising
- d) Jah, mul on aktiivne krediitlimiit (krediitkaart, krediitkonto vms)
- e) Ei, mul ühtegi

2. Mis on Teie jaoks oluline laenu valikul? (võib valida mitu vastusevarianti)

- a) Igakuise (perioodilise) osamakse summa
- b) Laenusumma suurus
- c) Kogu summa (laenu põhiosa ja makstavate intresside summa), mille ma krediidiandjale maksan
- d) Laenutingimuste arusaadavus ja läbipaistvus
- e) Laenu aastapõhine intressimäär
- f) Krediidi kulukuse aastane määr
- g) Hüpoteegi seadmise tingimused
- h) Laenupakkuja (brändi) tuntus
- i) Laenupakkuja usaldusväärsus
- j) Muu – palun täpsustage

3. Kuidas toimiksite kõige tõenäolisemalt, kui Teie ei saaks pangast laenu?

- a) Hakkan rohkem säästma
- b) Ma kasutan oma sääste
- c) Laenan oma perelt
- d) Laenan sõpradelt, tuttavatelt
- e) Laenan pangaväliselt krediidiandjalt
- f) Laenan mujalt (näiteks litsentsita teenusepakkujalt)
- g) Ma müün osa oma varast
- h) Muu – palun täpsustage

4. Minu arvates on pangaväliselt laenuandjalt tarbimislaenu saamine...

- a) lihtsam kui analoogse tarbimislaenu saamine pangast
- b) keerulisem kui analoogse tarbimislaenu saamine pangast
- c) sama lihtne (sama keeruline) kui analoogse tarbimislaenu saamine pangast
- d) Mul on raske hinnata

5. Minu arvates on pangaväliste laenuandjate pakutavad tarbimislaenud...

- a) kulukamad kui analoogsed pankade pakutavad tarbimislaenud (krediidi kulukuse määra mõttes)
- b) odavamad kui analoogsed pankade pakutavad tarbimislaenud (krediidi kulukuse määra mõttes)
- c) kulukuse poolest samaväärsed analoogsete pankade pakutavate tarbimislaenudega
- d) Mul on raske hinnata